

MALE OBJAVE št. 10

•

urednik:

Drago Oman, Ivana Unuk

•

avtorji besedil:

MALI SIMPOZIJ 2021

Običaji od rojstva do groba

Anamarija Moraus, Teja Pivec, Patrick Šabeder, Marisa Špičko, *OŠ Duplek*
Mateja Greifoner, Staša Alekseja Kukovec in Maša Lončar, *OŠ Duplek*
Julija Bevc, Maruša Bosiljevac, Ajda Cizl, Katarina Korpič, Tina Zavec Stojanovič, *OŠ Franceta Prešerna Maribor*
David Ferš, Jaša Šoba, Matija Živko, *OŠ Fram*
Neja Šerdoner, Nensi Jerot, *OŠ Hajdina*
Manca Sitar, Sara Molnar, *OŠ Hajdina*
Lev Borko, Lana Figeek, Julija Kirijakopulos, Zala Mirt, Jure Šerbinek, *OŠ Miklavž na Dravskem polju*
Ema Ekart, Hana Ekart, Anej Gajzer, *OŠ Starše*
Nina Kocman, Ella Pinter in Analina Sonjak, *OŠ Starše*
Ana Purg, Šeila Pajič, Alja Seidl, Hana Štular, *OŠ Tabor I Maribor*
Tinkara Strmecki, Lija Zemljič, *OŠ Tabor I Maribor*
Lana Caf, *OŠ Tabor I Maribor*
Doroteja Dominko, *OŠ Tabor I Maribor*

•

MALI SIMPOZIJ 2022

Vodotoki

Ana Purg, Šeila Pajič, Alja Seidl, Hana Štular, *OŠ Tabor I.*
Doroteja Dominko, *OŠ Tabor I.*
Tinkara Stremecki, Lija Zemljič, *OŠ Tabor I.*
Lana Caf, *OŠ Tabor I.*
Zala Ambrož, Ina Bohorč, Ana Toplak, *OŠ Duplek*
Zala Hrast, Klara Vičar, *OŠ Kungota*
Jakob Buček, *OŠ Draga Kobala Maribor*
Brina Helbl, Žana Papež, Gaja Plajh Štrman, *OŠ Fram*
Julija Bevc, Maruša Bosiljevac, Ajda Cizl, Katarina Korpič, Tina Zavec Stojanovič, *OŠ Franceta Prešerna Maribor*
Lili Paher, *OŠ Hajdina*
Julija Mohorič, *OŠ Hajdina*
Julija Cizl, Nina Grahovac, Filip Nežić, *OŠ Franceta Prešerna Maribor*
Taja Belovič Ornik, Laura Kovaček, Živa Kramaršek, *OŠ Starše*
Hana Špičko, Julija Bratkovič, Mojca Belec Drenik, *OŠ Duplek*
Aljaž Bergauer, *OŠ Franceta Prešerna Maribor – PŠ Staneta Lenardona Razvanje*

KAZALO

•
Ivana Unuk: Spremna beseda 4

•
avtorji besedil:

MALI SIMPOZIJ 2021 Običaji od rojstva do groba

- Anamarija Muraus, Teja Pivec, Patrick Šabeder, Marisa Špičko: **Življenje v treh slikah 6**
Mateja Greifoner, Staša Alekseja Kukovec in Maša Lončar: **Poroka, kolone in godovanje v spominih 8**
Julija Bevc, Maruša Bosiljevac, Ajda Cizl, Katarina Korpič, Tina Zavec Stojanovič: **Krstni običaji skozi čas 10**
David Ferš, Jaša Šoba, Matija Živko: **Poroke v Kopivniku 14**
Neja Šerdoner, Nensi Jerot: **Brucovanje 17**
Manca Sitar, Sara Molnar, Maša Belić: **Poročni običaji nekoč 19**
Lev Borko, Lana Fišek, Julija Kirijakopulos, Zala Mirt, Jure Šerbinek: **Prvič v šolo 21**
Ema Ekart, Hana Ekart, Anej Gajzer: **Poroka 23**
Nina Kocman, Ella Pinter in Analina Sonjak: **Iz babičinih spominov 26**
Ana Purg, Šeila Pajič, Alja Seidl, Hana Štular: **Časovni trak 28**
Tinkara Strmecki, Lija Zemljič: **Poroka 30**
Lana Caf: **Poroka 32**
Doroteja Dominko: **Rojstvo 35**

•
MALI SIMPOZIJ 2022
Vodotoki

- Ana Purg, Šeila Pajič, Alja Seidl, Hana Štular: **Mostovi na reki Dravi 38**
Doroteja Dominko: **Pekrski potok 40**
Tinkara Stremecki, Lija Zemljič: **Reka Drava 42**
Lana Caf: **Trije ribniki 45**
Zala Ambrož, Ina Bohorč, Ana Toplak: **Po poti dupleških splavarjev 47**
Zala Hrast, Klara Vičar: **Pitna voda – nuja za preživetje 51**
Jakob Buček: **Skrito podzemlje Maribora 52**
Brina Helbl, Žana Papež, Gaja Plajh Štrman: **Framske mline 54**
Julija Bevc, Maruša Bosiljevac, Ajda Cizl, Katarina Korpič, Tina Zavec Stojanovič: **Voda v pripovedkah o Mariboru in okolici 56**
Lili Paher: **Življenje z vodo 59**
Julija Mohorič: **Voda in vodotoki 61**
Julija Cizl, Nina Grahovac, Filip Nežić: **Mariborski mostovi 64**
Taja Belovič Ornik, Laura Kovaček, Živa Kramaršek: **Kemčki upor v Staršah 1677 67**
Hana Špičko, Julija Bratkovič, Mojca Belec Drenik: **Življenje z Dravo 69**
Aljaž Bergauer: **Vodni mlini v Razvanju 71**

SPREMNA BESEDA

Ivana UNUK*

V letu 2021 smo Mali simpozij tematsko navezali na etnološko zbirko in na občasno razstavo Pokrajinskega muzeja Maribor - Vino naše vsakdanje. Osnovnošolci so bili povabljeni, da razmišljajo o običajih, ki so značilni za naše območje, predvsem ob pomembnih življenjskih prelomnicah kot so rojstvo, poroka in smrt. Te tri teme so izpostavljene na občasni razstavi, kjer spremljamo mladoporočence, rojstvo prvega otroka, krst, ki se je zgodil takoj po porodu, da bi ob morebitni nenadni smrti dojenček odšel v nebesa in ne v vice, kdaj in kako se je uporabljalo in pilo blagoslovljeno vino Šentjanževca in kako so se poslovili od svojih mrtvih. Pogrebni običaji so bili v preteklosti popolnoma drugačni kot danes. Ljudje so umirali na svojem domu in do pokopa ležali na parih več dni. V tem času so se od pokojnega poslovili vsi sorodniki in prijatelji, ki so molili za njegovo dušo. Osnovnošolci so vse te teme raziskovali v literaturi, na spletu, a še bolj pogosto na terenu, skozi intervjuje starejših pričevalcev, ki so z njimi delili svoje spomine in jim približali, kako se je včasih živelo. Ob treh krovnih temah so obdelali tudi druge dogodke in praznike, kot so recimo koline, godovanja, navade ob prvem šolskem dnevu, brucovanja, fantovščine in deklščine.

Dvajseti Mali simpoziji smo vsebinsko navezali na razglasitev leta 2022 kot mednarodnega leta ribištva. Osnovnošolce in njihove mentorje smo povabili, da pripravijo referate v katerih bodo predstavili dediščino, ki se navezuje na uporabo in izkoriščanje rek, ribnikov, vodnjakov, jezer in drugih vodnih virov za potrebe ljudi, ki so v različnih obdobjih živeli na našem območju. Uporaba vodnih virov spremlja človeka že od samega začetka obstoja naše vrste. Najprej so ljudje živeli v plemenskih skupnostih, bili so nomadi. Njihove poti selitve so bile povezane s premikanjem čred različnih živali, ki so jih lovili. Te živali so vedno iskale vodo in tako so jo lažje našli tudi naši predniki. Pozneje, na območju okoli današnjega Maribora, prve naselbine nastanejo v mlajši kameni dobi. Praviloma so nastajale v bližini rek ali drugih vodnih virov. Referati osnovnošolcev so se osredotočili predvsem na obdobje novega veka in prve polovice 20. stoletja. Med drugim so izpostavili splavarstvo, ribištvo, mline v Razvanju in mostove na reki Dravi. Zanimala jih je uporaba določenih lokalnih potokov, jezer in vodnjakov, a raziskali so tudi kmečki upor v Staršah, ki se je zgodil ravno zaradi ribolovnih pravic v reki Dravi in njenih pritokih. V letu 2022 smo imeli tudi osnovnošolske raziskovalke, ki so se osredotočile na pripovedke o vodi in so opisale zgodbe o Dravskem vodovniku, Vodnem možu Gestrinu, Pogumnem čevljarčku, Povedko o Dravi, Savi in Soči, zgodbo o Kačji kraljici na Mariborskem otoku in še nekaterih znanih pripovedkah tega območja.

V 20. številki Malih objav predstavljamo referate, s katerimi so učenci sodelovali na Malih simpozijih v letih 2021 in 2022. V besedila pri redakciji nismo posegali vsebinsko, opravljenih je bilo le nekaj najnujnejših korektur. Predvsem smo poenotili navajanje uporabljenih virov in literature. Učenci so referate predstavili na obeh simpozijih z računalniško podporo – torej so uporabili tudi slikovno gradivo.

Hvala učenkam in učencem za sodelovanje, še posebej mentoricam in mentorjem, brez katerih projekta ne bi mogli uspešno izvesti ter sodelavcem pri izpeljavi lanskega in letošnjega simpozija.

Maribor, oktober 2022

* Ivana Unuk, kustodinja, Pokrajinski muzej Maribor.

MALI SIMPOZIJ 2021

Običaji od rojstva do groba

Pokrajinski muzej Maribor
5. oktober 2021

ŽIVLJENJE V TREH SLIKAH

Anamarija MURAUS, Teja PIVEC, Patrick ŠABEDER, Marisa ŠPIČKO *

Prazniki in običaji so zelo priljubljeni pri vseh ljudeh. Prinašajo čas brezskrbnosti, čas za srečanja in druženja z najbližjimi. Že tedne pred nastopom kakega običaja se pripravljamo na ta dogodek. Opisali bomo običaje pri birmi, poroki in pogrebu.

BIRMA

V času naših babic in dedkov so k birmi odšli veliko mlajši. Spremembe so vidne tudi pri uporabi prostora, hrane, daril in oblek. V teh nekaj desetletjih se je ogromno spremenilo, a ta sveti zakrament je še vedno ostal.

Hrana

Hrana pri birmi je bila večinoma domača in tradicionalna. Stregli so večinoma govejo juho, pečenko, pražen krompir. Sledila je sladica, to je bila gibanica, priljubljen pa je bil tudi jabolčni ali skutni zavitek in ne torta kot običajno v dandanašnjem času. Na praznovanje so bili povabljeni večinoma le družina in ožji prijatelji.

Prostor

Praznovanje je potekalo kar pri birmancu/birmanki doma. Ker povabljenih ni bilo veliko, je bilo v hiši ali na dvorišču dovolj prostora za vse goste. Zabavali so se in kakšno zapeli ali zaplesali.

Obleke

Po oblačila so hodili h krojaču ali šivilji. Nekatere mame so obleko sešile kar same. Včasih so birmanci/birmanke podedovali obleke svojih staršev ali starih staršev. Ženske obleke so bile bele kot sedaj in moške hlače, srajce in jopiči oz. sakoji se tudi niso kaj preveč spremenili.

Boter in botra

Boter ali botra je oseba, ki naj bi prevzela vlogo duhovnega vodnika birmanca v njegovem življenju. V življenju imamo dva botra; 1. pri krstu, ki nam ga izberejo starši, 2. pa si pri birmi lahko izberemo sami, v to pa morajo privoliti tudi oni. Tedaj so otroci sami ali s starši odšli prosit za botra. Otroci so prosili na kolenih ali pa so samo vljudno vprašali.

Povabila

Vabila se sedaj delijo preko pošte ali še na bolj moderen način, sporočila. Takrat so se večinoma prenašala ustno. Ker ni bilo veliko povabljenih, so odšli na obisk, kjer se je izreklo povabilo. Če je sorodnik živel v oddaljenem kraju, so napisali pisma.

Učenje in cerkev

Če si hotel sploh pristopiti k birmi, si moral hoditi k verouku. V tistem času so bili župniki in kateheti bolj strogi kot sedaj. Vedeti so morali prav vse božje zapovedi, vse molitve in redno hoditi k maši. Mnogo otrok je bilo pri verouku prestrašenih. Če česa niso vedeli, jim je župnik neusmiljeno vrgel v glavo ključ ali kredo, dečke pa so tudi brez slabe vesti pretepli. Pred birmo so morali k spovedi, da so se odrešili grehov.

Darila

Darila so birmanci/birmanke dobili od botra. Darilo je bilo odvisno od samega botra. Pogosti darili sta bili ura in denarnica z denarjem. Nekateri so si za botra izbrali premožnejše in radodarnejše znance, saj so vedeli, da jih darilo ne bo razočaralo. Darila so takrat dejansko nekaj pomenila in so se zanje potrudili. V današnjem času so zelo popularna darila npr. motorno kolo ali kakšen novejši telefon.

POROKA

Človek želi svojo ljubezen do nekoga tudi uradno oznaniti ali pa potrditi, zato se pari odločajo za poroko. Ta je lahko le civilna ali pa tudi cerkvena. Marija Lukač je povedala, da se je poročila pri 22-ih letih, leta 1957. Pred poroko se je zaročila. Par se ni mogel zaročiti kar sam, bodoči ženin je moral nevestinega očeta prositi za njeno roko, ob tem pa je moral biti spoštljiv in vljuden. Nikoli ni smel priti praznih rok. Pomembno je bilo tudi povabilo na poroko. Par je hodil od vrat do vrat sorodnikov in prijateljev in jih vabil na poroko. Podobno, le bolj svečano je bilo prositi nekoga za pričo. Torej za osebo, ki bo pred vsemi potrdila oz. odobrila njuno zvezo s podpisom.

Poroka je trajala celi dan in celo noč. Imeli so obilo hrane, ki jo je izbrana kuharica pripravila pri nevesti doma. Postregli so s pečenko, praženim krompirjem, pa z ocvrtim zrezkom. Kot priloga je po navadi bila postrežena tudi solata in dobra mesna omaka.

Na dan poroke je moralo biti vse pripravljeno. Nevesta v dolgi, beli obleki, s prosojno tančico, ženin v elegantni obleki, sestavljeni iz suknjiča, s srjaco ter kravato in elegantnih hlač. Neveste ličil niso nosile, prav tako so bile pričeske narejene doma. Najprej so se odpravili na urad. Med potjo jih je včasih zaustavila »šrenga« - cestna zapora. Ženin in njegova družina so morali plačati, če so želeli iti mimo. Ko so prispeli do urada, sta se ženin in nevesta civilno poročila. Na uradu sta si izmenjala prstana in podpisala s pričami poročno listino. Na koncu se je nazdravilo. Za tem se je odpravilo v cerkev, kjer je postopek podoben. Po vsem tem pa so se odpravili domov, kjer so se skupaj veselili. Poroka je bil dogodek veselja in sreče, ki se ni zlahka pozabil.

POGREB

Umiranje

Nekoč so odrasli umirali mnogo mlajši kakor danes. Zanimivo je, da so za razliko od danes ženske umirale bolj zgodaj kakor njihovi možje. Vzrok je bil v rojevanju večjega števila otrok, pri čemer so velikokrat zaradi zapletov tudi umrle.

Ljudje so umirali na svojem domu. Do pokopa so ležali na parah (okrašena postelja v kateri leži truplo) na svojem domu, v sobi, običajno v zadnjem delu hiše. Sorodniki in sosedje so prinesli vence in rože na dom. Vence so izdelovali doma. Plesti so jih znale le nekatere ženske v vasi. V sobi sta za parami stali 2 sveči in križ. V sobi je bila tudi sveta oz. »žegnana« voda za kropljenje pokojnega. Ležanje je običajno trajalo nekje 2 do 3 dni. Ob večerih so se v tem času okrog umrlega zbirali sorodniki in sosedje. Molili so za njegovo dušo. V vsaki vasi je bila kakšna starejša ženica ali mož, ki je vodil molitev rožnega venca (molil je naprej). Po molitvi in kropljenju so bili molivci tudi postreženi s pijačo (vodo, vinom, sokovi, ...) in manjšim prigrizkom (pecivo). Ob tem so klepetali in obujali spomine o pokojnem.

Pogreb

Mrtve se je pokopalo dva do tri dni po smrti. Pogrebci so se zbrali na domačiji, kjer je umrli ležal. Pogreb je vodil duhovnik domače župnije.

Najprej so mrtvega iznesli izpred hiše. Na vhodnih vratih so krsto z umrlimi položili na prag. To je pomenilo slovo od hiše – domačije. Nekateri so imeli običaj, da so ob izhodu na hišnem pragu krsto trikrat spustili in dvignili. Pred hišo so krsto z umrlim položili na voz. Voz je bil posebej prirejenem za pogreb. Pogrebci in duhovnik so se nato pred njegovo domačijo tudi fotografirali. Nato so se razvrstili v procesijo, katera je krenila do cerkve. Na čelu procesije so nesli državno zastavo in križ. Za križem je šel duhovnik. Za duhovnikom so krsto peljali na vozu, ki je bil vprežen s konji. Za krsto so se postavili ožji in širši svojci ter ostali pogrebci. Po poti do cerkve se je v procesiji vso pot molilo rožni venec.

Maša za pokojnega

Po prihodu pogrebcev v cerkev, so le-ti krsto z nosili nesli vanjo. Položili so jo v sredini cerkve. Nato se je ob prisotnosti pogrebcev in pokojnega v krsti odvijala maša »zadušnica«. Pogrebci so bili oblečeni v črnino, z belo srjaco, kravato in klobukom (moški) ter ženske v črna oblačila in črno ruto.

Pokop

Po končani maši so krsto s pokojnikom odnesli iz cerkve. Sprevod z umrlim je nato krenil do pokopališča. Tam se je izvedla pogrebna slovesnost, ki jo je vodil domač duhovnik. Prebral se je poslovljni govor in zapeli so cerkveni pevci. Umrle so pokopali v krstah. Po pogrebni slovesnosti so se pogrebci zbrali še na domu pokojnika, kjer je bila pripravljena sedmina. Na sedmino je običajno bil povabljen tudi duhovnik. Pred strežbo hrane so na sedmini najprej molili rožni venec za pokojnikovo dušo. Na sedmini so stregli juho, svinjsko pečenko, ocvrtega ali pečenega piščanca. Za prilogo pa je bil riž, krompir in na koncu za sladico običajno kakšno pecivo (gibanica ali potica). Koline so navadno imeli, ko je pokojni umrl, saj je meso moralo biti sveže. Na sedmini se je pobiral tudi prostovoljni prispevek za mašo pokojnega. Sosedje so za sedmino dali tudi kakšno kokoš ali jajca ter spekli pecivo.

Navade in običaji delajo našo kulturo pestro, omogočajo njen prenos iz generacije v generacijo in jo bogatijo.

USTNI VIRI:

Marija Lukač, 1934, Šentilj; pridobitev vira 26. 9. 2021
 Pivec Nada, 1958, Maribor, pridobitev vira 26. 9. 2021,
 Anton Klemenčič, 1951, Zg. Duplek, pridobitev vira 21. 9. 2021,
 Marta Špičko, 1951, Miklavž na Dravskem polju, pridobitev vira 21. 9. 2021,
 Marija Muraus, 1944, Kamnica, pridobitev vira 25. 9. 2021

*Anamarija Muraus, Teja Pivec, Patrick Šabeder, Marisa Špičko, učenci 8.b OŠ Duplek, mentorica: Marjetka Bezjak.

POROKA, KOLINE IN GODOVANJE V SPOMINIH

Mateja GREIFONER, Staša Alekseja KUKOVEC, Maša LONČAR*

V naši nalogi smo hotele izvedeti, kako so potekala praznovanja sredi 20. st.. Naši sogovornici, prababica in soseda, sta se najbolj spominjali poroke, kolin in godovanja. Ker prihajata iz skromnega kmečkega okolja, smo predvidevale, da:

- je bila jedača ob praznovanjih zelo preprosta in ne ravno obilna,
- zaradi napornega dela niso imeli veliko časa za praznovanja,
- so veliko peli in plesali ob raznih praznovanjih.

POROKA

Spomini Otilije Jurša na poroko leta 1961 pri Sv. Urbanu v Slovenskih goricah.

Glavno besedo je imel pozvačin, ki je vodil ves obred praznovanja. Oblečen je bil v obleko, kakršna je bila v navadi. V rokah je nosil palico, okrašeno s pisanimi trakovi in kapo, okrašeno s cvetjem iz krep papirja.

Ko so se svati bližali ženinovi hiši, so prišli naproti trije muzikantje. Sledila je majhna pogostitev in odhod v cerkev. Vsi svati so šli v koloni na čelu s pozvačinom in muzikanti, ki so ves čas igrali. Na poti sta bili dve šrangji, kjer so morale priče plačati odkupnino za nevesto. Vsi prisotni so bili po plačilu pogoščeni.

Po opravljenem poročnem obredu v cerkvi so se ponovno napotili na ženinovo domačijo, kjer so imeli obilno kosilo. Najprej so postregli z govejo juho z domačimi rezanci. Sledila je govedina iz juhe, dušen riž, vinska omaka in sveže nariban hren z jabolkom. Nato pečena svinjina in perutnina, pražen krompir, solata iz endivije in rdeče pese. Pozvačin je opominjal kuharice, kadar so gostje spraznili ovale s ponujenimi dobrotami, da jih napolnijo.

Muzikanti so pričeli igrati, ko so pojedli juho. Svati so plesali in se pridružili glasbi s petjem. Sledili so govori posameznikom in nato ponovno glasba s plesom. Potem so postregli z ocvrtim piščancem ter kompotom iz jabolk in suhih sliv. Na koncu so bile še gibanice, potice in posebnost za takratni čas zapečene skutine palačinke.

Glavna dekoracija na mizi so bile skuhanе suhe slive, polite z žganjem, ki so jih prižgali – flambirali. Lepo so gorele z modrim plamenom. Ko so pogorele, so jih seveda pojedli.

Vmes so muzikanti zabavali goste z raznimi potegavščinami. Kakšnemu izmed svatov so del njegovega oblačila obesili na drevo ali celo na streho. Velikansko brezovo metlo so namakali v vedro vode in škropili vse prisotne ob besedah: «Nič ne škodi, nič ne hasne!»

Svati z vasi niso prinesli nobenih daril, ker ni bilo v navadi. Kmečke ženske so običajno samo prinesle pečene kvašene pletenice, okrašene z zimzelenom. Priče so namreč ves večer pobirale denar za kuharice, muzikante, nevestin venec, ženina,... Gostje, ki so prišli iz mesta, so obdarovali mladoporočenca z darili (posteljina, brisače,...) in vsak par je prinesel tudi torto.

Pozno ponoči so se vsi svati odpravili prenočevat k bližnjim sorodnikom. Muzikanti so tudi takrat zganjali norčije in številnim so ležišča polili z vodo.

Zjutraj so se vsi ponovno zbrali pri zajtrku na ženinovi domačiji. Nato so se odpravili z muzikanti k sosedom, kjer so plesali in prepevali. Na kosilo so se ponovno vrnili na ženinovo domačijo. Potem je bila svatba končana in mnogi gostje z mesta so komaj zbrali denar za povratno avtobusno karto, saj so jim pri »pobiranju« popolnoma spraznili denarnice.

Danes devetdesetletna Alojzija Klampfer iz Spodnjega Dupleka je pripovedovala o svoji poroki: »Poročila sem se na zelo mrzel dan, 13. novembra leta 1954. Na poroke smo vabili ožje sorodnike. Ti so bili mati, oče, sorojenci, tete in strici ter ožji sosedje. Prišlo je okoli 30 do 40 ljudi. Poroka je trajala en dan, od dveh popoldan do dveh ponoči. Imela sem dva muzikanta, ki sta igrala harmoniko in klarinet. Veliko smo plesali in se zabavali. Mojo obleko je zašila domača šivilja. Ženinu smo kupili obleko v mestu, v trgovini Vema. Prej zarok ni bilo, par se je odločil za poroko. Ženin je samo prišel prositi starše, če lahko poroči nevesto. Pri zaroki so bili prisotni samo starša, ženin in nevesta. Pred zaroko sva bila z možem že par. Moj prvi otrok je bil že na poti, zato sva se morala poročiti. Na porokah je bil običaj, da noseča nevesta ne sme nositi bele obleke, zato sem jaz nosila običajno enobarvno modro obleko. Na poroki ni bilo nobenih drugih običajev, samo razne šale.«

KOLINE

Alojzija Klampfer je takole opisala koline: »Koline so bile pravi domači praznik. Trajale so cel dan. Včasih ni bilo zmrzovalnikov, zato se je svinja zaklala pozimi, da je kaša in ostalo zmrznilo.

Pred kolinami smo se morali dogovoriti z mesarjem. Prisotni smo bili samo domači, starši ter svak in svakinja. Mesar je prišel že zelo zgodaj zjutraj in zaklal svinjo, ki so jo nato dali na škaml. Sledila je prva malica, ki je bila običajno »pečena kri« ali narastek iz krvi. Potem so meso razkosali. Za drugo malico so postregli pražena jetrca in krompir v kosih. Sledila je izdelava krvavic in pečenic.

Vmes so se radi šalili in veliko prepevali skupaj z mesarjem. Naredili so tudi mast in pripravili meso za »zelhanje« - prekajevanje. Za kosilo so postregli juho iz »hrtišnih kosti« ali kostno juho, pečenko iz svinjskih reber, pražen krompir, riž, hren z jabolkom, zeleno in pesino solato. Po vseh končanih opravilih so za večerjo pripravili krvavice, pečenice, kisle zelje in še pečeno kašo iz mase za krvavice, če je ta ostala.«

GODOVANJE

Danes dvaindevetdesetletna Otilija Rojko je pripovedovala o godovanju leta 1948, ki ji je najbolj ostal v spominu. Tri dni pred njenim godom so njen mož, mati in oče načrtovali odhod v Zagreb z vlakom, ker je bilo takrat edino mesto, v katerem so v večjih zabojih prodajali sadeže jabolka, hruške ter slive. Sadežev v tistem času res nisi mogel dobiti povsod in vsak je bil zelo vesel, če ga je dobil. Na dan goda se je zjutraj zelo lepo oblečeno široko sorodstvo znašlo pod njenim oknom skupaj z muzikanti. Ti so s trobento, klarinetom in harmoniko zaigrali in jo zbudili. Ko je prišla na prosto, so jo mlajši otroci preščipali, saj je to takrat prinašalo srečo. Iz ozadja pa sta se prikazala mama in oče z zaboji jabolk ter v večjem maščobnem papirju zavitimi posušenimi figami. Iz kible so vzeli prekajeno meso in naredili narezek, zraven pa domači beli mlečni kruh, ki ga pri njih ni nikoli zmanjkalo. Jedlo in pilo se je do poznega večera, zato so muzikanti spali kar zunaj na klopcah.

ZAKLJUČEK

Ugotovile smo, da je bila jedača precej obilna glede na njihove skromne življenjske razmere. Potrdilo se je naše predvidevanje, da so se radi veselili, veliko peli in plesali ob vsaki priložnosti. Presenetilo nas je, da so praznovanja trajala ves dan in celo pozno v noč. Poroke pa so trajale tudi do dva dni.

Kljub napornemu in težkemu delu so si ljudje vzeli čas za zabavo. Ljudje so bili v preteklosti bolj povezani in bolj sproščeni. Vsako praznovanje je imelo nek pomen, običaj in tudi vrednote.

Danes so praznovanja nekoliko drugačna. Mnogi prazniki so postali vzrok za zapravljanje in nepotrebna obdarovanja.

USTNI VIRI:

Otilija Jurša, 92 let, Dvorjane, 23. 9. 2021,

Alojzija Klampfer, 90 let, Sp. Duplek, 25. 9. 2021.

*Mateja Greifoner, Staša Alekseja Kukovec in Maša Lončar, učenke 8.a OŠ Duplek, mentorica: Marina Herman.

KRSTNI OBIČAJI SKOZI ČAS

Julija BEVC, Maruša BOSILJEVAC, Ajda CIZL,
Katarina KORPIČ, Tina ZAVEC STOJANOVIĆ *

UVOD

Odločile smo se, da bomo podrobneje raziskale običaje ob krstu. Zanimalo nas je, kako je potekal krst nekoč, kako poteka danes in kakšen je njegov pomen. Zanimalo nas je tudi, kakšna oblačila so nosili krščenci, kakšna darila so prejeli od svojih botrov ter kako je potekalo praznovanje. Obiskale smo cerkev sv. Janeza Krstnika v Mariboru in si ogledale njeno opremo, župnijsko pisarno župnije sv. Janeza Krstnika, kjer so nam pokazali krstne knjige, in Pokrajinski muzej Maribor, kjer nam je gospa Maja Hren Brvar pokazala krstna oblačila. Literaturo smo poiskale doma, na spletu, v knjižnici, nekaj pa smo je dobile v muzeju. Sestavile smo tudi vprašalnik za sošolce in prijatelje ter veliko podatkov o poteku krsta in praznovanju izvedele od naših dedkov, babic in staršev.

KRŠČANSTVO

Krščanstvo je religija, ki temelji na naukih Jezusa Kristusa. Njeni verniki so kristjani. V dveh tisočletjih obstoja se je krščanstvo razcepilo na tri večje veje: rimskokatoliško, protestantsko in pravoslavno. Cerkev v širšem pogledu zajema vse kristjane na svetu.

SV. JANEZ KRSTNIK

Krst je osnova krščanskega življenja. Gre za obred, s katerim je posameznik (otrok) sprejet v krščansko vero in dobi krstno ime. Kot je zapisano v Svetem pismu, je Jezusa Kristusa krstil Janez Krstnik.

Ugotovile smo, da je mariborska stolnica posvečena Janezu Krstniku. Nekoč je bil v glavnem oltarju lesen kip sv. Janeza Krstnika, ki je sedaj v Pokrajinskem muzeju Maribor. Nekoč je bil v stolni cerkvi velik zlati oltar, ki je bil leta 1889 premaknjen v mestece Heiligenkreuz am Wassen, južno od Gradca. Izvedele smo, da je nekoč na sredini oltarja stala slika sv. Janeza Krstnika, ki krsti Jezusa Kristusa. Slika je še zmeraj v mariborski stolnici. Zgodba Janeza Krstnika je prikazana tudi na lesenih klopeh. Najpomembnejši prizor prikazuje Janeza Krstnika, ki krsti Jezusa Kristusa v reki Jordan.

KRSTILNICE IN KRSTILNIKI

Danes pri obredu krstitelj, krščanski duhovnik, krščenca oblije z vodo. Krstna voda je simbol očiščenja. Nekoč so krščenca v vodo potopili. Krsti so potekali v velikih krstilnicah – baptisterijih - stavbah, namenjenih obredu krsta. Posvečene so bile Janezu Krstniku. V sredini krstilnice je stal krstilni bazen, v katerega so potapljali krščence. Nadomestil ga je krstilnik oziroma krstilni kamen, ki je posebna kamnita, kelihu podobna posoda. V njem je blagoslovljena voda, s katero se krsti krščenca. Najstarejši slovenski krstilnik stoji v Veliki Nedelji. Me smo si ogledale zelo star kamniti krstilnik v Pokrajinskem muzeju Maribor in krstilnik v stolni cerkvi v Mariboru, ki stoji za oltarjem.

OBRED KRSTA

Krst je prvi in najpomembnejši zakrament. Z njim se za otroka začne novo življenje, saj se pri krstu otroku izbrišejo vsi grehi, vključno z izvirnim grehom, obenem pa otrok s krstom stopi na pot vere. Pri krstu otrok prejme ime svetnika ali svetnice, to je krstni zavetnik otroka, ki se bo pred Bogom zavzemal zanj.

Obred krsta se prične z izraženo željo in namenom, da oziroma zakaj bi rad bil krščen. Ko je krščen otrok, željo in namen izrazijo starši in botri. Za krst krščenci potrebujejo vero, ker pa otroci nimajo osebne vere, so krščeni po veri njihovih staršev, botrov in občestva. Bistvo krsta je, ko duhovnik krščenca trikrat oblije z vodo. Temu sledita maziljenje s sveto krizmo in prejem belega oblačila, ki simbolično pomeni, da je očiščen madeža izvirnega greha. Za tem se pri velikonočni sveči prižge krstna sveča, ki jo duhovnik izroči očetu kot znamenje, naj plamen vere nikoli ne ugasne. Nazadnje duhovnik pokriža krščenca skupaj s starši in botri.

Nekoč so krstili otroka prvi ali drugi dan po rojstvu, danes pa se krstijo otroci, stari več mesecev. Prav tako so imeli včasih pri krstu glavno vlogo botri, ki se zaobljubijo in odgovarjajo v imenu novorojenca (otroka). Do 2. svetovne vojne pri obredu starši sploh niso bili prisotni. Šele kasneje so vlogo botra dobili starši, botri so ostali še

vedno zaželeni kot priče, niso pa več nujno potrebni. Starši in botri se zavežejo, da bodo otroka vzgajali v krščanski veri. Boter ne more biti kar vsak, saj ne sme biti oče ali mati. Dopolniti mora vsaj 14 let in prejeti krst, obhajilo in birmo. Ne sme biti nekdo, ki ne živi po božji volji, saj mora otroku dajati vzgled. Ne sme se mu naložiti nobena cerkvena kazen, torej ne sme živeti v zunajzakonski skupnosti ali samo v civilnem zakonu.

Včasih so imeli botri zelo podobno nalogo kot danes. Že od mladih nog so kandidati za krst imeli botra, saj jih je ta spremljal in več let pripravljaj na obred. Katehumen (kandidat za krst) je šel h krstu, ko je boter menil, da je pripravljen. Kasneje v zgodovini je bilo bistvo botrstva, da je boter skrbel za duhovno in gmotno rast otroka ter bil nadomestni starš. Danes to ne pomeni samo častne prisotnosti, ampak dejavno pomoč staršem v duhovni vzgoji otrok.

KRSTNE KNJIGE

Vsak krst se vpiše v krstno knjigo. Krstna knjiga je ena matičnih knjig ali matrik. V krstno knjigo se vpisujejo krsti novih članov cerkve oziroma skupnosti. Vpiše se: zaporedno številko krsta, podatke o krščencu (ime, spol otroka, datum in kraj rojstva in krsta, župnija krsta), podatke o starših (imena, župnija bivanja, zakonski stan, poklic in verska pripadnost, datum in kraj rojstva), botrih in krstitelju. Krstna knjiga vsebuje tudi prostor za opombe, kamor se kasneje vpisujejo podatki o birmi, zakonski zvezi, uradni spremembi priimka ...

Ogledale smo si krstne knjige, ki jih hranijo v župniji sv. Janeza Krstnika. Knjige, ki smo si jih ogledale, so bile iz 80. let 20. stoletja ter iz časa 1. svetovne vojne. Starejše krstne knjige so shranjene v nadškofijskem arhivu. Krstne knjige so napisane na roko.

KRSTNA OBLAČILA

Krst je bil in je marsikje še danes v družinskem življenju eden izmed bolj svečanih dogodkov. H krstu sodi posebna oprema oziroma obleka. Iz ustnih pričevanj izvemo, da je vsaka mama poskrbela, da je bil njen otrok za krst čedno opravljen. K temu so stremele tudi revnejše matere in viničarke. Med drugim je bil razlog ta, da je bil krst (tako kot poroka in pogreb) pomembnejši dogodek v vasi, torej ga je budno spremljala vaška skupnost.

Krstna vezivna odejica – pindekrl je bila še po drugi svetovni vojni nepogrešljiv kos krstne opreme. Vanjo so matere novorojenčka odele, preden sta ga botra in babica odnesli k obredu. Tudi revnejše matere so dale, če so le imele dovolj denarja, odejico izdelat šivilji. Po podatkih iz Cerovca je razvidno, da so jo hčerkam podarili starši, prav tako pa so si jo nekatere izposodile v ožji družini ali pri kaki drugi hiši v vasi. Ponekod je bila v vasi le ena takšna odejica, ki so si jo izposojale vse matere. Nekatere matere so odejico dobile v dar in se tega še desetletja hvaležno spominjale. V čas vezivnih odejic, torej vsaj od konca 19. stoletja do približno sedemdesetih let 20. stoletja, spada navada, da je bil na krstnem pregrinjalu, s katerim so pognili odejico, ozek svilen trak modre barve, če so krstili dečka, ali trak rožnate barve, če so h krstu nesli deklico. Vezivna odejica je bila vedno iz belega bombažnega blaga in okrašena z belimi (navadno strojno vezenimi) čipkami. Bela barva je, kot znak nedolžnosti, označevala za krst namenjena otrokova oblačila in je še vedno v veljavi.

Ob takih pričevanjih, ki vzbujajo skoraj veličastno predstavo o urejenih otročičkih, so znana tudi takšna, ki nas vrnejo v realnost; na primer iz Slovenskih Goric: "Tudi za krst se je pripravilo dve, tri flanelaste cote, pa adijo." Verjetno je tako ravnala še kakšna od revnejših kmečkih mater ali viničark na drugih območjih ob koncu 19. stoletja. Po pričevanjih je na Dolenjskem revna vdova za prvega otroka pripravila puvel (povoj za zavijanje otroka): "Se pravem, plenice sem dve kapila, de sem imela za krst, drgač pa ne." Podobno izjavo je podala tudi druga vdova: "Moja mat nas je osem rodila, jes sem jih osem, pa smo vse eno plenico mele, tako s špičkam na vrh za h krsti, drgač pa cune od srajce." Prav tako se je spominjala: "Ena soseda ni imela nobene stvari, pa ga je babca dala not v rokav od rekelca."

Premožnejše matere so svoje otroke nesle h krstu v lepo izdelanih krstnih garniturah. Ohranjene so tudi v zbirki oblačilne kulture Pokrajinskega muzeja Maribor. Gospa Maja Hren Brvar nam je razkazala oblačilni depo, v katerem hranijo krstna oblačila in garniture iz časa od prve polovice 19. stoletja do sredine 20. stoletja. Oblačila so bila izdelana iz svile ali platna, okrašena s čipkasto obrobo in svilenimi pentljami. Hranijo tudi pregrinjalo in kapico iz tila. V muzeju imajo še kvačkane povoje za dojenčka, bele pletene garniture, posteljice z blazinicami, odejice, oblekice, čepice, srajčke in jopice.

SLAVNOSTNO KOSILO OB KRSTU

Kako je potekalo slavnostno kosilo ob krstu v okolici Maribora pri treh generacijah, smo izvedele od naših informatorjev.

Dedek (rojen leta 1944) je povedal, da so otroke krstili v vaški cerkvi pri nedeljski maši. Na ta dan sta doma ostali kakšna teta in starejša sestra, ki sta pripravili slavnostno kosilo. Ko so se vrnil domov, sta najprej postregli govejo juho, potem še meso (pečen piščanec in svinjska pečenka), za prilogo pa pražen krompir. Kuharice so pripravile tudi solato z domačega vrta. Mama je dva dni prej spekla kruh in potico. Ob kosilu so postregli domače vino. Vsa hrana je bila pridelana doma. Takrat so kupovali samo sol in sladkor. Doma so pridelovali zelenjavo in vzrejali živali, da so imeli meso.

Mama (rojena leta 1971) je povedala, da so jo krstili v vaški cerkvi pri nedeljski maši. V cerkev je odšla ožja družina. Doma je ostala babica, ki je pripravila slavnostno kosilo. Kosilo je bilo zelo podobno kot pri dedku. Vendar je bila domača samo zelenjava. Preostalo je bilo kupljeno v mesnici in trgovini. Babica je spekla potico ter nekaj domačih piškotov in drobnega peciva. Za otroke so priskrbeli sokove, odrasli pa so pili vino.

Tudi krst ene izmed nas (rojene leta 2008) je bil v nedeljo, ampak po nedeljski maši. V cerkev je odšla vse ožja družina (botra, starši, tete in strici). Po krstu smo se odpravili na turistično kmetijo. Starši so rezervirali mizo in se dogovorili za klasično kosilo, ki ga strežejo. Najprej so odrasli dobili aperitiv. Za predjed so postregli domačo pašteto, meso iz tunke in zaseko z domačim kruhom. Sledila je juha (gobova ter goveja z domačimi rezanci in jetrnimi žličniki). Za glavno jed smo dobili mesne plošče (ocvrt piščanec, svinjska pečenka in puranje ruladice) in plošče s prilogami (pražen krompir, dušen riž, krompirjeve ocvrtke ter sirove štruklje). Za sladico sta bila torta, ki sem jo dobila kot darilo od krstne botre, in domače drobno pecivo. Odrasli so ob kosilu pili domače rdeče in belo vino. Otroci pa so dobili domač jabolčni in bezgov sok.

ANKETNI VPRAŠALNIK

Da bi ugotovile, kako so se običaji in praznovanja ob krstu spreminjali skozi čas, smo sestavile anketni vprašalnik in ga posredovale trem generacijam anketirancev. Zanimalo nas je, koliko so bili anketiranci stari ob krstu, ali je krst v njihovi družini tradicija, kdo so bili njihovi botri oziroma botre, kako so ob krstu bili oblečeni, ali še imajo svojo krstno svečo, kaj so dobili za darilo in kako je potekalo praznovanje.

Anketirale smo 63 anketirancev vseh treh generacij. Otroci so bili stari od 10 do 17, starši od 37 do 56, stari starši pa od 60 do 87 let. Otrok je bilo krščenih 11, staršev 12, starih staršev pa 20. Pri vseh krščencih krst predstavlja družinski običaj. Ugotovile smo, da so najhitreje krstili stare starše, ki so bili ob krstu stari od enega dne do šest mesecev. Starši so bili krščeni v starosti od deset dni do sedem mesecev. Otroci so bili ob krstu stari med tremi meseci in tremi leti. Za darilo ob krstu so skoraj vsi anketiranci dobili svečo. Otroci in starši pa po navadi še zlat nakit (verižico, uhane, zapestnico, sveti gram zlata) in denar. Stari starši običajno niso dobili darila oziroma so ob krstu dobili obleko. Le malokdo od starih staršev še hrani doma svojo krstno svečo; pri starših je takih več, največ pa je otrok, ki doma še hranijo svečo. Vsi krščeni anketiranci so bili ob krstu oblečeni v belo. Nekateri so imeli tudi kakšno blazino. Imeli pa smo izjemi, pri katerih sta bila otroka ob krstu oblečena v kavbojke. Večina krščencev je imela po obredu slavje ali družinsko kosilo. V generaciji staršev in starih staršev se je jedla ponekod orehova potica, pri otrocih pa prevladuje torta. Le 6 starih staršev doma hrani svoje krstne slike, ki so po podatkih črno-bele. Večina staršev in otrok pa hrani svoje krste slike.

ZAKLJUČEK

V naši raziskovalni nalogi smo ugotovile, da je krst obred, s katerim je posameznik (otrok) sprejet v krščansko vero in dobi krstno ime, ki se zapiše v krstno knjigo. Vsi krščenci so bili po običaju oblečeni v bela oblačila in imeli svojo belo krstno svečo. Običaj se spreminja, saj sta bila dva od anketiranih otrok ob krstu bila oblečena v kavbojke. Pomembno vlogo imajo botri in botre, ki se zavežejo, da bodo varovali svojega krščenca, če se njegovim staršem kaj zgodi, in ga vzgajali v krščanski veri. Običaj je, da boter svojemu varovancu ob krstu da darilo in krstno svečo. Po krstu je bilo običajno slavnostno kosilo. Iz ankete smo ugotovile, da je danes vedno manj krščenih otrok.

LITERATURA:

- Angelos Baš (ur.), Slovenski etnološki leksikon, Mladinska knjiga, 2007.
Peter Calvocoressi, Kdo je kdo v bibliji, Državna založba Slovenije, 1993.
Tim Dowley (ur.), Zgodovina krščanstva, Državna založba Slovenije, Ljubljana, 1992.

Marija Makarovič, Obleka predela človeka, Oblačilna kultura v kmečkem okolju na severu in jugovzhodu Štajerske od 18. do 20. stoletja, Litera, 2007.

Luc Menaše, Evropski umetnostno-zgodovinski leksikon, Mladinska knjiga, 1971.

Irena Rožman, Peč se je podrla!, kultura rojstva na slovenskem podeželju v 20. stoletju, Slovensko etnološko društvo, 2004.

Polona Vidmar, Liturgična oprema mariborske stolnice, v: Mariborska stolnica, ob 150. obletnici Slomškovega prihoda v Maribor, Stolna župnija Maribor, 2009, str. 229-265.

USTNI VIRI:

- Ivan Marksl, Zg. Kungota (roj. 1944), Zgornja Kungota, 25. 9. 2021.
- Simona Zavec Stojanović (roj. 1971), Maribor, 25. 9. 2021.

ZAHVALA:

Zahvaljujemo se vsem prijateljem ter učenkam in učencem 8. razredov, ki so izpolnili vprašalnike. Zahvaljujemo se stolnemu župniku župnije sv. Janeza Krstnika v Mariboru gospodu Marku Veršiču in Maji Hren Brvar iz Pokrajinskega muzeja Maribor za pomoč pri našem raziskovanju. Za dragocene informacije smo hvaležne tudi informatorjema Ivanu Markslu in Simoni Zavec Stojanović.

*Julija Bevc, Maruša Bosiljevac, Ajda Cizl, Katarina Korpič, Tina Zavec Stojanović, učenke 8. razreda OŠ Franceta Prešerna Maribor, mentorica: Mirjana Colnarič.

POROKE V KOPIVNIKU

David FERŠ, Jaša ŠOBA, Matija ŽIVKO *

Snubljenje

Danes je samoumevno, da se fant in dekle, tudi starejši moški in ženska »najdeta« in zbližata sama. Priložnosti je dovolj: v šolah, kamor mladi zdaj hodijo dalj časa, v službah, pri rekreaciji, družabnih prireditvah.

Še donedavna se je – in bi se še – primerilo, ko so vsaj starejšim partnerja priporočili znanci, nekakšni posredniki. Časi, ko so to skoraj poklicno opravljali tisti, ki so mnogo hodili po svetu (živinski mešetarji), pa so verjetno minili. Še v pretekli dobi, ko je bilo službo težko dobiti, iz oddaljenih krajev brez prometnih povezav pa je bilo na delo v mesto težko priti, so bili starši zadovoljni, če so mladim s poroko omogočili primerno življenje. Pri tem so gledali tudi na to, da bodo kmetije ne le še naprej obstajale, temveč tudi napredovale. Zaradi tega so bile nekatere poroke bolj po volji staršev kot pa mladim.

Danes, ko si mladi zaradi izobrazbe in službe gmotno priskrbljeni, se veliki večini ni več treba poročati zaradi življenjske nuje. Res pa je, da zaradi tega, ker je skoraj vsak zakonec s službo zase preskrbljen, (ponesrečenega) zakona ne vzdržuje za vsako ceno, ampak se prej loči. V naši državi je tako z vsakim tretjim zakonom. Pri nas »na deželi« pa je ločitev nekoliko manj.

Dogovori

Dandanes, ko fant in dekle dalj časa prijateljujeta (zaradi poklicnega izobraževanja, ki traja več časa, zaradi ustvarjanja pogojev za skupno življenje ...), pred poroko tudi niso potrebni ogledi na nevestinem in ženinovem domu, kakršne so poznali nekdanje, ko so si ogledali, kje bosta mlada dva živela. Pokazali so jima tudi hlev, kjer so se zlasti postavljali z voli, ki jih je moral hlapec za to priložnost še posebno skrbno očistiti. Ženinovi in nevestini starši se zdaj navadno srečujejo še prej, tudi če so bolj oddaljeni, tako da pogovor o poroki steče brez posebnih ustaljenih običajev, kakršne so poznali nekoč. Včasih mlada dva kar sama povesta enim in drugim staršem o svoji nameri. Sedanji framski župnik Franc Dermol pa pravi, da imata »pripadništvo«, in jima polaga na srce, naj svojo skupno življenje potrdita s poroko. Prej se je bilo treba o vsem pogovoriti, zlasti na kmetijah. Dogovorili so se, kako bo na kmetiji, kjer bosta mlada dva živela, ali bosta po poroki prevzela kmetijo ali pa bodo gospodarji še starši. Dogovorili so se tudi, kaj bo tisti, ki pride na kmetijo, prispeval. Nekoč so sestavljali pogodbo, kadar so starejši ob poroki kmetijo prepustili mladima. V njej je bilo zapisano, kaj prevzemnika dobita in koliko sta dolžna izročiteljema poskrbeti za preužitek. Danes pa beremo o predporočnih pogodbah svetovnih bogatašev, s katerimi zavarujejo svoje bogastvo, če bi se ločili.

Priprave

Po vseh dogovorih med bodočima ženinom in nevesto ter njunimi starši sledijo neposredne priprave na poroko in gostijo. Temeljni zakon o zakonski zvezi iz leta 1946 je odpravil zmedo na področju sklepanja zakonskih zvez na območju takratne Jugoslavije. Veljavna je postala samo zakonska zveza, sklenjena pred pristojnim državnim organom. Od leta 1994 za sklepanje zakonskih zvez niso več pristojne občine ampak upravne enote. Namen sklenitve zakonske zveze prijavitela bodoča zakonca matičarju ter predložita potrebne listine in potrdila. Nekoliko manj kot sedeži pristojnih državnih organov so se selili v kraj sklepanja civilnih porok: iz Frama (poročal je Štefan Stavbar) v Maribor, zdaj pa so te v raškem gradu, kjer je sedež občine Rače-Fram. Civilna poroka je lahko tudi drugje.

Za cerkveno poroko se je bilo treba prijaviti v domačem župnijskem uradu. Če je bila cerkvena poroka drugod je bilo treba prinesiti dovoljenje iz domače župnije. Tri nedelje pred cerkveno poroko so se opravljali oklici. Duhovnik v cerkvi je oznanil poroko.

Gostije so nekoč potekale izključno na ženinovemu ali nevestinem domu. Za te prostore in postrežbo se je seveda bilo treba pravočasno dogovoriti. Tudi muzikante si je treba pravočasno zagotoviti. Prej je na manjših gostijah bil dovolj harmonikar, na večjih pa še basist, klarinetist, redkeje še kak drugi instrumentalist.

Ženin in nevesta sta šla najprej prosit-navadno ugledne sorodnike-za poročne priče, pri nas jim pogovorno pravimo starešine. To je ženinova priča, nevestina pa je bil ta »drugi« zato ni čudno da so samo ženinovemu rekli starešina.

Ženin si je priskrbel *protfirerfja* (spremljevalec ženina). To je bil običajno neki samski mlajši sorodnik ali prijatelj. S seboj je nosil steklenico najboljšega vina, *šentjanževca*, ga po cerkvenem obredu delil svatom in pazil nanj. Sramota zanj je bila, če mu ga je kdo izmaknil. Ko so nekoč na svatbah pobirali denar, je tudi to bila njegova naloga.

Nevestini spremljevalki pravimo družica, včasih pa so ji rekli *kranceljunfrava*. To je mlado neporočeno dekle, navadno sorodnica neveste. Je dekle, ki je stalno ob nevesti. S še drugimi dekleti poskrbi za svatovske šopke, v novejšem času za okrasitve avtomobilov.

Običajno sta se *protfirer* in *kranceljjunfrava* družila in plesala. Včasih je tudi med njima preskočila iskra in sta bila čez nekaj časa ženitovanjski par.

Nato sta šla ženin in nevesta vabit svate. V prejšnjih časih ženin svojo pričo, svoje svate, nevesta pa po svoji strani svoje. Danes vabijo tudi z lepimi tiskanimi vabili.

Pred gostijo so nevestin in ženinov dom lepo uredili. Vežna vrata so okrasili z smrečjem v katerega so podtikali rože. Ženske so napekle pecivo, manjkati pa ni smela potica. Za pripravo so naprosili sposobne ženske, ki so bile na gostiji običajno tudi kuharice in so stregle hrano. Moški so poskrbeli za vino, ker ga na Pohorju ni bilo. Imelo so ga premožnejši, ki so imeli zidanice na nižjih legah. Prej sta priči za gostijo prinesli vsak eno prekajeno svinjsko pleče.

Ženin in nevesta sta si oskrbela primerni obleki. Nekoč sta, zlasti če sta bila starejša, imela obleki ki sta ju lahko nosila tudi potem. Ženin je imel navadno temno obleko, žena pa kostim (krilo in jakna), običajno ne v temnih barvah.

Pred odhodom k poroki

Na dan poroke, to je bila sobota, so se zjutraj zbrali muzikantje in ženinovi svatje na njegovem domu. Domači so jih pogostili. Nato so se vsi odpravili proti nevestinem domu. Tam je bilo vse zaprto. Zbrani nevestini svatje so bili tiho v hiši. Muzikantje so zaigrali pri hiši. Nato je ženinov starešina potrkal in pozdravil nevesto skozi zaklenjena vrata. Nevestin starešina ženinovim postavil nekaj ugank, na katere so morali pravilno odgovoriti. Nato so skozi vrata poslali »prvo nevesto«. To je bila navadno v starejšo žensko oblečeno dekle. Hotela je ženina, češ da je on njen in da že imata otroka. Od ženina je želela denar, da bo lahko preživljala tega otroka. Nato so poslali *kranceljunfravo*, ki je ženinu ugajala, a ni bila prava. Bila je od *protfirerja*.

Ob številnih vmesnih šalah so potem odprli vrata in pokazali nevesto. Ženin jo je z veseljem sprejel in ji izročil šopek. Nato so ženinove svate povabili v hišo, kjer so se najedli in se odpravili od hiše naprej k civilni in nato še cerkveni poroki.

Mauta

Beseda je nemškega izvora (Maut = mitnina) in pomeni zaporo, pri kateri je treba za prehod plačati. Postaviti jo smejo le domači fantje, toda le, če se nevesta omoži v drugi kraj. Nevestini starši so bili večinoma ponosni, da je bila postavljena mitnina, so pa bili nekateri (redki), ki so se ji po drugi poti izognili, da jim ni bilo potrebno plačati. Nato so se začeli ženin, starešini in svatje pogajati za znižanje cene. Mitninarji so bili pripravljene znižati ceno, če bo ženin pokazal, kako zna žagati hlod, prati plenice ... Ko je to pokazal, so še postavljali uganke in za vsako rešeno znižali ceno. Nazadnje so začeli ženin, priče, starši in svatje plačevati. Mitninarji oz. *mautarji* so postregli pijačo, pecivo in končno spustili spreved naprej. Z zbranim denarjem so kupili darilo in ga zvečer prinesli na svatbo.

V naših krajih zdaj poroka poteka v lepi Beli dvorani gradu Rače pred pooblaščen osebo upravne enote in pred matičarko. Postopek mora potekati po predpisanem besedilu, vendar imajo pooblaščen osebe vsaka svoj način izvajanja obreda, svoj poročni nagovor, da je čim manj uniformiranosti in je vsak obred nekaj posebnega.

Z občine se poda spreved v domačo župnijsko ali na posebno željo v katero drugo prej izbrano cerkev. Tam je zdaj obred poroke običajno pred mašo. V cerkvi lahko tudi kdo kaj pove ženinu in nevesti, včasih imajo posebej naročene solo pevce in muzikante. Nekoč, ko so bile skoraj vse gostije doma, je bila ta naprej na ženinovem domu. Po dobrodošlici in kozarcu vina so sedli za mize. »Glavni« so zasedli prostore po ustaljenem vrstnem redu: na sredini ženin in nevesta, ob vsakem njegova priča, poleg na nevestini strani njeni starši, na ženinovi pa njegovi starši.

Jedilnik je bil ustaljen: goveja juha z domačimi rezanci, svinjska pečenka, kurje pečeno meso, pražen krompir in solata; nato pa so prinesli na mize ovale s prekajenim svinjskim mesom, klobasami, s čemerkoli so si navzoči vsake toliko časa postregli s kruhom. Plesati so lahko začeli, ko so pojedli juho. Običajno je bil edini prostor za ples veža. Navadno sta prva dva začela plesati ženinova in nevestina priča. Ženin in nevesta pa sta smela plesati šele po polnoči.

USTNI VIRI:

Slavko Osebik, 82 let, Zgornja Polskava, 10. 9. 2021.

LITERATURA:

Vlasta STAVBAR, Nekaj drobcev iz zgodovine Kopivnika, v: Kopivnik skozi čas, Kopivnik 1997, str. 27–28.

*David Ferš, Jaša Šoba, Matija Živko, učenci 8. razreda OŠ Fram, mentorica: Tanja Ajd Krampl.

BRUCOVANJE

Neja ŠERDONER, Nensi JEROT *

Velik del današnjih šeg in navad je krščanskih oziroma ima tam izvor in zametke, saj so se tako posvetili svetnikom, ki so godovali, vendar pa to ne moremo reči prav za vse. Današnje šege in navade so nek bled odsev nekdanjih navad, ki so postale in bodo ostale zgodovinsko pomembne, saj s tem tudi moderne oblike šeg, navad in praznovanj dobivajo svojo vrednost. Nekatere navade so moderne in jih niti ne moremo povezovati s preteklostjo, sploh tiste, ki so vezane na sodobni čas in se to v preteklosti ni praznovalo ali teh obredov predniki niso niti poznali, torej jih ne moremo poistovetiti z neko dediščino.

Zagotovo je pomembna razlika med religioznim in posvetnim ritualom, ki jo je postavila stroka. Posvetni rituali so značilni predvsem v mestnih, medtem ko religiozne rituale umeščamo v tradicionalno, tudi kmečko okolje. V skupino posvetnih obredov lahko uvrstimo tudi brucovanja. Brucovanje bi lahko uvrstili med vključitvene šege, saj so to navade ob sprejemu v neko novo okolje, ki se kaže v uspešno prestanem izpraševanju oz. krstu in sprejetju novincev v študentski stan.

Fakultete obstajajo na Slovenskem že od prve svetovne vojne, torej tudi študentje. Osnovna in srednja šola je steber šolanja, ki nam ponuja številne izkušnje, modrosti in seveda osnove življenja brez katerih ne gre. Ampak po vseh težav v osnovni in srednji šoli, je študentsko življenje kot češnja na vrhu torte.

Če je *fazaniranje* pomembno ob vstopu v srednjo šolo, je brucovanje osrednji dogodek oziroma šega vsakega študenta na univerzi. Bruci postanejo študenti, ki kot novinci opravijo brucovanjske rituale. Sama beseda bruc je prevzeta iz študentske latinščine, ki se opira na izraz klasične latinščine, in sicer *brutus*, kar pomeni neumen in je temelj vseh šeg in navad, ki se odvijajo ob tem dogodku.

Študentje višjih letnikov, ponekod so prisotni tudi profesorji, na posebni slovesnosti s številnimi dejanji, testi in nalogami preizkušajo novince. Brucovanje je šaljiv, humoren obred sprejemanja študentov prvega letnika v družbo starejših, izkušenejših kolegov.

Na nekaterih fakultetah še vedno nadaljujejo z bogato dediščino študentskih ritualov iz 19. stoletja, ki imajo korenine v strogi notranji ureditvi in disciplini srednjeveških šol. Te šege niso bile uveljavljene le pri nas, pač pa tudi na univerzah v stari Avstriji in drugih evropskih univerzah in polah pred več stoletji.

Vsako brucovanje ima ekipo študentov višjih letnikov, ki jim predseduje zeleni car s spremstvom, v katerem so vloge natančno razdeljene. Zeleni car ima posebno opravilo, nosi posebne kostume, nekateri celo lasulje. Za red in vedenje bodočih brucov skrbi *brucmajor*, ki je nekakšen brucovski policist in skrbi, da so bruci ločeni in zaklenjeni v posebnem prostoru ali »zaporu«, medtem ko se stare bajte (študentje višjih letnikov) sproščeno zabavajo in uživajo v hrani in pijači. Ko napoči čas, bruce pripeljejo pred zelenega carja in njegovo spremstvo, ki jim pripravi zapletena vprašanja, na katera morajo odgovarjati. Če ne vedo pravih odgovorov, jih čakajo različne kazni, družčina starih bajt pa jih veselo potrjuje. Ko bruci opravijo vse naloge in se prebijejo čez vsa vprašanja, lahko prestopijo v družčino starih bajt. Zeleni car v svojem govoru udeležencem brucovanja često omeni njihove pomanjkljive fizične in mentalne sposobnosti in s tem izrazi skrb nad razvojem stroke.

Bistvena sprememba se zgodi pri zavedanju pomena tega dogodka. Predvojni študent je moral za udeležbo na brucovanju zaprositi, danes pa se morajo organizatorji zelo potruditi, da bodoče bruce sploh privabijo na dogodek. Včasih je bilo brucovanje ob koncu leta, danes pa kmalu po prihodu na fakulteto. Bruce (tako kot fazane) lahko že na daleč prepoznamo, saj jim starejši kolegi nadenejo različne znake, dodatke, simbole in jih tako označijo. Poimenujejo jih tudi s posebnim imenom, in sicer z »ono«, kar pomeni, da ne pripadajo nobeni posebni družbeni skupini, ampak se morajo za to še potruditi.

Na ljubljanski univerzi so neposreden vpliv na rituale imeli *Križevački statuti*. Da najdemo izvor teh ritualov, se moramo preseliti v leto 1875, ko so narodno zavedni slovenski študenti na univerzi v Gradcu ustanovili akademsko društvo Triglav. Kasneje so svoje delovanje prenesli na novoustanovljeno ljubljansko univerzo. V tistih časih so bile to posebne pivske ceremonije, ki jih je pripravil študent Jožef Rakež. Oprl se je na pivske *Križevačke statute* sosednjih Hrvatov, ki so bila kot pivska pravila za študentska omizja, v Ljubljani pa so postala temelj vseh ritualov na brucovanjih, ki so z leti dobivala dodatne posebnosti in značilnosti. Podobna ceremonialna pravila poznamo še danes ob sprejemanju novincev v različne družbe. Pri Hrvatih sega tradicija v 14. stoletje, ko so

se pravila prenašala kot ustno izročilo, v tiskani obliki pa so nastala 1890. Statuti na humoren način opredeljujejo pravila obnašanja v študentski družbi, ki se je običajno zbrala za enim omizjem.

Kljub vsem javnim podobam današnjega brucovanja ugotavljamo, da ima zgodovinsko dediščino, ki ji je botroval konkreten avtor v nekem obdobju, ki pa se je kasneje z leti spreminjala, dopolnjevala, preoblikovala ali zastavila popolnoma na novo. Današnje brucovanje je predvsem ples in nima dodanih žlahtnih vsebin, pač pa je to samo še ena zabava v več v dobi odraščanja. Kljub temu pa imajo na nekaterih fakultetah svoja tematsko obarvana brucovanja, ki že preraščajo v neko tradicijo in bomo morda lahko iz nje črpali vire za prihodnost. Nekatera brucovanja danes so le malo bolj organizirana plesna prireditve in zabava, na kateri se mladostniki predvsem preveč razpustijo in ne dosežejo namenov, predvsem pa ne nadgrajujejo dediščine.

VIRI in LITERATURA

SPLETNI VIRI:

<https://www.fm-kp.si/zalozba/ISBN/978-961-266-068-0.pdf> (20. 9. 2021)

LITERATURA:

Janez BOGATAJ, Smo kaj šegavi? Leto šeg in navad na Slovenskem, , Mladinska knjiga, Ljubljana, 1998.

Janez BOGATAJ, *Gaudeamus igitur: šege in navade maturantov na Slovenskem*. Državni izpitni center, Ljubljana, 1997.

*Neja Šerdoner, Nensi Jerot, *učenki 9. razreda OŠ Hajdina, mentorica: Janja Bratuša*.

POROČNI OBIČAJI NEKOČ

Manca SITAR, Sara MOLNAR, Maša BELIĆ *

Poroka je za dva, ki se ljubita, pomemben dogodek. Nastala bi naj torej iz resnične ljubezni, a pred mnogimi leti ljubezen ni bila glavno vodilo za poroko. Če sta se zaljubila dva, ki sta prihajala iz družin, ki si nista bili enakovredni po premoženjskem stanju, poroka med njima ni bila mogoča. Veliko porok so sklenili starši in botri, zato so bili nekateri zakoni že na začetku obsojeni na propad. Seveda so pa bile tudi izjeme. Gostije so se največkrat odvijale ob ponedeljkih in so lahko trajale tudi do petka (odvisno od premožnosti družine). Izogibali so se porokam v času od pusta do velike noči, saj naj bi to prinašalo nesrečo. (Žetalska poroka, 2015)

O poročnih običajih nekoč v naših krajih sta bili najboljši vir raziskovanja najini babici, ki sta nama zelo doživeto in z veseljem razložile potek dogodkov pred, med in po poroki. Pripovedovali sta nama izredno doživeto, kot bi se dogajalo včeraj. Običaji so nama bili predstavljeni boljše kot v katerikoli knjigi.

Zaroka se je velikokrat dogajala v pustnem času, ki je po starih verovanjem čarobni del leta. Čeprav so si mladi svoje partnerje velikokrat izbrali sami, so se o podrobnostih poroke vedno dogovarjali očetje. Najprej so poslali mešetarja k nevesti vprašati, če so tudi v nevestini hiši za poroko, in če je bil odgovor pritrdilen, so se dogovorili za likof. Likof je pomenilo vaško barantanje ženina, njegovega očeta in njegovega strica, bodočega ženitovanjskega starešino, za nevestino doto in balo, ki jo bo moral dati nevestin oče. Če je bilo to prvo srečanje z nevestinimi starši in njihovega mnenja o poroki še niso vedeli, so jim ti odgovor pokazali s hrano. Če so jim postregli z klobasami, je pomenilo da se s poroko strinjajo, če pa so jim ob slovesu postregli z kavo ali kislim mlekom, je pomenilo, da bo poroke ne bo. Dota je bila odvisna od premožnosti nevestine družine. Če so bili premožnejši so zraven denarja dali še kravo ali par koz.

Fantovščina in deklščina sta potekali teden dni prej. Včasih tudi večer pred poroko. Ženin je imel fantovščino, nevesta deklščino. Vsak je povabil svoje prijatelje, ženin seveda mlade fante, nevesta pa dekleta. Na fantovščini in deklščini naj bi bili sami neporočeni. Bodočemu ženinu in nevesti so pripravili veliko iger in preizkusov, če sta pripravljena na zakonski stan. Bodoča nevesta je morala npr. mesiti kruh in odgovarjati na vprašanja. Ženin je žagal drva, velikokrat pa je moral čez vas nesti tudi leseni križ.

Dan pred poroko je ženin z drugimi fanti prišel v nevestino hišo po balo, da bi jo odpeljal domov. Voz s katerim naj bi peljali balo so okrasili, po navadi z rdečo barvo, nanj pa so najprej položili nevestino skrinjo; težja kot je bila, bogatejša je bila nevesta. Ko so vse naložili na voz, so jih postregli z mesom, krofi in klobasami. Včasih se je na vrh skrinje usedla »stara baba«, ki je šla iz voza šele po prigovarjanju in poplačilu. Kasneje so na vrh bale dali petelina, ki je zaradi vsakodnevnega naznanja dneva simbol luči in svetlobe.

Zgodaj zjutraj na poročni dan, so se začeli zbirati svatje, ženinovi svatje na ženinovem domu in nevestini na njenem domu.

Nato so šli do nevestinega doma in sledilo je klicanje neveste. Če so bila vrata zaprta, je morala ženinova priča klicati starešino neveste. Po navadi se klicalo trikrat. Po prvem klicanju so ven spustili kokoš, po drugem staro babo in po tretjem klicanju je prišla ven »prava« nevesta.

Na večer pred poroko je ženin od neporočenih fantov v nevestini vasi dobil pismo v katerem je pisalo, da se bo ženinu, ker pelje nevesto iz vasi, nekje na poti postavila šranga. V pismu je pisala še višina zneska, ki jo mora ženin plačati za nevesto. Ko sta se naslednji dan ženin in nevesta odpeljala od doma, ju je nekje na poti čakala šranga, ki so jo postavili vaški fantje. Ženin je moral opravljati različna dela - žagati drva, brusiti koso, »štihati« zemljo, mlatiti slamo. Pomaga mu lahko priča. Če je delo dobro opravil in pravilno odgovarjal je nevesti znižal ceno. Če se po pogajanju za ceno niso strinjali ali so šli kar mimo šrange so se fantje maščevali tako, da so stresli kup gnoja pred nevestino hišo.

Sledil je cerkveni obred poroke. Nevesto je pred zlim obvaroval pajčolan, narobe oblečena srajca ali raznobarvni trakovi. Na poti v cerkev sta ženin in nevesta velikokrat otrokom delila kruh in pecivo, da bi živela srečno in imela veliko otrok. Prstan je nevesti moral kupiti ženin. Prstan je bil po navadi lesen, bakren, srebrn ali zlat, material prstana je bil odvisen od premožnosti.

Po končanem cerkvenem obredu, sta se mladoporočenca in svatje odpravili na ženinov dom. Tam je nevesto sprejela ženinova mama s hlebcom kruha, vinom in ključmi hišnih vrat ter drugimi predmeti (kolovrat, metla,

kuhalnica) in ji simbolično predala gospodinjstvo. Vraža je bila tudi, da mora ženin nevesto nesti čez prag njegove hiše, da jo varuje pred zlimi duhovi, ki naj bi bili pod pragom.

Sledil je najbolj vesel in glasen del poročnega dne, to je bila gostija. Značilni so bili tudi plesi, glasba in igre. Praznovanje je včasih trajalo tudi tri dni. Pred poroko so zaklali prašiča, ki je moral zadostovati za celo gostijo. Kuhale so domače ženske, kuhale so predvsem juho, meso, krompir, solato in palačinke.. Vse to je moralo biti na mizi do polnoči, po polnoči pa so na mizo prinesli krvavice, zelje in pogače. Najpomembnejša jed na gostiji je bila ženitovanjska pogača, ki je predhodnica poročne torte.

Tudi poročna noč je po vraževerju bila nevarna, zato so zle duhove odganjali z truščem in ropotom pred spalnico mladoporočencev. Naslednje jutro so svatje nevesto odpeljali do vodnjaka, kjer jim je dala piti, to je bila šega obrednega umivanja neveste, ki je imela preporodni in očiščevalni pomen.

Darila so bila včasih bolj skromna. Ženin in nevesta sta od svatov prejela pomoč pri poroki, v smislu, pomoč pri kuhi, priprava peciva. Nekateri svatje so prinesli tudi še kakšna praktična darila, ki sta jih mladoporočenca potrebovala (pribor, odeje, posteljnina, prti). Darilo so bila odvisna od premožnosti svata.

Tako se je končal tudi naš pogovor. Polni vtisov in lepih občutkov sva komaj čakali, da obujene spomine zapiševa na papir.

LITERATURA:

Žetalska poroka: Bilten, izdelan v okviru tehniškega dne, Žetale, 2015.

*Manca Sitar, Maša Belić, učenki 8. in 9. razreda OŠ Hajdina, mentor: Iztok Milošič.

PRVIČ V ŠOLO

Lev BORKO, Lana FIGEK, Julija KIRIJAKOPULOS, Zala MIRT, Jure ŠERBINEK*

V nalogi, ki smo si jo zastavili, smo želeli ugotoviti, v čem so podobnosti in v čem razlike med prvim šolskim dnevom današnjih otrok in prvim šolskim dnevom naših babic in dedkov, ko so bili stari približno toliko kot mi sedaj. V začetku smo o vsem tem le razmišljali in ugibali. Zapisali smo, da menimo, da so nekoč in danes spremljali otroka na njegov prvi šolski dan v šolo starši. Prav tako so bili otroci nekoč in danes na ta dan praznično oblečeni (deklince v obleke, fantje v srajce in kavbojke). Nekoč in danes so po končanih šolskih obveznostih starši peljali otroke v gostilno ... Prvi šolski dan nekoč in danes se razlikuje po malici, ki so jo otroci dobili v šoli (nekoč: sveže in suho sadje – zdrava malica, ker takrat niso imeli toliko sladkarij; danes: tortica).

Kako je potekal naš prvi šolski dan?

Lev: Na moj prvi šolski dan so nam peli drugošolci. Pri vhodu smo dobili balon. Mamica me je pospremila do telovadnice, kjer smo imeli sprejem. V učilnici smo dobili torto in *kinder jajček*. Nato smo šli v lokal Geli. V Geliju sem jedel ocvrt krompirček in pil otroško kavico. Ta dan sem spoznal sošolke in sošolce ter učiteljci Ksenijo in Petro. Rad hodim v šolo.

Zala: Na moj prvi šolski dan sem se zelo veselila srečanja s sošolci in učiteljicama. V šolo sta me spremljala mami in ati. Oblečeno sem imela obleko z rdečimi rožicami. Ko smo prišli v šolo, smo se zbrali v veliki telovadnici. Prišel je čarodej. Otroci iz višjih razredov so nam zapeli pesmi. Pozdravila nas je ravnateljica šole. Potem smo šli v učilnico 1. C. Učilnica je bila zelo lepo okrašena. Od učiteljice sem dobila rumeno rutico, darilce in zvezke. Šola je zelo lepa, rdeče barve in ima veliko telovadnico. Po mojem prvem šolskem dnevu sem šla z mamico, atijem in prijateljki na kosilo. V spominu mi je najbolj ostalo, ko sem spoznala učiteljici.

Julija: Bil je prvi september 2020. Mama mi je za zajtrk spekla palačinke. Ko sem se preoblekla in preobula, sem se zunaj slikala. V šolo sta me spremljala mami in ati. Pri telovadnici mi je učiteljica dala roza balon. Gledali smo čarovnika. Pozdravila sta nas ravnateljica in župan. Šli smo v razred. Dobili smo sadno tortico, *kinder jajček*, svinčnik in učbenike. Igrali smo se na igralih. Šola mi je bila všeč. Nato smo se odpeljali v trgovino. Kupili smo smetano, sok in škatlo za likovno umetnost. Doma sem dobila nahrbtnik in *Schultute*. To je nemški običaj – škronicelj poln šolskih potrebščin in sladkarij. Nato smo imeli zabavo za prvošolčke. Prišli so Mia, Lana, Mila, Aljaž, Patrick, Lino in Ema L.. Imeli smo se lepo.

Jure: Za moj prvi šolski dan sem se lepo uredil. Oblekel sem novo srajco in hlače. Zajtrkoval sem čokolino. Z atejem in mamo sem šel v šolo. V šoli sem dobil balon. V telovadnici smo gledali čarovnika. Šli smo v učilnico 1. C. Učiteljica nam je dala rumene rutice. Dobili smo torto in jajček presenečenja. Šel sem s sošolcem v Gelija. Tam sva se igrala.

Lana: V torek, 1. 9. 2020, sem postala učenka 1. C razreda. Zbudila sem se kar brez budilke. Pojedla sem zajtrk, se umila in oblekla v roza oblekico z metuljčki. Frizerka mi je spletla kito. Ob 11.00 sem se v sončnem dnevu z družino odpeljala v šolo Miklavž. Pred telovadnico sem dobila rumeno rutico in rumen balon. Pozdravila sta nas župan in ravnateljica. Učenci so peli, čarovnik pa nam je pokazal nekaj trikov. Nato smo odšli v učilnico. Narisala sem svoj prvi šolski izdelek. Za malico smo pojedli tortico. Pouk se je končal. Z družino sem se odpravila v McDonalds na hamburger, saj je bil to zelo pomemben dan. Da mi bo ta dan ostal še dolgo v spominu, smo se odpravili v fotografski atelje.

O prvem šolskem dnevu nekoč smo povprašali naše stare starše.

Juretova babica, gospa Kristina Gavez: V šolo sem šla z bratom. Imela sem novo obleko. Bila sem brez čevljev. V šoli nismo imeli malice, dobili smo samo čaj. Več otrok nas je sedelo na eni klopi. Po končanih šolskih obveznostih sem doma morala pomagati pobirati krompir.

Lanin dedek, gospod Franc Breznik: V šolo sem odšel z mamo in sestrami. Oblečeno sem imel belo majico in modre hlače, ki so bile od soseda. Za malico smo tega dne dobili kos kruha. Ko sem prišel domov iz šole, sem mami prinesel travniško rožo. Popoldan sem šel past krave.

Zalina babica, gospa Andreja Mirt: V šolo sem odšla skupaj z mamo. Oblečeno sem imela roza obleko z ovratnikom in sandale. Tega dne v šoli malice nismo dobili. Najbolj so mi ostali v spominu učiteljica, učilnica in sošolci. Doma mi je po kosilu mama ovila zvezke in knjige. Popoldan sem se igrala s prijateljicami.

Julijina babica, gospa Lidija Ozbič: V šolo sem odšla z mamo. Oblečeno sem imela belo bluzo, modro krilo in sandale. Tega dne smo v šoli jedli hrenovko, kruh in malinovec. Najbolj se mi je vtisnila v spomin malica. Ko sem prišla domov, smo šli v slaščičarno Piramida na tortico.

Kaj smo ugotovili?

Ugotovili smo, da imata prvi šolski dan nekoč in danes nekaj skupnega in tudi nekaj razlik.

Nekoč in danes so za prvi šolski dan otroke spremljali v šolo starši (Juretovo babico tudi starejši brat).

Nekoč in danes so bili otroci za prvi šolski dan lepo oblečeni (v preteklosti so si oblačila tudi izposodili, niso imeli čevljev – hodili so bos).

Nekoč malice za prvi šolski dan niso dobili ali pa je bila skromna. Danes dobijo otroci veliko sladkarij.

Nekoč so popoldan po končanih šolskih obveznostih preživeli tako, da so pasli živino, pobirali krompir, se družili s prijatelji, le Julijina babica je obiskala slaščičarno. Danes peljejo starši otroke v gostilno, jim priredijo zabavo ...

Julija je o prvem šolskem dnevu povprašala tudi svojo prababico, gospo Silvo Baierl: V šolo sem odšla z atejem. Oblečene smo imeli temno zelene obleke, ki smo jih dobili od župnišča. Malice nismo dobili. Bili smo presenečeni, da nas je učil župnik. Prišel je iz Frančiškanske cerkve. Starši so po pouku najprej pogledali, kaj smo se naučili. Moja šola je bila v Tomšičevem drevoredu in je bila med vojno bombardirana.

USTNI VIRI

Lev Borko, 7 let, Miklavž na Dravskem polju, 17. 9. 2021.

Lana Figeč, 7 let, Miklavž na Dravskem polju, 17. 9. 2021.

Julija Kirijakopulos, 7 let, Miklavž na Dravskem polju, 17. 9. 2021.

Zala Mirt, 7 let, Miklavž na Dravskem polju, 17. 9. 2021.

Jure Šerbinek, 6 let, Miklavž na Dravskem polju, 17. 9. 2021.

Silva Baierl, 88 let, Miklavž na Dravskem polju, 20. 9. 2021.

Franc Breznik, 65 let, Miklavž na Dravskem polju, 20. 9. 2021.

Kristina Gavez, 71 let, Miklavž na Dravskem polju, 20. 9. 2021.

Andreja Mirt, 60 let, Miklavž na Dravskem polju, 20. 9. 2021.

Lidija Ozbič, 65 let, Miklavž na Dravskem polju, 20. 9. 2021.

*Lev Borko, Lana Figeč, Julija Kirijakopulos, Zala Mirt, Jure Šerbinek, učenci 2. razreda OŠ Miklavž na Dravskem polju, mentorica: Ksenija Detiček.

POROKA

Emma EKART, Hana EKART, Anej GAJZER *

Poroka je obred sklenitve zakonske zveze. Poročni obred je svečan in povezan z mnogimi šegami. V krščanskem svetu je obred vodil duhovnik, ki je vključeval v obred poganske prvine (obredno pitje vina, sklenitev rok ženina in neveste). Konec srednjega veka je bila veljavna cerkvena poroka, ki je bila javna in sklenjena pred duhovnikom. Necerkvena ali skrivna pa je bila tista, ki je bila sklenjena proti volji staršev. Poroka v cerkvi se je ohranila vse do danes. Predvsem po 2. svetovni vojni je bila civilna poroka na matičnem uradu pogoj za cerkveno poroko. Poroka je bila veljavna, ko sta se zakonca poročila civilno. Nekatere šege so se ohranile do danes.

Poroke so se sklepale ob pustnem času, ki je bil po starih verovanjih čaroben, saj se narava prebuja iz zimske zaspanosti. Glavno besedo sta pri izbiri in dogovarjanju imela očeta mladoporočencev. Hči so smatrali kot lastnino očeta, zato je oče dal ženinu svoj hčer za določeno ceno, ki jo je sam postavil. Ženinov oče je poslal mešetarja v nevestino hišo, da je vprašal, ali se strinjajo z novo vezo. Ob pritrdilnem odgovoru so se dogovorili za likof. Svatje so se začeli zbirati zgodaj zjutraj. Ženinovi svatje na domu ženina in nevestini pri nevesti doma. Ko so pri ženinu bili zbrani vsi svatje, so se odpravili po nevesto. Ženin se od staršev ni poslavljaj, saj je po navadi po poroki ostal doma.

Šege in navade ob porokah so v Sloveniji, čeprav je majhna, od kraja do kraja različne.

Običaji praznovanja poroke

Nekoč niso imeli skupne zabave. Nevestini svatje so bili povabljeni le na nevestin dom, na ženinovega pa ne. Ženinovi svatje so bili povabljeni le na njegov dom. Izjema so bili le nevesta in ženin, njuni starši ter priče. Za zabavo so skrbeli vaški muzikantje.

Likof

Likof je bilo vaško barantanje ženina, njegovega očeta in strica za nevestino doto in balo, ki jo bo moral dati nevestin oče. Če so se strinjali, so na mizo postregli klobase. Če se niso, so postregli s kavo ali kislim mlekom.

Nevestina dota

Odvisna je bila od velikosti kmetije. Poleg denarja je ženin del dote dobil tudi s premoženjem. Če je bila kmetija pri nevesti večja, je ženin dobil tudi kravo. Če pa je bila kmetija manjša, je dobil samo nekaj koz. Ker je nevestinega očeta zanimalo, v kakšno hišo se bo preselila njegova hči, so se dogovorili za ogled. Na ogled sta odšli nevesta in njena mama. Ogledali sta si ženinovo domačijo: hišo, hlev, posestvo. Ob naslednjem srečanju so se dogovorili vse potrebno o poroki.

Klicanje neveste

Ko so prišli po nevesto, so jo ponekod klicali, ponekod pa tudi ne. Če so bila nevestina vrata zaprta, je morala ženinova priča poklicati starešino neveste. Navadno se je nevesto klicalo trikrat. Po navedbah bi naj po prvem klicanju iz hiše spustili kokoš, po drugem »stara babo« in po tretjem klicanju je prišla prava nevesta. S klicanjem so želeli svatje pozornost zlih duhov s prave neveste speljati na napačno sled.

Šranga

Šranga je ovira na poti postavljena z namenom, da ženin plača vaškim fantom odkupnino za nevesto. Ko sta se ženin in nevesta odpeljala od doma, jih je nekje na poti čakala šranga, ki so jo postavili vaški fantje. Na njej so se pogajali o višini odškodnine za nevesto oziroma za njeno čuvanje v mladosti. Višina je bila odvisna od premoženjskega stanja. Ženin je moral na šrangi opravljati različna dela, žagati drva, brusiti koso, štihati zemljo in odgovarjati na zanimiva vprašanja. Če je delo dobro opravil, je za nevesto plačal nižjo ceno.

Cvetje na poroki

Krasili so vozove, s katerimi so se peljali na poroko. Največkrat so bili to nageljni. Danes krasijo avtomobile z različnim cvetjem. Poročni šopki so bili razgibani. Danes se krasijo prostori s pravim cvetjem, nekoč so vaške ženice izdelovale papirnate rože, s katerimi so okrasile prostor, kjer je bilo praznovanje.

Hrana na porokah

Juha je še vedno tradicionalna jed. Pred leti se je na pogostitvi postreglo več vrst mesa in kakšno prikuho. Hrane ni bilo v izobilju. Danes se pripravi različna hrana na različne načine. Hrana je bolj pestra in velikokrat si jo svatje lahko postrežejo sami.

Predstavitel poroke nekoč

Ker smo želeli izvedeti, kje so bile poroke in kako so potekale, koliko so bili stari mladoporočenci, smo povprašali naše stare starše in sosede. Predstavili vam bomo, kar so nam o tem lepem običaju povedali.

Intervjuvanec: Zdenko Gajzer

Starost: 62 let

Kraj pridobitve vira: Prepolje, september 2021

»Dedek in babica sta se poročila leta 1983, ko sta bila stara 24 in 22 let.

Dedkovi svatje so se zbrali pri dedku doma, babični pa pri babici doma. Pri dedku jih je bilo okrog 40, pri babici pa 70. Nato so dedkovi povabljeni prišli z ansablom Ekart po babico v Prepolje. Po starem običaju so se pri babici zaklenili. Ko so prišli dedkovi povabljeni, so morali odgovarjati na različna vprašanja in delati različna opravila, ki jih je od njih zahtevala babičina priča ali po domače starešina. Dedek je imel vedno poleg sebe *protfirarja*, ki je skrbel za *janževce* (mašno žegnano vino). Babica pa je imela ob sebi *krancjufrovo* (družico), ki je pomagala *protfirarju*. Ko so pravilno odgovorili na zastavljena vprašanja in opravili vsa dela, jim je babičin starešina ali priča odprl vrata v babično hišo. Najprej je vstopil dedek, nato njegov starešina, starši in ostali povabljeni. Nato so se med sabo malo pogovorili, nekaj pojedli in popili. Sledilo je slovo babice od svojih staršev. Nato je *krancjufrova* pripravila ganljivi govor, ki je bil namenjen babici in dedku. Nato so se odpeljali od doma. Na poti so imeli postavljeno šrango. Tam je bilo zelo zabavno, ker so se zbrali vaški fantje in so postavili ceno za nevesto, ki jo je moral plačati ženin. V tistih časih je bila cena kar visoka. Ko je ženin poravnal določeno vsoto denarja, so vaški fantje odprli šrango in svatje so se odpeljali na civilno poroko na matični urad v Starše. Ko je bilo na matičnem uradu vse končano, sta ženin in nevesta stopila zunaj pred svate. Ti so metali riž za srečo. Nato so se odpravili na cerkveno poroko, ki je bila v cerkvi v Staršah. Cerkvena poroka je bila zelo svečana in s sveto mašo, pri kateri je prepeval cerkveni pevski zbor. Ko je bilo maše in poroke konec, so se priče skupaj z ženinom in nevesto odpeljali k fotografu na Ptuj in tam naredili nekaj fotografij za spomin. Ostali svatje so se odpravili na rajanje v gasilski dom v Prepoljah. Ko so se priče, ženin in nevesta vrnila s Ptuja, se je rajanje začelo. Igral je ansambel Ekart, rajanje pa je trajalo dva dni (v soboto in nedeljo). Po stari navadi ženin in nevesta nista smela plesati do polnoči. Ob polnoči je ženin nevesti vzel z glave pokrivalo, nevesta pa je vrgla šopek dekletom, ki še niso bila poročena. Tista, ki je ujela šopek, je bila naslednja, ki se je poročila. Nato je sledil poročni ples, kateremu so se mu pridružile priče in starši. Po otvoritvenem plesu sta mož in žena odrezala kos poročne torte. Potem pa so vsi skupaj rajali do jutranjih ur. Drugi dan so se ponovno zbrali in rajali do večera«.

Intervjuvanec: Franc Črček

Starost: 89 let

Kraj pridobitve vira: Krištanci pri Ljutomeru, september 2021

»Dedek in babica sta se poročila 1. junija 1970. Dedek je bil star 40 let, babica pa 35 let. Dedek pravi, da jo je izbral s srcem, ker jo je ljubil. Od staršev nista dovoliti poroke. Prav tako dedek ni rabil dati dote.

Na svoj poročni dan sta bila oblečena v nova in zelo draga oblačila. Oblačila. Dedek v črno obleko, babica je imela belo obleko, ki je segala do kolen, in bel šlajer na glavi. Na poroko sta se odpravila vsak s svojega doma. Dedek se je peljal z avtomobilom. Babico so na poroko pripeljali s kočijo. Najprej sta imela civilno poroko na matičnem uradu in cerkveno poroko v cerkvi Sv. Andraža v Slovenskih goricah, sledilo je slavlje pri babici oziroma nevesti doma. Jedla se je domača hrana. Vsaka družina, ki je bila povabljena, je morala prinesiti eno jed. Slavlje je bilo razkošno, saj je babica prihajala z velike kmetije. Na slavlju so jedli tudi torto, ki je bila pečena doma«.

Intervjuvanec: Ferdinand Korošec

Starost: 83 let

Kraj pridobitve vira: Miklavž na Dravskem polju, september 2021

Gospod in gospa Korošec sta se poročila 28. 4. 1962, ko sta bila stara 23 let. Gospod pripoveduje, da za poroko ni bilo treba vprašati staršev in tudi dote ni rabil dati. Oba sta izhajala iz revnejših družin, zato je bila njuna poroka zelo skromna. Ferdinand je bil oblečen v moško obleko, Ljudmila pa v krilo in suknjič. Na glavi je imela le cvet, v rokah pa lep poročni šopek, ki so ga naredili doma. Od doma ga je do neveste peljala priča z avtomobilom. V Mariboru sta se jima pridružila še nevesta in njena priča. Poročila sta se na matičnem uradu v Mariboru. Medtem ko sta imela ženin in nevesta poročni obred, je nevestina mama pripravila na njenem domu kosilo. Kosilo je bilo preprosto in ne kaj prida razkošno. Po prihodu domov sta imela kosilo s pričama. Po kosilu sta se mladoporočenca poslovila in se vrnila vsak na svoj dom. V času ženine nosečnosti, je gospod stari hlev preuredil skromno stanovanje (sobica, kuhinja). Po porodu se je žena preselila k njemu.

Za raziskavo o porokah smo se odločili, da bomo poizvedeli, kako so si izbirali moža ali ženo. Prav tako smo želeli izvedeti, ali so naši stari starši lahko sami izbrali življenjskega sopotnika. Želeli smo tudi izvedeti, ali so bile na porokah značilne kakšne navade in šege.

Spoznali smo, da so bile poroke nekoč revnejše in da ni bilo velikih praznovanj. Prav tako smo spoznali veliko šeg in navad, povezanih s poroko. Ob pripovedovanju staršev smo izvedeli, da so se določene šege in navade prenesle na naslednje rodove in so na porokah prisotne še danes.

VIRI IN LITERATURA

USTNI VIRI:

Franc Črček, Krištanci pri Ljutomeru, september 2021.

Zdenko Gajzer, Prepolje, pridobitev september 2021.

Ferdinand Korošec, Miklavž na Dravskem polju, september 2021.

SPLETNI VIRI:

<https://www.60-90.com/poroka-nekoc-zaroka-zenitovanje/>

[Poroka nekoč: poročni dan in šranga - cat-blog \(60-90.com\)](#)

<https://e-poroka.com/poroka-nekoc-in-danes/>

<https://www.stajerskival.si/sl/news/kaksne-so-bile-nekoc-poroke.html>

LITERATURA:

Slovenski etnološki leksikon, Mladinska knjiga, Ljubljana, 2004.

*Ema Ekart, Hana Ekart, Anej Gajzer, *učenci 5. razreda OŠ Starše, mentorica: Janja Snežič.*

IZ BABIČINIH SPOMINOV

Nina KOČMAN, Ella PINTER, Analina SONJAK*

Pokrajinski muzej v Mariboru je v letošnjem letu razpisal Mali simpozij z naslovom Običaji od rojstva do groba. Ker nas je tema pritegnila, smo se s pomočjo Slovenskega etnološkega leksikona in prispevkov na spletu seznanile z običaji in navadami, ki nas spremljajo od rojstva do groba. Da bi o njih izvedele več, smo se odločile, da opravimo intervju z gospo Verico Premzl, Analinino babico, ki nam je predstavila pomembne mejnike v svojem življenju.

Življenjske šege in navade

Življenjske šege so pogosto poimenovane tudi šege življenjskega kroga, življenjski krog ali trije mejniki v človekovem življenju, ki označujejo rojstvo, poroko in smrt, pri čemer slednji ne vključujejo vseh za posameznika pomembnih obredov v življenju.

Življenjske šege so dejanja ali ravnanja ob rojstvu, poroki, smrti in drugih za posameznika ali družino pomembnih dnevih. Med te uvrščamo praznovanje rojstnega dneva in pomembne osebne obletnice, kot so praznovanje abrahama in zlata poroka, pomembne dogodke in dosežke v življenju, na primer maturo, diplomu ali prvo plačo ob prvi zaposlitvi, obrede, povezane z verskim življenjem, kot sta prvo obhajilo in birma ter rituale ob sprejemu posameznika v določeno skupino, organizacijo ali društvo, na primer v taborniško organizacijo, planinsko društvo ali tako imenovani »krst« ob sprejemu v lovsko družino. (Bogataj, str. 19)

Dediščina življenjskih šeg in navad na Slovenskem je zelo raznolika in se je zlasti po drugi svetovni vojni s spremembo predpisov in prevzemanjem tujih navad močno spremenila. Veliko starejših šeg in navad ima danes le še simboličen pomen.

Rojstvo in krst

V preteklosti so ženske večinoma rojevale doma ob pomoči vaških babic. Že v nosečnosti so se ravnale po določenih zapovedih in spoštovale prepovedi, ki naj bi obvarovale njih in njihovega otroka pred zlimi duhovi. Porodnicam so po porodu po navadi skuhalo kurjo juho, ki naj bi jim povrnila moč, saj so morale kmalu poprijeti za delo. Vsake toliko naj bi popile tudi kozarec rdečega vina »za kri«.

Otroke so zaradi velike umrljivosti krstili takoj po rojstvu. Za krst so otroka lepo oblekli. H krstu je otroka odnesel boter v spremstvu očeta, mati pa je doma pripravila pogostitev. Boter je krščencu podaril denar in belo platno. Prvorojenec je dobil ime po starših ali botru, naslednji pa po svetnikih, zato je bil v preteklosti god pomembnejši od rojstnega dneva.

Vstop v šolo

Z vstopom v 1. razred so bili otroci sprejeti v pionirsko organizacijo. Ob pomembnih državnih praznikih so bile deklice oblečene v modra krila in bele bluže, okoli vratu so imele rdečo rutico in na glavi modro »titovko« z rdečo zvezdo. Članstvo v pionirski organizaciji je pomenilo veliko čast, saj so bile lastnosti pionirja poštenost, iskrenost, olikanost, neustrašenost, iznajdljivost in radodarnost.

Obhajilo in birma

Obhajilo in birma sta obreda, povezana s krščanstvom. Babica Verica nam je povedala, da je k prvemu svetemu obhajilu šla v prvem razredu v cerkvi v Brezju. Ob tem dogodku ni dobila nobenega darila. Obhajilo je v preteklosti potekalo podobno kot poteka še danes.

Birmancu so za birmo kupili novo obleko in obutev, deklicam torbico in nekaj sladkih priboljškov, dali pa so jim tudi denar. Pogosto so izbrali za botra sorodnika, ki je živel v mestu. Verica Premzl se spominja, da je šla k birmi v drugem razredu. Za birmo je dobila kolo, denarnico, torbico in nekaj denarja. V spominu ji je ostalo veselo praznovanje s petjem, na katerem so se zbrali vsi sorodniki.

Valeta

Verici Premzl je v spominu ostala tudi valeta, ko so se s sošolci poslovili od osnovne šole. Valetu so imeli najprej v razredu, potem pa v jedilnici, kjer so se malo pozabavali in nato poslovili.

Maturantski izlet in prva služba

Verica Premzl je obiskovala šolo za prodajalce. V spominu ji je ostal tridnevni maturantski izlet v Pulo, saj počitnice na morju takrat niso bile nekaj običajnega. Po končani šoli je prvo službo dobila v trgovini s konfekcijo, imenovani Beko, kjer je prodaja ženska in moška konfekcijska oblačila.

Poroka

Poroka je bila pomembna prelomnica v življenju. Dekleta so se večinoma poročala zelo mlada, fantje pa so bili praviloma starejši. Poroka se je začela s poročnim obredom. Pred odhodom se je od ženina in neveste, s postavljanjem mlaja in šrango, poslovila cela vas. Sledila je poročna gostija na nevestinem domu, na katero so povabili sorodnike, prijatelje in znance. Po gostiji je sledil sprejem mladoporočencev na ženinovem domu, kjer je ženinova mati simbolno predala vodenje hiše novi gospodinji. Po enem tednu je šla mlada žena na svoj nekdanji dom, kjer so jo sprejeli kot gostjo, s čimer so dokončno potrdili novo zakonsko skupnost.

Verici Premzl je njena preprosta poroka v družinskem krogu ostala v lepem spominu. Ko je prišel ženin s sorodniki in svati na njen dom, so jih vprašali, po kaj so prišli. Povedali so, da po nevesto. Domači so najprej iz hiše poslali dve našemljeni nevesti. Šele v tretje je prišla prava nevesta. Na poti so pripravili šrango, kjer so zahtevali denar za nevesto. Po barantanju in plačilu zahtevane vsote so nadaljevali pot do cerkve, kjer je bil poročni obred. Sledila je zabava do jutranjih ur.

Zaključek

Življenjske šege in navade so dejanja ter ravnanja ob pomembnih dogodkih v življenju posameznika, ki se skozi čas spreminjajo. Ker so bili vstop v šolo, prvo obhajilo, birma, valeta, matura in poroka v preteklosti drugačni kot so danes, se iskreno zahvaljujemo gospe Verici Premzl, da je svoje spomine in fotografije iz družinskega albuma delila z nami.

VIRI IN LITERATURA

USTNI VIRI:

Verica Premzl, intervju z dne 24. 9. 2021

SPLETNI VIRI:

Zveza pionirjev Jugoslavije. https://sl.wikipedia.org/wiki/Zveza_pionirjev_Jugoslavije (27. 9. 2021).

Bogataj, Janez: Življenjske šege in navade.

http://www.eheritage.si/DDC/DDC_022_004_YVPCJRCXHXCMTLPNNOEJUOUQOSWWMXK.pdf (27. 9. 2021).

Trošt, Nada: Šege in navade.

<https://lu-jesenice.net/wp-content/uploads/2012/11/%C5%A1ege-in-navade-januar-2012.pdf> (27. 9. 2021).

LITERATURA:

Slovenski etnološki leksikon, Mladinska knjiga, Ljubljana, 2004.

*Nina Kocman, Ella Pinter in Analina Sonjak, *učenke 9. razreda Osnovne šole Starše, mentorica: Leonida Babič.*

ČASOVNI TRAK

Ana PURG, Šeila PAJIC, Alja SEIDL, Hana ŠTULAR*

Uvod

V svojem referatu smo se odločile omeniti vse mejnike v človekovem življenju. Zapisale smo dejstva, ki so nam znana iz vsakdanjega življenja in pripovedovanja naših bližnjih. Nekaj teh smo že doživele, za druge predvidevamo njihov potek.

Rojstvo

Vsako življenje se začne, ko se otrok rodi. Rojstvo je dogodek, praznovanje novega življenja. V kolikor razmere dopuščajo, novega družinskega člana ožja družina obišče že v porodnišnici. Ko se družina z novim članom privadi vsakodnevni rutini, jo obiščejo tudi ostali sorodniki in prijatelji. Običajno prinesejo darilo novemu družinskemu članu in šopek rož mamici. Glede na versko prepričanje v roku treh mesecev sledi tudi krst. Biti boter oziroma botra je posebna čast. Ta oseba svojemu krščencu/krščenci podari zlat nakit in se zaveže, da bo ob starših poskrbela za otrokov razvoj in vzgojo. Ta obred se lahko zaključi s kosilom doma ali v gostišču.

Prvi šolski dan

Vstop v osnovno šolo je velika prelomnica. Starši otroke pospremijo v matično učilnico in počakajo v ozadju razreda. Učiteljica se predstavi in pove, kako bo potekalo delo. Za tem sledi podelitev svetlo rumenih rutic in sladko presenečenje. Pojedina. Za otroke je to poseben dan, saj zaključujejo brezskrbne dni v vrtcu in stopajo po poti znanj, spoznajo sošolce, s katerimi bodo delili kar nekaj let.

Konec osnovne šole

Valeta je zaključek osnovnošolskega izobraževanja. Učenci se s kulturnim programom poslovijo od učiteljev in delavcev šole, razredničarke jim podelijo spričevala in priznanja za dokazano znanje in delovanje.

Začetek in konec srednje šole

Začetek srednje šole je velik korak v življenju. Ni lahko izbrati in se odločiti, po kateri poti nadaljevati svoje življenje. Prvi šolski dan učence prvega letnika popišejo s črko F – fazan.

Srednješolsko izobraževanje se zaključi z maturantskim izletom in še pomembneje, z maturantskim plesom. A to je le prijetnejši del, kateremu sledi matura – zrelostni izpit, kot so mu nekoč rekli. Odloča o nadaljevanju šolanja, študiju.

Študij

Nekateri imajo srečo in možnost študirati v svojem domačem kraju. Za druge pa je nova prelomnica selitev v nov kraj in začetek bivanja v študentskem domu, ki vsekakor prinese novo izkušnjo. Brucovanje je dogodek, ko se študentje spoznajo in začnejo študijsko leto. Zaključek študija, diplomiranje, proslavimo s svojimi najbližjimi.

Prva služba

Z diplomo pridobljen poklic je odskočna deska za iskanje zaposlitve. Prva zaposlitev je vedno nekaj posebnega. Z njo se pridobi socialna varnost in pomeni začetek samostojnega življenja. Za prvo plačo, osebni dohodek, običajno pripravimo majhno zakusko in druženje z domačimi.

Poroka in odločitev za družino

Večina ljudi se odloči, da se bodo poročili. Ženske imajo večinoma malo pred poroko deključino, fantje pa fantovščino. Oboji se v krogu svojih prijateljev poslovijo od samskega življenja. Priprave na poročni dan so dolgotrajne, saj je to izjemen dogodek, ko se partnerja zavežeta k skupnemu življenju. Poroka je lahko cerkvena ali civilna. Zakonca se nato odločita za otroka. S tem se zavežeta, da bosta skrbela še za eno ali več življenj.

Abraham

Abraham je poseben dogodek, saj se praznuje pol življenja. Ljudje se radi poveselijo ob svojih dragih, prijateljih. V veliko večini se srečajo v gostilni, radi zaplešejo in zapojejo.

Prvič babica/dedek

In rodil se je nov član družine. Ta trenutek je še posebej veličasten. Trenutek, ko zagledaš svojega vnuka/vnukinjo je neopisljiv, te male oči, usta, nasmeh. Brez praznih rok pa se seveda nikamor ne hodi. Darilca za dojenčka in okrepcilna hrana za mlado mamico.

Upokojitev

Upokojitev je dogodek, ko se zaključijo aktivna leta vsakodnevnega odhajanja na delo. To poglavje se zapre in odpre se poglavje, ko lahko poskrbiš še za aktivnosti, ki so ti v teh letih v veselje. Slovo od sodelavcev je lahko zelo čustveno, nekateri pa si tega slovesa niti ne željo.

Smrt

Smrt je nekaj, na kar ne moremo vplivati. Je zaključek življenja. Z odhodom na pogreb ljudje izkažejo spoštovanje do umrlega in izrečejo sožalje domačim. S svečo in vencem počastijo njegov spomin.

*Ana Purg, Šeila Pajić, Alja Seidl, Hana Štular, učenke 7. razreda OŠ Tabor I. Maribor, mentorica: Simona Klinger.

POROKA

Tinkara STRMECKI, Lija ZEMLJIČ *

Kaj je poroka?

Poroka ali sklenitev zakonske zveze je dejanje in svečan obred, ko ženska in moški postaneta mož in žena. Ponekod obstajajo tudi istospolne poroke, vendar je v Sloveniji z zakonom urejeno kot istospolna partnerska skupnost, katere partnerja pred zakonom ne uživata enakih pravic kot zakonca.

Kakšne poroke po svetu poznamo?

Pravno zadošča civilna poroka, lahko pa je tudi cerkvena poroka. Vsak zakonec ima ob poroki tudi svojo pričo, ampak ni več potrebna. Poroko skleneta državni pooblaščenec in matičar ali pa tudi župan, cerkveno poroko pa seveda duhovnik. Poznamo tudi kraljeve poroke. Če se partnerja odločita za prenehanje zakonske zveze, je to ločitev.

Običaji na porokah

Poroke imajo tudi veliko običajev, kot so šranga, posipanje z rižem, pihanje milnatih mehurčkov, spuščanje napihljivih balonov, beli golobi, ki simbolizirajo mir v zakonu, njihova barva pa čistost namenov. Po poroki običajno sledi še praznovanje oziroma svatba. Tam ženin in nevesta pogostita svoje priče in goste s predjedjo, glavno jedjo, prilogo, sladico in seveda poročno torto.

Dekliščina in fantovščina

Na dekliščinah in fantovščinah se običajno zberejo moški ali ženske, ki še niso poročeni. Takrat se običajno je in pije, igrajo igre in podarijo darila nevesti ali ženinu.

Poroke nekoč

Nekoč je veljajo popolnoma drugače. Vse je bilo preprosto. Ni bilo poročnih organizatorjev. Vse poroke so se odvijale na domu ženina in neveste. Svatba je lahko trajala tudi po več dni, saj se je en dan praznovalo pri nevesti, drugi dan pa na domu ženina. Pri vsem tem so pomagali domači, sorodniki in prijatelji. Zabava v gostilni ni bila v navadi, saj ljudje za tovrstne zabave niti niso imeli denarja. Vsa hrana se je pripravljala sproti v kuhinji, tako so se še bolj povezali.

Kraljeve poroke

Včasih so se poročali tudi znotraj družin (bratrance ali sestrične). Poročali so se tudi med drugimi kraljestvi oziroma državami, na primer: Španija in Anglija, Belgija in Norveška. Večinoma so njihove poroke cerkvene. Med vsemi kraljevimi družinami pa je britanska kraljeva družina najbolj znana. Na svatbo Princa Charlesa in Diane je bilo povabljenih 2500 gostov.

Poroka moje babice

Moja babica in dedek sta se poročila v maju leta 1984. V Mariboru sta imela cerkveno poroko, Po poroki sta imela tudi veliko gostijo.

Poroka moje tete

Moja teta se je poročila 3. 6. 2021. Bila je civilna poroka v Beljaku v Avstriji. Po obredu je sledila svatba.

Intervju z načrtovalko porok Karin

Kontaktirali sva načrtovalko porok Karin, ki nama je odgovorila na nekaj vprašanj.

Kakšne so poročne obleke?

»Poročne obleke so večinoma bele s čipkami ali okraski (sponke, različne tkanine, dragulji). Lahko so kratke ali dolge. Neveste si tudi zaželejo črne. Za ženine so najpogostejše sive oziroma črne, temno modre, svetlo modre, včasih pa tudi bele«.

Koliko časa porabite, da pripravite poroko?

»Odkvisno, kako velika je poroka, ampak večinoma od enega mesca, pet mesecev ali celo eno leto«.

Koliko ljudi je potrebno, da pripravite poroko?

»Odkvisno od zahtev na poroki«.

Zakaj ste se odločili za poroke?

»Poroke so osebno nekaj najlepšega. Zelo uživam v pripravljanju/ pomaganju ljudem«.

VIRI

USTNI VIRI:

Darka Zemljič in Miroslav Zemljič, Maribor, 19.9. 2021.

Tanja Strmecki Stupnik in Daniel Stupnik, Maribor, 18. 9. 2021.

SPLETNI VIRI:

<https://sl.wikipedia.org/wiki/Poroka> (13. 9. 2021).

<https://www.anglescina.com/zanimivosti/prebivalci/kraljeve-poroke/> (14. 9. 2021).

[www./https://kamra.si](http://www.kamra.si) (13. 9. 2021).

<https://www.prirocnikporoka.si/dekliscina-in-fantovscina/> (15. 9. 2021).

<https://www.prirocnikporoka.si/porocni-obicaji-in-njihov-pomen/> (12. 9. 2021).

*Tinkara Strmecki, Lija Zemljič, *učenki 7. razreda OŠ Tabor I. Maribor*, mentorica: Simona Klinger.

POROKA

Lana CAF*

Poroka ali sklenitev zakonske zveze je dejanje in svečan obred, ko ženska in moški postaneta mož in žena. Ponekod obstajajo tudi istospolne poroke, vendar je to področje v Sloveniji z zakonom urejeno kot istospolna partnerska skupnost, katere partnerja pred zakonom ne uživata enakih pravic kot zakonca.

Pravno zadošča civilna poroka, lahko pa je sklenjena tudi cerkvena poroka. Poroko skleneta državni pooblaščenec in matičar ali pa tudi župan, cerkveno pa seveda duhovnik. Poroke imajo veliko običajev.

Civilna poroka

Partnerja najprej prijavita poroko matičarju upravne enote (UE), na območju katere bo zakonska zveza sklenjena. Datum poroke izbereta med prostimi termini, ura pa se določi glede na vrstni red prijav. Ko si izbereta svoj termin, uradna oseba sestavi zapisnik o prijavi sklenitve zakonske zveze.

Priprava na civilno poroko

Glede na statistiko zadnjih nekaj let so v vse večji meri popularne poroke izven uradnih lokacij, saj so pari postali vse bolj zahtevni, prav tako so želje in pričakovanja po praviljni poroki postala večja. Poroke se lahko odvijajo na domačih vrtovih, travnikih, jasah sredi gozda, med vinogradi, splavih, gradovih ali celo na ladji. Če želita, da je njuna zakonska zveza v Republiki Sloveniji veljavna, mora biti pri obredu poleg ženina in neveste prisoten matičar, ki ga dodelijo na upravni enoti. Poleg matičarja pa mora biti prisoten tudi načelnik upravne enote ali njegov pooblaščenec.

Kako poteka civilna poroka

Načelnik, ali od njega pooblaščen oseba, se najprej na podlagi listin ter bodočih zakoncev prepriča, da sta to osebi, ki sta se prijavi na nameravano sklenitev zakonske zveze. Nato nagovori zbrane svate ter ženina in nevesto seznanja s pravicami in dolžnostmi, ki izhajajo iz zakona o zakonski zvezi in družinskih razmerjih. Ko oba – ženina in nevesta – pritrdita, da želita skleniti zakonsko zvezo, ju načelnik upravne enote ali od njega pooblaščen oseba razglasi za moža in ženo, izmenjata si prstana. Nato sta povabljeni k podpisu listine o sklenitvi zakonske zveze. Vroči se jima izpisek iz matičnega registra o sklenjeni zakonski zvezi.

Cerkvena poroka

Cerkvena poroka ni pravno veljavna. Zakonik cerkvenega prava predpisuje, da so veljavni le tisti zakoni, ki se sklenejo pred krajevnim ordinarijem (škofom) ali župnikom, lahko pa tudi pred duhovnikom ali diakonom, vendar le s pooblastilom škofa ali župnika.

Če se osebi želita poročiti cerkveno, za začetek o svojem namenu obvestita župnika župnije, kjer bivata. Če živita v različnih krajih, obvestita tistega, pri katerem se želita poročiti. V primeru, da se želita poročiti v drugi župniji, pa morata za to dobiti privoljenje domačega župnika. Pred sklenitvijo cerkvene poroke morata opraviti priprave na zakon, ki potekajo po mnogih krajih v Sloveniji.

Priprava na cerkveno poroko

Ko se par pripravlja na cerkveno poroko, najprej opravita tečaj/pripravo na poroko, potem pa se oglasita pri enem od župnikov, da naredijo zapisnik pred poroko. S seboj prinesita krstni list, ki ga dobita na župniji, kjer sta bila krščena.

Kako poteka cerkvena poroka

Ko izbereta datum in kraj poroke, se zaročenca o svojih željah sama pogovorita z izbranim duhovnikom, ki ju bo poročil, saj mora ta pripraviti poročni zapisnik. Če sta bila oba zaročenca krščena v župniji, kjer se bosta poročila, bo lahko župnik sam v krstni knjigi poiskal njune podatke, v nasprotnem primeru bosta potrebovala naslednje dokumente: krstni oz. samski list v župniji, kjer sta bila krščena, mrliški list svojega pokojnega zakonca (v primeru, da je eden izmed njiju vdovec), potrdilo o udeležbi na pripravah na zakon, datum in uro poroke.

Poročni običaji

Malo je običajev in vraž, ki smo jih uspeli ohranjati tako dolgo kot ohranjamo poročne. Redko kdo pa se vpraša, kaj sporočajo. Tako pač je si rečemo in sledimo tradiciji. Ali pa si običaje razlagamo po svoje.

Poročni šopek

Ta tradicija izhaja že iz starega rima, ko so neveste namesto šopkov nosile vence, spletene iz zelišč. Verjele so, da simbolizirajo nove začetke ter zvestobo. V srednjem veku pa so verjeli, da močan duh zelišč in začimb odvrča zle duhove, nesrečo ter bolezen. Z dišečimi zelišči v poročnem šopku pa so skušali prikriti tudi telesni vonj. Sodobno različico poročnega šopka je ljudem približala britanska kraljica Viktorija v prvi polovici 19. stoletja. Namesto začimb in zelišč so bile v njenem šopku predvsem sveže rože. Trend, ki ga je sprožila kraljica, pa traja še danes, saj je sveže cvetje v šopku najpogostejša izbira nevest.

Poročna rima

Tradicionalna poročna rima, ki v zadnjih letih tudi pri nas postaja vedno bolj priljubljena, se glasi:

*»Something old, something new,
something borrowed, something blue,
and a sixpence in your shoe.«*

Zadnji del, ki se nanaša na angleški srebrnik iz 17. stoletja, ki so ga dali nevesti v čevelj za srečo in blagostanje, se je ohranil predvsem v Angliji, drugje, tudi pri nas, pa si neveste za poroko omislijo nekaj novega, starega, sposojenega in modrega.

Rima izvira iz viktorijanskih časov, v skladu z njo pa mora nevesta izbrati štiri predmete, ki jih bo na poročni dan nosila oziroma imela pri sebi, in s katerimi si bo zagotovila srečen zakon. Kot večina poročnih običajev tudi ta izvira iz prepričanja, da se mora nevesta z nekimi rituali zaščititi pred zlimi duhovi, hkrati pa naj bi prav ti predmeti poskrbeli za to, da se zakon blagoslovi s čim več rojenimi otroci.

Sodobne neveste se z vraževernostjo iz zgodovine ne obremenjujejo kaj dosti, je pa to en lep običaj, ki nas spodbudi, da si poročni dan polepšamo s predmeti, ki nosijo nam poseben pomen.

Nekaj starega

Nekaj starega je v preteklosti nevesto varovalo pred prekletstvom neplodnosti, danes pa simbolizira kontinuiteto. To je lepa priložnost, da nevesta v poroko vključi svojo družino, nekaj starega so lahko babičini uhani ali mamina poročna tančica.

Nekaj novega

Nekaj novega ponuja optimizem za prihodnost. In kaj je bolj optimističnega, kot kupovanje nove obleke? Nekaj novega je po navadi poročna obleka, lahko pa se neveste odločijo tudi za nošenje novega kosa nakita, novih čevljev.

Nekaj sposojenega

Zgodovinsko gledano, je bilo nekaj sposojenega največjega pomena za bodočo nevesto. V tistih časih je to pomenilo, da je nevesta nosila spodnje perilo druge poročene ženske, po možnosti take, ki je že »izpolnila poslanstvo« in rodila naslednika. Danes simbolizira srečo, neveste pa si največkrat sposodijo nakit ali druge modne dodatke. To je ponovno priložnost, da v poroko vključimo družinske člane ali prijatelje in njim ljube predmete.

Nekaj modrega

Že v preteklosti se je kot nekaj modrega pojavljala podvezica, danes pa modra barva simbolizira čistost, ljubezen in zvestobo. Še vedno so podvezice eden najbolj priljubljenih modrih dodatkov, marsikatera nevesta pa to barvo v poroko vključi tudi drugače – doda kakšno modro cvetlico v svoj poročni šopek ali pa se odloči za modre čevlje.

SPLETNI VIRI:

<https://www.roseweddings.si> (23. 9. 2021).

<https://sanjski-sopek.si/zakaj-nevesta-nosi-porocni-sopek/> (14. 9. 2021).

<https://sl.wihttps://www.prirocnikporoka.si/> (16. 9. 2021).

<https://www.prirocnikporoka.si/cerkvena-poroka/> (14. 9. 2021).

<https://www.hedonist.si/mojstrski-nasveti/92-porocni-obicaji> (14. 9. 2021).

*Lana Caf, učenka 7. razreda OŠ Tabor I. Maribor, mentorica: Simona Klinger.

ROJSTVO

Doroteja DOMINKO *

Uvod

Predstavila bom, kakšni običaji so bili ob rojstvu otrok od leta 1955 do 2020. Informacije so z mano delili moji domači. Predstavila vam bom običaje ob rojstvu mojega dedka, mame, sebe, brata in sestrične. Še prej pa Pavčkovo razmišljanje:

*Stopite narahlo kakor v copatih naravnost pri glavnih vratih
v ta lepi dan, kot bi šli v pesem.
Svet naokrog je vabljev in vonljiv,
čudno resen in nemalo slovesen: nekdo se pravkar je rodil.
In to je najlepša pesem.
Stopite narahlo in pustite k nebesom odprta vrata.
Naj skozi lije botrinja bogata novorojenčeva pesem.*

Rojstvo

Rojstvo je staršem nekaj najpomembnejšega in najlepšega. Včasih so imeli starši po tri ali več otrok. Ženske so imele otroke že pri rosnih 18 letih. V 19. stoletju se je število otrok v družini zmanjševalo. Rodnost se je za nekoliko zvečevala spet v sredini 20 stoletja, ko so ženske začele rojevati v porodnišnicah. Povprečna starost matere ob rojstvu prvega otroka je danes 29, 6 let. Približno 20 % žensk niso mamice.

Otrok potrebuje ob rojstvu veliko stvari. Naj jih nekaj naštejemo: previjalna mizica, zibelka oziroma posteljica, voziček, banjica, dudu, igračke, oblačila, stekleničke, plenice ... Omenila sem jih, ker jih danes veliko bodočih mamic dobi ob tako imenovanem Baby Shower-ju, zabavi za dojenčka.

Krst

Odločitev staršev je, ali bodo otroka krstili. Starši izberejo krstno botro, botra, ki pa ne le da financirata obred, tudi finančno pripomoreta k družini. Pripravita belo platno in krstno svečo. Navadno svojemu krščencu/ki poklonita zlato ogrlico.

Simboli ob krstu

Voda odstranjuje telesno umazanijo. Zakrament krsta pa odstranjuje duhovno »umazanijo«, greh. Voda omogoča naravno življenje. Brez vode ne morejo živeti ne rastline ne živali in ne človek. Zakrament krsta pa podeli in omogoča nadnaravno življenje, torej življenje, ki se po naravni telesni smrti nadaljuje vso večnost. Že v stari zavezi so kralje in preroke mazili z oljem. To je bilo znamenje posebnega dostojanstva, posebne časti in odlike. Pri krstu človek postane svetnik, postane Božji otrok. Duhovnik ga v znamenje tega dostojanstva mazili s svetim oljem. Belo oblačilo oziroma belo platno simbolizira svetost duše in lepoto. Sveča simbolizira milost in vero. Plamen je treba varovati. (<http://jagnje.si/pomen-in-razlaga/>)

Leto 1955

To je leto rojstva mojega dedka. Ko se je rodil, so ga dvignili pod strop in potrepjali po ritki. To bi naj odganjalo nesrečo. V Prekmurju so okoli hiše potrosili slamo v prepričanju, da ko otrok pride k hiši, mora pasti na mehko. Ob krstu je dedek dobil novo posteljico iz lesa.

Leto 1984

Takrat se je rodila moja mama. Zbrali so se domači, da so proslavili njeno rojstvo. Razdelili so si kruh, mama – moja babica, je dobila največji kos, saj je povila novorojenko. Da si opomore, so ji pripravili jajčni šato, kurjo juho in rdeče vino. Ob krstu je moja mama dobila verižico in denar.

Leto 2009

Rodila sem se jaz – Doroteja. V tem letu je bilo izvedenih 21 856 porodov, a le 21 454 je bilo živorojenih otrok. Pred mojim rojstvom je imela moja mama »baby shower«. Dobila sem previjalno mizico. Ob mojem rojstvu so mojega očeta polili z litrom vina in imeli zabavo. Sem krščena. Za krst sem dobila 200 evrov, zlato verižico, voščilnico in svečo.

Leto 2013

To je leto rojstva mojega brata. Takrat je bilo rojenih 21.111 otrok, a le 20.634 živorojenih. Imeli smo »baby shower« in očeta so polili z vinom. Mark je ob krstu dobil zlato ogrico, 200 evrov, svečo in voščilnico.

Leto 2020

Rojenih je bilo 18.432 otrok in sestrična je bila med njimi. Ob zabavi za novorojenčka je dobila koš za plenice. Nazdravili so in tudi njenega očeta, mojega strica, polili z litrom vina. Za krst je dobila 200 evrov, voščilnico in zlato verižico.

VIRI

USTNI VIRI:

Dario Dominko, 42 let, Maribor, 15. 9. 2021.
Katarina Dominko, 63 let, Maribor, 15. 9. 2021.
Nada Pregl, 37 let, Maribor, 15. 9. 2021.

SPLETNI VIRI:

<https://ajatutaja.com> (13. 9. 2021).
<https://www.bibaleze.si> (13. 9. 2021).
<https://.stat.si> (14. 9. 2021).
<https://sl.wikipwdia.org> (14. 9. 2021).
<http://jagnje.si/pomen-in-razlaga/> (26. 9. 2021).

*Doroteja Dominko, učenka 7. razreda OŠ Tabor I. Maribor, mentorica: Simona Klinger.

MALI SIMPOZIJ 2022

Vodotoki

Pokrajinski muzej Maribor
4. oktober 2022

MOSTOVI NA REKI DRAVI

Ana PURG, Šeila PAJIC, Alja SEIDL, Hana ŠTULAR*

---

1 UVOD

Mostovi nas povezujejo že zelo dolgo, saj povezovanje med bregovi različnih rek sega daleč v preteklost. V nadaljevanju bomo predstavile mostove na reki Dravi, od Mariborskega otoka do Malečniškega hriba.

2 KAJ JE MOST?

Most je objekt po katerem vodi pot čez globinske ovire. Mostovi so zgrajeni iz različnih materialov in tudi postavljeni so na drugačne načine. Npr. nekateri so dvizni, drugi so dvoetažni, tretji železniški in tako naprej. (<https://fran.si/iskanje?View=1&Query=most>)

3 MOSTOVI NA REKI DRAVI

Most na otok

Most na otok je namenjen cestnemu prometu. Zgradili so ga leta 1934. Vodi na letno kopališče Mariborski otok. Zaradi dotrajanosti so ga letos obnovili, a žal ne dokončno. 3. julija 2022, ko se je začela kopalna sezona, most še ni bil dokončan. (<https://www.google.com/search?q=most+na+mariborski+otok&client>)

Koroški most

Koroški most so začeli graditi januarja 1994 in ga prometu odprli 19. oktobra 1996. Meri 235 m od tega 110 m dejansko premošča Dravo in ima 4 vozne pasove. (https://sl.wikipedia.org/wiki/Koro%C5%A1ki_most,_Maribor);

Studenška brv

Studenška brv je most za pešce in kolesarje. Zgrajena je bila v osemdesetih letih 90. stoletja in bila med 2. svetovno vojno kasneje porušena. (https://sl.wikipedia.org/wiki/Studen%C5%A1ka_brav)

Brv je bila obnovljena leta 2008 in še istega leta prejela mednarodno nagrado Foot Bridge Award 2008 ter nagrado zlati svinčnik ZAPS. (<https://outsider.si/studenska-brv-cez-dravo-maribor/>)

Glavni most

Glavni most, bolje poznan kot Stari most, je eden od mostov na reki Dravi v Mariboru. Most je bil zgrajen že dvakrat, od tega prvič med leti 1909-1913 in drugič po 2. svetovni vojni. Prvi Glavni most so zgradili zaradi naraščanja prometa in tudi za nadomestitev starega lesenega dravskega mostu. Porušili so ga v namen, da bi otežili predor nemški okupacijski vojski v notranjost mesta. Drugi Glavni most je bil ponovno zgrajen po 2. svetovni vojni in stoji še danes. Današnji most je bil od takrat že več kot 5-krat obnovljen. Most je dolg 274 m. (https://sl.wikipedia.org/wiki/Glavni_most,_Maribor)

Titov most

Titov most je cestni most, preko katerega poteka štiripasovna Titova cesta. Graditi so ga začeli jeseni 1961, dokončan pa je bil sredi leta 1964. Od leta 1972 se most imenuje po nekdanjem jugoslovanskem predsedniku Josipu Brozu Titu. (https://sl.wikipedia.org/wiki/Titov_most,_Maribor)

Železniški most

Prvotno lesen most na reki Dravi je bil zgrajen med letoma 1844 in 1846.

(https://sl.wikipedia.org/wiki/%C5%BDelezni%C5%A1ki_most,_Maribor);

Po dvajsetih letih uporabe most več ni zadoščal potrebam svojega časa, zato so med letoma 1864 in 1866 zgradili novega. Leseno konstrukcijo so zamenjali za elegantno in širšo triločno kovinsko konstrukcijo na kamnitih podpornikih. Med 2. svetovno vojno je bil porušen in popravljen v nespremenjeni obliki. Železniški most je najstarejši ohranjen železniški most v Sloveniji. Tudi zaradi tega je sam most javni spomenik in kaže kulturni in gospodarski razvoj 19. stoletja. (<http://ukmdomblog.blogspot.com/2016/03/mariborski-zelezniski-most-1846-1866.html>)

Dvoetažni most

Uradno ime je Dvoetažni most, saj ima dve etaži, mu pa pravimo tudi Meljski most, saj je ob odprtju leta 1985 nadomestil stari Meljski most. V tridesetih letih 20. stoletja je mestna občina Maribor načrtovala gradnjo mostu na današnji lokaciji Dvoetažnega mosta. Z novim mostom so nameravali razbremeniti takrat že nekaj časa preobremenjen Glavni most. Pripravljen je bil že načrt in zagotovljena finančna sredstva, toda začetek gradnje je preprečil izbruh 2. svetovne vojne. (https://sl.wikipedia.org/wiki/Dvoeta%C5%BEni_most,_Maribor)

Malečniški most

Zaradi zaprtja ceste med Mariborom in Malečnikom je bil leta 1978 zgrajen Malečniški most. Danes, po ponovnem odprtju ceste, most povezuje center Maribora in mestno četrt Pobrežje.

(https://sl.wikipedia.org/wiki/Male%C4%8Dni%C5%A1ki_most);

Slomškov most

Slomškov most je neuradno ime avtocestnega mostu. Je najdaljši most čez Dravo v Mariboru in meri 765 m. (https://sl.wikipedia.org/wiki/Slom%C5%A1kov_most)

4 ZAKLJUČEK

Izvedle smo manjšo anketo o tem, kateri most najpogosteje uporabljajo učenci OŠ Tabor I Maribor. Odgovorov je bilo precej in kar veliko je bilo enakih. Najpogosteje sta bila omenjena Stari in Titov most. Tudi me največkrat prečkamo Glavni ter Titov most, saj povezujeta Glavni trg, Europark ter staro mestno jedro. Ugotovile smo tudi, da učenci ne poznajo vseh mostov čez reko Dravo v Mariboru.

5 VIRI

SPLETNI VIRI:

- <https://outsider.si/studentska-brv-cez-dravo-maribor/> (9. 9. 2022)
- <http://ukmdomblog.blogspot.com/2016/03/mariborski-zelezniski-most-1846-1866.html> (9. 9. 2022)
- https://sl.wikipedia.org/wiki/Koro%C5%A1ki_most,_Maribor (9. 9. 2022)
- https://sl.wikipedia.org/wiki/Studen%C5%A1ka_brv (16. 9. 2022)
- https://sl.wikipedia.org/wiki/Glavni_most,_Maribor (17. 9. 2022)
- https://sl.wikipedia.org/wiki/Titov_most,_Maribor (17. 9. 2022)
- https://sl.wikipedia.org/wiki/%C5%BDlezni%C5%A1ki_most,_Maribor (20. 9. 2022)
- https://sl.wikipedia.org/wiki/Dvoeta%C5%BEni_most,_Maribor (9. 9. 2022)
- https://sl.wikipedia.org/wiki/Male%C4%8Dni%C5%A1ki_most (17. 9. 2022)
- https://sl.wikipedia.org/wiki/Slom%C5%A1kov_most (17. 9. 2022)
- <https://fran.si/iskanje?View=1&Query=most> (17. 9. 2022)

*Ana Purg, Šeila Pajić, Alja Seidl, Hana Štular, učenke 8. razreda OŠ Tabor I. Maribor, mentorica: Simona Klinger.

PEKRSKI POTOK

Doroteja DOMINKO*

---

1 Kje izvira?

Pekrski potok je potok na severnem vznožju vzhodnega Pohorja, ki je dolg kar 10 km. Izvira v gozdu na severnem pobočju Pohorja tik pod vršnim slemenom zahodno od cerkve sv. Bolfenka na nadmorski višini 990 m. Sprva teče proti severu po globoki in gozdnati grapi (Meniški graben). Pri vasi Hrastje priteče na vznožje Pohorja in po skoraj ravni strugi nadaljuje svoj tok do naselja Pekre, kjer doseže ravnino na desnem bregu Drave. Nad Pekrami se od struge na levi strani loči manjši umetni kanal, ki poteka vzdolž Cotičeve ulice in naprej proti severu, ter se severno od Limbuša steka v potok Blažovnico. (https://sl.wikipedia.org/wiki/Pekrski_potok)

2 Naravna in umetna struga

V zgornjem toku teče potok po naravni strugi. Naravna struga je obdana z ozkim pasom obvodnega rastlinja. Skozi Pekre in od Pekske gorce naprej skozi Spodnje Radvanje potok teče po umetni strugi, ki je v ravninskem delu povsem brez obvodnega rastja. Spodnji del toka je tudi umetno speljan, saj se je potok še v 18. stoletju izgubljal v dravski prod že v gozdu med Pekrami in Limbušem. Zaradi umetne struge in večino časa malo vode ima potok v spodnjem toku majhno samočistilno sposobnost in je kot tak zelo občutljiv za onesnaževanje. Večino časa v potoku ni živali prav tako zaradi onesnaženosti, kot tudi zaradi močnega primanjčovanja vode. Edine živali, ki zaplavajo tja, so race. (https://sl.wikipedia.org/wiki/Pekrski_potok)

3 Moj sprehod

Svoj sprehod sem začela na vzhodu in sledila potoku po severni strani okrog Pekske gorce. Priteče pod kratek rdeč mostiček, kjer svojo pot nadaljuje mimo lepih EKO vrtičkov. Pot se je nadaljevala pod mostom, kjer rahlo zavije in priteče tik ob Vili Rustiki in nadaljuje svoj tok mimo Osnovne šole Gustava Šiliha. Na igriščih so otroci igrali košarko in nogomet, manjši so se vozili s kolesi. Ob rahlo vijugasti strugi sem prispela do skate parka. To je zbirališče otrok in mladine, ki radi izvajajo trike na skirojih, rolkah in kolesih. Igrala, ki so postavljena malo naprej, so zbirališče malčkov, ki raziskujejo svoje gibalne sposobnosti. Takih naj bi bilo ob potoku še več, a žal še do tega ni prišlo. Pot me je ob potoku vodila mimo blokov vse do BMX proge in Osnovne šole Tabor I Maribor. Na BMX progi je potekal trening, šolska igrišča pa so samevala. Spomnila sem se, kako sem prejšnji teden pri ure športne vzgoje ob potoku tekla in iskala orientacijske točke.

Potem po ravnini teče dalje in zavije na jugo-vzhod skozi Spodnje Radvanje in se sredi ravnine izliva v Radvanjski potok na nadmorski višini 278 m.

4 Prihodnost

Pravijo, da ima Pekska potok resnično veliko zgodovine, saj so ob spodnjem toku med Pekrsko gorco in Ljubljansko ulico že nekaj desetletij nazaj želeli urediti sprehajalno pot ob Pekrskem potoku. Mestna občina Maribor se tega projekta loteva že dolga leta, pa ga do danes še ni uspela pripeljati do konca. (<https://sites.google.com/view/pekrskipotok/aktualno>)

Najbolj zanimivo je, da je bil leta 1999 za območje parka že razpisan natečaj, pričela so se pogajanja z občino, naredilo se je nekaj zasnov, vendar je na koncu vse skupaj padlo v vodo. Točno dvajset let kasneje, leta 2019, se je vse ponovilo. Lokalna skupnost je tokrat odločena, da bodo ob pomoči Mestne občine Maribor končno dobili park, ki jim ga obljublajo že več kot dve desetletji. (<https://bruto.si/projekti/potok>)

5 Viri

SPLETNI VIRI:

- <https://bruto.si/projekti/potok> (17. 9. 2022)
- <https://sites.google.com/view/pekrskipotok/aktualno> (23. 9. 2022)
- https://sl.wikipedia.org/wiki/Pekrski_potok (17. 9. 2022)
- <https://mariborinfo.com/tags/pekrski-potok> (17. 9. 2022)

*Doroteja Dominko, *učenka 8. razreda OŠ Tabor I. Maribor, mentorica: Simona Klinger.*

REKA DRAVA

Tinkara Strmecki, Lija Zemljčič*

---

1 UVOD

Vsaka zgodba se začne z nekoč...

Tudi zgodba o nastanku našega mesta se začne z nekoč je...

Nekoč se je čudovita, kristalno čista, bleščeča reka vila skozi dolino, ki so jo obdajali hribi, griči in grički. V vsej svoji modrini se je stekala tja nekam daleč proti vzhodu. Reka je samevala. Že res, da je bila čista, da se je bleščala v soncu in da se je videl njen odsev daleč pod nebo. Žalostna je bila. Nikogar ni bilo, ki bi si v njej namočil roko in ohladil čelo. Nikogar ni bilo, da bi si z njo osvežili žejne ustrnice. Obdajali so jo le hribi, porasli s kostanji in z bukvijo. Reka je vedela, da neglede na to naravno lepoto nekaj manjka. Želela si je ljudi, ki bi vso to lepoto sprejeli, v njej uživali in tukaj zaživel. In nekega dne se je to tudi zgodilo. Prišli so. Prišli so prvi prebivalci, videli čudovito dolino ob reki, ki jo danes imenujemo Drava in si rekli: »To je tisto, kar si želimo. Tukaj bomo ostali.« (Radovanovič, 2008) Tako je torej nastalo naše ljubo mesto z reko Dravo.

2 PREDSTAVITEV LEGE

Reka Drava se nahaja v Srednji Evropi in je hkrati tudi desni pritok reke Donave. Njen izvir se nahaja v severo-vzhodni Italiji, na Toblaškem polju v Pustriški dolini pri mestecu San Candido na Južnem Tirolskem blizu meje z Avstrijo z nadmorsko višino 1450 m. (<https://www.dem.si/sl/v-sozvocju-z-okoljem/reka-drava/>)

Drava teče skozi Avstrijo, Slovenijo, Hrvaško, po hrvaško-madžarski meji in se pod Osijekom pri vasi Aljmaš izliva v Donavo. Drava je tudi najdaljši pritok Donave, takoj za Tiso, Prutom in Savo. Njeni večji pritoki so Isel, Mela, Lieser, Glinščnica, Krka in Labotnica v Avstriji, Bistrica in Pesnica v Sloveniji ter Mura na hrvaško-madžarski meji. (<https://sl.wikipedia.org/wiki/Drava>)

Reka Drava torej teče skozi Italijo, Avstrijo, Slovenijo, Hrvaško in Madžarsko. Občudujemo jo lahko v mestih kot so Lienz, Špital ob Dravi, Beljak, Borovje, Dravograd, Vuzenica, Muta, Ruše, Maribor, Ptuj, Ormož, Varaždin, Belišč, Osjek in Barcs. (<https://www.dem.si/sl/v-sozvocju-z-okoljem/reka-drava/>)

Izliva se v Donavo blizu Osijeka na Hrvaškem, z nadmorsko višino do 81 m. Dolžina reke Drave je 749 km, njena površina pa je 40.154 km. (<https://www.lepote-slovenije.si/drava/>)

3 HIDROELEKTRARNE

Zaradi velike vodnatosti in precejšnjega padca je na reki Dravi niz 21, večinoma pretočnih hidroelektrarn: deset v Avstriji, osem v Sloveniji in tri na Hrvaškem. Najstarejša je Fala, ki so jo začeli graditi že leta 1913, obratovati pa je začela leta 1918. Na avstrijskem delu Drave so najprej zgradili hidroelektrarno Žvabek (1939-1943) v Podjuni, nato pa v 70. in 80. letih prejšnjega stoletja še 9 hidroelektrarn. Z vsemi, razen s prvo v nizu, upravlja podjetje Verbund in pokriva okoli 3 % avstrijskih potreb po električni energiji.

Na slovenskem delu Drave je bila gradnja verige elektrarn med Dravogradom in Mariborom zaključena že v 50. letih prejšnjega stoletja, v 90. letih pa so jih vse po vrsti temeljito prenovili in povečali izkoristek. Vseh šest elektrarn je pretočnih, za razliko od zadnjih dveh pod Mariborom, ki so jih zgradili v 60. in 70. letih prejšnjega stoletja (Zlatoličje in Formin) in sta derivacijskega tipa - ne stojita v strugi Drave, temveč vodo dovajajo na elektrarni po dolgih umetnih kanalih in nato po kanalih nazaj v strugo. Z vsemi osmimi elektrarnami upravlja podjetje Dravske elektrarne Maribor d.o.o., ki je del skupine Holding Slovenske elektrarne d.o.o. (<https://maribor24.si/lokalno/ali-veste-kje-izvira-reka-drava>)

Na hrvaškem delu Drave so v Medžimurju v 70. in 80. letih prejšnjega stoletja zgradili tri derivacijske elektrarne podobnega tipa kot naši dve in delujeta v okviru državnega koncerna HEP. V načrtu je gradnja še dveh hidroelektrarn na spodnjem toku, vendar temu močno nasprotujejo lokalno prebivalstvo in naravovarstveniki, saj naj bi spodnji tok Drave v prihodnje vključili v Naturo 2000. (<https://sl.wikipedia.org/wiki/Drava>)

4 MOSTOVI

V Mariboru imamo deset mostov na reki Dravi: Stari oziroma Glavni most, Koroški most, Meljski most, Titov most, Železniški most, Studenska brv, Most na Otok, Dvoetažni most, Malečniški most, Slomškov most. V smeri Maribor - Ptuj je en most: Dravski most. Na Ptuj so štirje mostovi: Dravska brv, Dravski most, še en Dravski most (na drugi lokaciji seveda) in Puhov most. (<https://maribor24.si/lokalno/ali-veste-kje-izvira-reka-drava>, <https://www.koroska.si/Destinacije/Geografske-regije/Dravska-dolina>)

5 DRAVSKI SPLAVARJI

Reka Drava je bila znana po splavarjih. Dravski splavarji so bili zelo razgledani ljudje, ker niso živeli v zaprtosti domačega kraja. Spoznavali so življenje v oddaljenih krajih, saj so bile končne postaje Novi Sad, Beograd, Bačka Palanka, Slankamen, Banovci, Sremska Kamenica, Apatin, Pančevo ter Kovin. To pomeni, da je veliko splavov plulo v Tiso. V Bezdanu, Srbobranu, Somboru, Titlu in Bečeju je leta 1938 pristalo kar 54 dravskih splavov. Letno je po Dravi plulo tudi po 2000 splavov, ki so prepeljali kar več kot 200.000 kubičnih metrov lesa. Seveda pa splavarji niso bili posebej verni, priporočali so se v sv. Miklavžu, ki je bil njihov zaveznik. (<https://www.visitmaribor.si/si/kaj-poceti/narava/reka-drava/>)

6 DRAVSKI LENT

Lent je stari del Maribora ob Dravi. Ime Lent izvira iz stare nemške besede Lander, kar pomeni prostor za pristajanje, saj je bilo tu pomembno pristanišče, kjer je letno pristajalo do 1100 rečnih splavov. Tu je stala zelo pomembna vodna utrdba - Dravske Benetke. Nastala je v 16. stoletju. Ime Lent je na začetku označevalo samo okolico današnjega Pristana, kasneje pa so ga prenesli na ves mestni predel južno od Ulice kneza Koclja, Glavnega trga in Koroške ceste do Drave. Lent je odigral v razvoju Maribora pomembno vlogo. Nastanek mesta je geografsko pogojen, saj leži na stičišču treh geoloških in gospodarsko različnih predelov: srednjegorskega gozdnatega Pohorja in Kozjaka, gričevnatih vinorodnih Slovenskih gor in ravninskega poljedelskega Dravskega polja. (<https://www.koroska.si/Destinacije/Geografske-regije/Dravska-dolina>)

Leta 1919 so Lent poimenovali v Pristan. V 80-tih letih 20. stoletja so začeli Lent načrtno obnavljati in danes ga poživljajo številne gostilne, kavarne, obnovili pa so tudi starejše hiše, kar daje Lentu čar starinskosti. Daleč naokoli je znana 400 let stara vinska trta sorte žametovka ali modra kavčina, ki je najstarejša na svetu in še danes rodi.

Na Lentu se odvijajo tudi različne prireditve. Prva odmevnejša je bila Splavarski krst leta 1985. Od leta 1993 se tu odvija Festival Lent, ki je privabil mnoge ljudi od blizu in daleč ter doživel ugodno kritiko Mariborčanov. (<https://www.visitmaribor.si/si/kaj-poceti/znamenitosti/4962-lent>)

7 ŽIVALI

Ob Dravi najdemo veliko vrst ptic. Tako lahko najdemo: sive gosi, črne leske, lesne sove, velike detelje, rečne galebe, navadne postovke, race mlakarice in še druge vrste.

Na reki in ob obrežju pa lahko vidimo, že prej omenjene labode, potem tudi rečne galebe, race in tako dalje.

Pod vodo pa je seveda tudi življenje. Pod vodno gladino lahko najdemo krapa, mreno, sabljarko, belico, klenu, rdečeperko in druge vrste rib. Zaradi te pestrosti rib, ljudje na reki radi izvajajo ribolov. (<https://www.koroska.si/Destinacije/Geografske-regije/Dravska-dolina>, <https://sl.wikipedia.org/wiki/Drava>)

8 DRAVA DANES

Reka Drava je znana še po ladjici Dravska Vila, ki pluje po reki Dravi skozi Maribor od Lenta do Studenske brvi, nazaj proti Lentu, pod železniškim mostom, skoraj do dvoetažnega mostu in nazaj do Lenta. Med prijetno plovbo z ladjico in ob čudovitem razgledu na obrežje Drave in mesto Maribor se lahko tudi posladkate v ladijski restavraciji.

Nova brv se gradi z namenom, da se Lent in Tabor ponovno povežeta z deli mestnega središča ob Dravi, ki so zamrli po izgradnji Glavnega mostu in po obsežnih rušitvah grajene strukture ob gradnji akumulacijskega jezera ob Dravi in urediti oziroma sanirati odprti javni prostor na urbanih območjih. Z gradnjo peš in kolesarske brvi bo oživel tudi nabrežje. (<https://maribor.si/projekti/brv-lent-tabor/>, <https://www.visitmaribor.si/si/kaj-poceti/dozivetja/6468-voznja-z-ladjico-dravska-vila>)

9 VIRI

SPLETNI VIRI:

- <https://www.koroska.si/Destinacije/Geografske-regije/Dravska-dolina> (12. 9. 2022)
- <https://sl.wikipedia.org/wiki/Drava> (12. 9. 2022)
- <https://www.visitmaribor.si/si/kaj-poceti/znamenitosti/4962-lent> (10. 9. 2022)
- <https://maribor24.si/lokalno/ali-veste-kje-izvira-reka-drava> (10. 9. 2022)
- <https://www.lepote-slovenije.si/drava/> (16. 9. 2022)
- <https://www.dem.si/sl/v-sozvocju-z-okoljem/reka-drava/> (16. 9. 2022)
- (<https://maribor.si/projekti/brv-lent-tabor/>) (23. 9. 2022)
- <https://www.visitmaribor.si/si/kaj-poceti/dozivetja/6468-voznja-z-ladjico-dravska-vila> (23. 9. 2022)

LITERATURA:

- Kosi D., Radovanovič S. (2008). S škratom Bolfenkom po Mariboru. Maribor: Sašo Radovanovič.

*Tinkara Strmecki, Lija Zemljič, učenki 8. razreda OŠ Tabor I. Maribor, mentorica: Simona Klinger.

TRIJE RIBNIKI

Lana Caf*

---

1 ZAČETEK RIBNIKOV

Trije ribniki se nahajajo severno od mestnega jedra, blizu mariborskega mestnega parka.

(https://sl.wikipedia.org/wiki/Trije_ribniki); V srednjem veku sta bila samo dva ribnika. Pomembna zavoljo obrambe mesta, kajti iz njiju so v vzhodni mestni jarek dovajali vodo. V 19. stoletju je dal baron Twickl izkopati še tretji ribnik. Ko so konec 19. stoletja širili in urejali mestni park, so vanj vključili tudi območje Treh ribnikov, ki so postali priljubljena točka sprehajalcev. Zato so konec 19. stoletja ob Treh ribnikih zgradili gostišče z enakim imenom, ki pa je danes zaprto. (https://sl.wikipedia.org/wiki/Trije_ribniki)

2 RIBNIKI DANES

Danes so ribniki umetno narejena jezera, ki se polnijo z vodo iz bližnjih potočkov. Obstaja tudi četrti ribnik, iz katerega tečeta dva kanala, ki polnita prvi, drugi in tretji ribnik. Gladina vseh treh ribnikov se občasno zniža predvsem v sušnih obdobjih zaradi prepustnega dna drugega ribnika. Danes območje Treh ribnikov ponuja obiskovalcu slikovitosti in rekreacijo. Najnovejša ureditev okolice je povezala mestni park in gričevnato pokrajino Slovenskih goric. Njegovo ureditev lahko opredelimo v slog angleškega krajinskega vrta. Prvi ribnik ima vodomet, ki služi tudi kot prezračevalec vode v ribnikih. Tako zagotavljajo kisik, potreben za življenje živali v ribniku. Na drugem ribniku je umetni otok za gnezdenje rac in labodov. Ta ribnik naj bi teoretično imel žile v zemlji, ki so nastale ob poglobljanju. Nekatere žile vodijo v prvi ribnik, večina pa globoko v zemljo. Tretji ribnik je najtoplejši in pozimi zamrzne le občasno. V ribnikih so tudi živali, kot so labodi, race, ribe, ... Včasih, ko jezero začne hitro zmrzovati, se lahko labod ali raca vklešči v led. Današnja ureditev sprehajališča in obrežja Treh ribnikov se sestoji iz vodnega rastlinja, ki je nasajeno ob vodi ali na otočku, grmovnic ob poteh, kostanjev, tlakovanih poti ... Na drugi strani pelje ob ribniku prodnata gozdna pot. Poti so opremljene s posodami za odpadke, klopmi, z mostički in lučmi. Žal objekti niso najbolje vzdrževani. Klopi in leseni mostički so poškodovani in delno dotrajani. Obrežje in poti ob ribnikih je zasnoval znani gradbenik in restavrator kulturno-zgodovinskih spomenikov Jože Požauko, ki je hkrati tudi projektiral infrastrukturo naselja Za tremi ribniki. (https://sl.wikipedia.org/wiki/Trije_ribniki, https://kraj.eu/slovenija/maribor_trije_ribniki/slo)

3 ZAKAJ VODOMET V PRVEM RIBNIKU VISI?

Prvi ribnik ima na sredini vodomet, ki pa se včasih malenkost nagiba na stran. Neenakomerna postavitev vodometu je zmotila eno izmed občank, ki je na Mestno občino Maribor preko platforme Izboljšamo Maribor naslovila vprašanje in pobudo. Kot je zapisala, izgleda, kot da je vodomet v prvem ribniku nagnjen v eno smer, tako da vode ne prši enakomerno.

»Deluje, kot da je sistem prevrnjen v eno smer in del železa gleda ven,« je zapisala in predlagala, da se preveri, ali je sistem za vodomet 'vodoraven'.

Na občini so se odzvali na pobudo občanke in podali obrazložitev. Strokovna služba javnega podjetja Snaga Maribor, ki skrbi za območje Treh ribnikov, je pojasnila, da je vodomet na dnu zasidran in se na površini prosto giblje.

»Ker je na eni strani vodomet električni kabel, ga lahko tok nekoliko nagiba v eno ali drugo smer, vendar nagib ne ovira delovanja vodometu,« so še razložili.

(https://kraj.eu/slovenija/maribor_trije_ribniki/slo)

4 ZANIMIVOST

Za projekt ureditve Treh ribnikov so leta 1988 prejeli Plečnikovo nagrado naslednji projektanti: Borut Pečenko, Tom Pirkmajer, Jože Požauko in Niko Stare. (https://sl.wikipedia.org/wiki/Trije_ribniki)

5 VIRI

SPLETNI VIRI:

- https://sl.wikipedia.org/wiki/Trije_ribniki (19. 9. 20222)
- https://kraji.eu/slovenija/maribor_trije_ribniki/slo (19. 9. 20222)

*Lana Caf, učenka 8. razreda OŠ Tabor I. Maribor, mentorica: Simona Klinger.

PO POTI DUPLJEŠKIH SPLAVARJEV

Zala Ambrož, Ina Bohorč, Ana Toplak*

Duplek ima bogato splavarsko dediščino kar kaže tudi splav na občinskem grbu.

Predvidevali smo, da:

- so bili splavarji dobro organizirani, saj so za plovbo po Dravi morali imeti veliko spretnosti,
- je Dupleška mornarica samo mit brez zgodovinskih korenin.

NAJSTAREJŠI ZAPISI O SPLAVARSKI DEJAVNOSTI V DUPLEKU

Začetki splavarstva v Dupleku segajo v 14. stoletje, ko se pojavi cerkev Sv. Miklavža, zavetnika splavarjev in čolnarjev. V 16. stoletju je imela poseben pomen tudi Dravska splavarska pot. Konec 19. in v začetku 20. stoletja je nastopilo veliko povpraševanje po lesu iz Slovenije in takrat se pojavi tudi splav kot plovilo. Ves splav je bil iz lesa in v celoti delo splavarjev, ki so znali narediti splave, da so prenesli tudi zelo nemirne vode. Dravski splavarji pa so bili ali Pohorci ali Duplečani. Razlikovali so se po predpasnikih, ki so jih nosili splavarji iz Dupleka. Pohorci so bili brez njih, zato so imeli "kurašfeder" ali pero za klobukom.

LENTŠTATI

Po pripovedovanju potomcev splavarjev so le-ti izpluli pri Vuhredu, Libeličah, Dravogradu in nato pluli vse do Đerdapa na reki Donavi. Lentštati so bile glavne postojanke na poti splavarjev, kjer so prenočili povečini na splavih ali pa v gostilnah. Lesni trgovci so bili pogosto lastniki trgovin in gostiln, tako da se je k njim vrnilo večino zaslužka splavarjev.

Pri Borlu je bila prva splavarska postaja za Duplekom. Ankerštat, kot so splavarji pravili pristajališčem, je bil pri gostilni pod gradom Borl. Postanek je bil običajno okoli poldneva, zato so si v gostilni privoščili kosilo. Spletale pa so se še druge vezi, kot na primer poroka med natakario in splavarjem.

Donja Dubrava je bila za nekatere zadnja postaja. Od začetka lenštata pa do Dubrave je bilo na splavu šest splavarjev, od Donje Dubrave do končne postaje so zadoščali le štirje. Reka se je umirila in nevarnosti so se zmanjšale. Na končni postaji, kjer so splave razkladali, so delavce najemali v Osijeku, Vukovarju, Novem Sadu, Beogradu in v drugih krajih. Na koncu so splav z lesom prodali.

Osijek je bil za splavarje posebej pričakovan cilj, ker je bil trgovsko živahen, mikaven za nakupe, predvsem hrane, potrebne za nadaljevanje poti. Za marsikaterega splavarja je bil obvezen obisk gostiln Kod bijele ladje ali Kod Amerikanca ali pa svoje stalne mesnice, kjer so jim pripravili mesne izdelke po njihovem okusu, v glavnem krače. Za splavarje je kraj pomenil tudi možnost stika z domačimi kraji ob Dravi. Ob prihodu v Osijek so se oglašali na lučki kapetaniji, kjer so bili domenjeni, da jih bodo čakala morebitna sporočila od doma.

Veliko splavov je plulo dlje od Beograda ali pa celo na sever, proti toku reke Donave in celo po kanalih do Tise s pomočjo vlačilca.

ŽIVLJENJE NA POTI

Plovba ob lepem vremenu je bila zabavna. Neprijetna v deževju in mrazu, gorje pa splavarjem, če jih je zalotila v Podonavju podivjana košava, ki je razbijala in trgala splave ter terjala celo življenja splavarjev. Splavarji so morali pokazati veliko spretnosti zaradi brzic, vrtincev in plitvin. Nevarna mesta za plovbo so bili mostovi v Dravogradu, Vuzenici, posebno most na Ptujju in pod Borlom ter vurberška skala. Znano je bilo, da splavarji niso znali plavati, tako so bili pogosto žrtve deroče Drave. V Dupleškem vrhu stoji obeležje posvečeno umrlim splavarjem.

V zlati dobi splavarjenja je bila v Dupleku skoraj vsaka druga hiša flosarka. Za ves dan dnine na kmetih si dobil osem dinarjev, na flosu tudi sto dnevno. Vendar je malokdo obogatel. Denar, ki je rasel v kupček od maja do decembra, je marsikdaj ostal v Beogradu. Pijača in dekleta. Včasih še za pot domov ni ostalo.

DUPLEŠKA MORNARICA

V Partljičevem literarnem delu Dupleška mornarica sta zapisani dve domnevi o izvoru imena. Takrat, ko še ni bilo kanala, je Drava obilno poplavljala, zato so se morali prebivalci Dupleka prevažati z nečkami in koriti do ceste ali v šolo. Ljudje so se šalili, da imajo Dupleško mornarico. Druga domneva izhaja še iz časov, ko na Dravi še ni bilo mostu in so se ljudje čez reko vozili z brodom in je le-ta sodil v tisti del Dupleške mornarice, ki so jo sestavljale še rance, nečke, svinjska korita in hlodi. Med prebivalci Dupleka prevladuje mnenje, da je nastalo ime v času II. svetovne vojne. Zaradi poškodovanega mostu čez Dravo so se ljudje prevažali z rancami pozneje pa z brodom. Ljudje so pričeli govoriti, da imajo Dupleško mornarico.

ZAKLJUČEK

14. in 15. stoletje imenujemo tudi doba velikih odkritij. Naši predniki so v tistem času brez formalne izobrazbe sami izdelali splave in se podali v neznane kraje po reki Dravi in Donavi do Črnega morja.

Za splavarje je bil potreben osebni pogum in poleg fizične moči so potrebovali tudi umske spretnosti in veliko iznajdljivosti, saj so bili v stalni nevarnosti za življenje. V domače kraje so s poti prinašali gospodarske in kulturne novosti ter z njimi seznanjali domače okolje.

Splavarji se niso nikoli imenovali Dupleška mornarica, to ime se je pojavilo kasneje, po drugi svetovni vojni, ob poplavljanju reke Drave, ko so se prebivalci lahko poistovetili s svojimi predniki, splavarji. Dupleška mornarica torej ni mit, ker ima zgodovinske korenine.

Med učenci in starši smo izvedli tudi anketo in presenečeni ugotovili, da tretjina učencev ne pozna dupleške splavarske tradicije. Medtem ko jo starejši dobro poznajo, saj se spominjajo pričevanj, ki so viri druge in tretje roke.

LITERATURA:

- Krajevni leksikon Slovenije, IV. Knjiga Podravje in Pomurje, DZS Ljubljana, 1980
- Vili Vuk, Dravski splavarji (Poročilo o delu za leto 1989), Raziskovalni inštitut Pedagoške fakultete in pokrajinski muzej Maribor
- Vili Vuk, Dravski splavarji (Poročilo o delu za leto 1990), Raziskovalni inštitut Pedagoške fakultete in pokrajinski muzej Maribor
- Franjo Pahernik, Šajke in splavi na Dravi, samozaložba, Maribor, 1962
- Tone Partljič, Dupleška mornarica, Pisanica, Ljubljana 1996.

*Zala Ambrož, Ina Bohorč, Ana Toplak, *učenke 8. razreda OŠ Duplek, mentorica: Marina Herman*

PITNA VODA – NUJA ZA PREŽIVETJE

Zala Hrast, Klara Vičar*

Občina Kungota leži na skrajnem severozahodnem delu Slovenskih goric, kjer reka Pesnica griče ločuje od kozjaških hribov. V prejšnjem stoletju so se ljudje v naših krajih soočali s preveč in premalo vode; poplave in suše so se izmenjavale ter kmeta ujele v ritem naravnih ujm. Dolina Pesnice in doline njenih potokov so bile ob večjih deževjih, vse do regulacije struge v sedemdesetih letih prejšnjega stoletja, pogosto izpostavljene poplavam. Nivo podtalnice je v Pesniški dolini blizu površja. V času poletnih suš je domačijam na gričevju redno primanjkovalo pitne vode.

Pitna voda

Pitna voda je čista voda, brez zdravju škodljivih snovi in povzročiteljev bolezni z ustrezno vsebnostjo mineralov. Pitna voda je voda, ki je v njenem prvotnem stanju ali po pripravi namenjena pitju, kuhanju, pripravi hrane ali za druge gospodinjske namene ter za proizvodnjo. Za pitje je najboljša primerno hladna (med 8° in 13° C), srednje trdote, bistra in brezbarvna, brez vonja in okusa. Viri pitne vode so podtalnica, padavine in površinske vode.¹

Vodnjak

Vodnjak je zaprt prostor ali posebej oblikovan objekt za zbiranje, shranjevanje oziroma pridobivanje pitne vode. Najstarejši najdeni vodnjaki izhajajo iz začetka kamene dobe.

Vrste vodnjakov

Tekoči vodnjak deluje s pomočjo višinske razlike. Pogosto se uporablja način vezne posode. Pri tekočem vodnjaku teče voda neprenehoma, tako da mehansko črpanje ni potrebno. Običajno je pod tekočo vodo postavljeno korito, lahko kamnito ali leseno, za napajanje živine ali pranje perila. Vlečni vodnjak je v zemljo ali kamen skopan navpični jašek, ki je obzidan s kamnom ali betoniran.²

Vsaka domačija je za lastno oskrbo morala imeti vodnjak. Če nisi imel izvira na lastni zemlji, si bil resnično revež. Za uporabo vodnega izvira si moral prositi soseda. Zato je bilo pomembno, da so najprej poiskali podtalnico, skopali studenec in nato gradili hišo ter gospodarska poslopja. Slovenske gorice so območje z nestalno pitno vodo. Kmetije na gričih z veliko goveje živine so imele dva ali tudi tri vodnjake, saj so nekateri čez poletje in sušne zime hitro presahnili. Pogosto so si pomagali z izkopom manjših vodnih zajetij v dolini, kjer se je voda nabirala v mlaki in so jo uporabljali le za napajanje živine. Kmetije, ki so imele vinograde, so poleti potrebovale veliko vode za škropljenje vinske trte. Zato so vestno zbirali deževnico in jo uporabljali tudi za pranje perila. Studenec je moral biti blizu hiše, da je bila voda gospodinji pri roki. Voda se je v hišo nosila s škafi in z vedri. V veži pred kuhinjo je bila klop, kjer so bila postavljena vedra z zajemalko, da si je gospodinja jemala vodo za pripravo kuhe. Z vodo so zelo skrbno ravnali. Pripovedovalci izražajo, da so za umivanje uporabljali majhne količine vode.

"Ko sem bila majhna, nismo imeli kopalnice in ne vodovoda. Vodo smo iz vodnjaka tovorili v hišo v "bajdljih". Mama je vodo segrela na štedilniku in jo postavila na mizo. Roke, noge, obraz in zgornji del telesa smo si umivali vsakodnevno. Enkrat na teden je bil čas za kopanje, takrat smo si umili lase."³

"Vsak dan smo si umivali noge, obraz, roke v lavorju ali sodu. Enkrat na teden smo se kopali v kovinski banji, vsi v isti vodi. Tako smo prihranili z vodo in energijo."⁴

"V hiši ni bilo kopalnice, elektrike, tople vode ... Umivali smo se s plenico iz blaga z vodo v lavorju. Uporabljali smo mrzlo vodo. Vodo smo nosili iz vodnjaka z lesenimi škafi."⁵

"Posteljino so prali enkrat na mesec. Pranje perila in posteljnine je opravljala gospodinja z rif mašino. Za večji učinek pranja so uporabili lug, ki so ga pripravili z namakanjem pepela v vodo. V poletnem času, ko je bilo manj vode, je bilo pranje redkejše. Perilo je bilo potrebno nositi do studencev. Tla so le enkrat na teden temeljito očistili, ribali so jih s sirkovo krtačo."⁶

V šestdesetih in sedemdesetih letih prejšnjega stoletja so si ljudje v naših krajih gradili vodovodne napeljave iz lastnih studencev. Vendar so z vodo še zmeraj zelo varčevali, ker je je v sušnih obdobjih zmanjkovalo. S širitvijo javnega vodovodnega omrežja so ljudje opustili svoje domače vodnjake, saj je bila voda v njih pogosto oporečna zaradi fekalij in zaradi vse pogostejše uporabe umetnih gnojil in škropiv pri kmetovanju. Danes je na področju občine Kungota 14 vodnjakov, ki so registrirani kot aktivni – voda iz njih je pitna in uporabna.

Primeri vodnjakov v občini Kungota

Vodnjak pri Štiksu, Pesnica 23 pri Juriju ob Pesnici, je tik ob slovensko-avstrijski meji. V vodnjaku je voda stalno prisotna, saj je lastniki v tako veliki meri več ne uporabljajo, ker so priklopljeni na javni vodovod. Vodnjak je globok 5 metrov. Vodo iz vodnjaka so iz generacije v generacijo uporabljali za napajanje živine in za gospodinjstvo. Vodo iz vodnjaka so povlekli s pomočjo lesenega vedra. Leta 1973 je bilo z analizo vode iz studenca ugotovljeno, da voda vsebuje preveč železa in zato ni pitna. Štiksovi so zato v gospodinjstvu uporabljali vodo, ki so jo pripeljali gasilci, kasneje pa iz vodovodnega omrežja, ki se je postopoma izgrajevalo. 1980. leta so se Štiksovi odločili za obnovo vodnjaka iz spoštovanja do svojih prednikov. Na vodnjak so namestili električno vodno črpalko. Danes vodo iz vodnjaka uporabljajo za zalivanje vrta in cvetličnih gredic.

Vodnjak za župniščem v Zg. Kungoti je globok približno 9 metrov. Pred 30 leti so vodnjak dvignili, ker je bil zaradi rekonstrukcije ceste skoraj zasut. Vodo iz vodnjaka so uporabljali v župnišču in bližnji sosedje, saj vodnjak ni bil nikoli zaklenjen.⁷

Vodnjak ob cesti Zg. Kungota–Sp. Kungota v Gradiški je bil tik ob cesti, ob njem so bile zasajene tri visoke smreke in pod njimi klopca za popotnike. Vodnjak je bil zaprt s kovinskimi vrati, nad njim je bil lep kamnit obok. Skopal in uredil ga je posestnik Hauptman, njegova hiša je bila postavljena na drugi strani ceste. Vodo iz vodnjaka so do sredine prejšnjega stoletja uporabljali Svečinčani, Jurčani in Kungočani na poti, ko so peš ali s kolesom hodili v Maribor. Danes vode iz vodnjaka ne uporablja več nihče. Ob gradnji trase za kolesarsko pot med Zg. in Sp. Kungoto so bile smreke požagane, vodnjak se je skoraj popolnoma sesul, nanj nas spominjajo le fotografije.⁸

Vodnjak na Centru, Kozjak nad Pesnico 7, je star približno 200 let. Tako so povedali domačini. Ves čas je bil v uporabi za gospodinjstvo in napajanje živine. Vodnjak je globok 7 do 8 metrov. Pred dvema desetletjema so lastniki vodnjak obnovili, saj je postal nevaren za otroke, voda v njem je bila zaradi vnosa organskih snovi oporečna. Vodnjak so pokrili z novim pokrovom in novo ročno črpalko. Vodo dajejo redno na analize, zato jo uporabljajo tudi za kuho, pitje in pranje. Vodo iz vodnjaka uporabljajo tri gospodinjstva, a vode nikoli ne zmanjka.⁹

Ivan Dobaj na Jurskem vrhu 22 je lastnik vodnjaka, ki je star približno 180 let. Nad vodnjakom je bila postavljena kapelica. Vodo iz vodnjaka so črpali z ročno črpalko, voda je pritekla po leseni cevi. V letu 1995 so Dobajevi prenovili studenec in kapelico. Vodo iz vodnjaka uporabljajo redko, ker je ne dajejo na analizo.¹⁰

Mariborski vodovod

Mariborski mestni svet se je 1882. leta odločil za sanacijo pitne vode v mestu, ki je imelo okrog 30 000 prebivalcev. Analize vode iz šestdesetih vodnjakov so pokazale, da je voda vsebovala preveč organskih sestavin in patoloških klic. Bali so se epidemije nalezljivih črevesnih bolezni, ki bi izbruhnila v mestu. Vendar so se načrti zaradi neenotnosti v občinskem mestnem svetu zavlekli za nekaj let. 1886. leta so začeli zbirati projektanta za izdelavo mestnega vodovoda. Šele 1896. leta so se začela hidrološka raziskovanja na področju današnjega Tezna. Na osnovi enajstih vrtin enega črpalnega vodnjaka in opazovanja gibanja podtalnice je nastala prva hidrološka karta za Maribor. 1900 so v Mariboru začeli z izgradnjo prvega vodovodnega omrežja. Zgradili so vodnjak s parno črpalko in dvema parnima kotloma in batnima črpalkama z zmogljivostjo 50 litrov na sekundo. Na Kalvariji so zgradili rezervoar s 120 kubičnimi metri vode. Razdelilnega omrežja s cevmi je bilo 32 kilometrov.¹¹ Otvoritev prvega mariborskega vodovoda je bila 1. julija 1902. Že čez nekaj let Maribor ni imel dovolj vode, izkopal so nov vodnjak na Tržaški cesti. Leta 1917 sta bila oba vodnjaka za mesto premalo. Suša se je ponovno pojavila leta 1921, zato so morali sanirati star vodnjak v Kopališki ulici (današnja Svetozarevska). Leta 1933 se je suša spet vrnila za tri leta, zato so zgradili pomožno vodarno v Betnavskem gozdu. Kmalu se je izkazalo, da tudi ta vodnjak ni bil dovolj. Med 2. svetovno vojno so nemške oblasti s pomočjo dunajskega inženirja Stinyja vodo našle na levem bregu Drave, med Kamnico in gramoznico na Koroški cesti – tako imenovani Vrbanski plato na zahodnem delu Studencev, in v Miklavžu na Dravskem polju. Vodno omrežje v Mariboru je bilo v letu 1944 precej uničeno zaradi zavezniškega bombardiranja. Po končani 2. svetovni vojni so začeli odpirati nove studence, najprej na Strmi ulici. V desetletju po vojni se je ob sušnih obdobjih izkazalo, da je vode za naraščajoče mestno prebivalstvo premalo. 1958. leta je začel delovati vodnjak v Bohovi. Ker so bili bohovski vodnjaki postavljeni preblizu Pohorja, so bili ob

večjih sušah suhi. Veliko pridobitev za oskrbo pitne vode prebivalcev Maribora in bližnje okolice so prinesle raziskave 40 metrov globoke vrtine na Vrbanskem platoju. Reka Drava, ki je nekoč tekla čez Vrbanski plato, je za sabo pustila bogato podtalnico. 22. maja 1966 je voda iz Vrbanskega platoja začela polniti mariborsko vodno omrežje s 100 litri vode na sekundo.¹² Ker so bile potrebe po pitni vodi zmeraj večje, so mariborski vodovod povezati s sosednjimi vodovodi sistemov Ptuja in Slovenske Bistrice. Pomanjkanje vode leta 1985 pa je bilo novo svarilo za mesta ob Dravi in bližnje podeželje. Odprl se je projekt vodnjaka Mariborski otok. Prva naloga je bila bogatenje podtalnice Vrbanskega platoja z vodo iz Mariborskega otoka. Iz Vrbanskega platoja dan danes črpamo okoli tisoč litrov vode na sekundo.¹³

Javni vodovodni sistem se na območju občine Kungota izgrajuje že petdeset let. Domačini rečejo, da imajo mariborsko vodo, vino pa domače. Osnovna vodovodna mreža se je izgrajevala v osemdesetih in devetdesetih letih prejšnjega stoletja.¹⁴

Danes je večina prebivalcev občine Kungota preskrbljena s pitno vodo iz javnega vodovoda

Oskrba s pitno vodo v občini Kungota se izvaja iz naslednjih vodovodnih sistemov:

1. Iz centralnega vodovodnega sistema z oznako 1171, ki obsega oskrbo iz črpališč Vrbanski plato (brez Vodnjaka XIII), Betnava, Bohova, Dobrovce, Ruše 1, Ruše 2, Selniška Dobrava in Ceršak. Iz navedenega sistema je oskrbovanih 4228 prebivalcev, dolžina cevi 107 528 m.

2. Iz sistema Kamnica z oznako 1174, ki se oskrbuje iz črpališča Vrbanski plato iz vodnjaka XIII, je 95 prebivalcev, dolžina cevi 1097 m.¹⁵

Zaključimo s pregovorom

Slovenski pregovor pravi: »Bolje je biti tam, kjer je dobra voda, kot tam, kjer je dober kruh.«

Kitajski pregovor je prav tako zgovoren: »Vrednosti vode ne poznamo, dokler se vodnjak ne posuši.«

SPLETNI VIRI, USTNI VIRI in LITERATURA:

1 https://sl.wikipedia.org/wiki/Pitna_voda (dostopno 9. 9. 2022)

2 <https://sl.wikipedia.org/wiki/Vodnjak#Zgodovina> (dostopno 12. 9. 2022)

3 Šubernik Majda, 63 let, rojena 1959, Zg. Kungota, pričevanje januar 2022.

4 Šket Ana, 68 let, rojena 1950, Zg. Kungota, pričevanje januar, 2021.

5 Šket Janez, 65 let, rojen 1953, Zg. Kungota, pričevanje januar 2022.

6 Zdravstvene razmere v Svečinskih goricah 1919–1939, raziskovalna naloga učencev OŠ Kungota, 1997, str.12–13.

7 Stari vodnjaki v našem kraju, raziskovalna naloga učencev OŠ Kungota, 2005.

8 Prav tam.

9 Prav tam.

10 Prav tam.

11 Anita Mlakar, Kako je Maribor pred 105 leti dobil prvi mestni vodovod, Mariborski utrip, avgust, 2007.

12 Anita Mlakar, Vrbanski plato rešil žejno mesto, Mariborski utrip, september, 2007.

13 Anita Mlakar, Stokovnjaki rešili problem pitne vode v Mariboru, Mariborski utrip, oktober, 2007.

14 <https://www.stat.si/StatWeb/news/Index/9877> (dostopno 23. 9. 2022)

15 Program oskrbe s pitno vodo 2022–2025, Občina Kungota, oktober, 2021, str. 8.

Priloga: Vodovodno omrežje občine Kungota, 2020.

*Zala Hrast, Klara Vičar, učenki 8. razreda OŠ Kungota, mentorica: Mari Karnet.

SKRITO PODZEMLJE MARIBORA

Jakob Buček *

Voda je povsod okrog nas, je v morjih in rekah, pada z neba, ko je dež, vodo pijemo, se z njo umivamo, kuhamo, peremo ... V Sloveniji imamo srečo, da nam iz vodovodnih cevi priteče čista pitna voda. Kam pa gre uporabljena voda? Kakšna je pot vode od kopalniškega odtoka naprej? V kanalizacijo seveda. Po sistemu kanalizacijskih cevi vse do čistilne naprave v Dogošah, kamor se steka celoten mestni kanalizacijski sistem.

Kanalizacija je že zelo stara iznajdba. Začela se je kot del vodovoda, v sodobnem času pa si modernega načina življenja brez kanalizacije ne znamo predstavljati. Predstavljajte si, kako onesnaženo bi bilo okolje, naša reka Drava, če ne bi imeli kanalizacije.

Prvi vodovodno-kanalizacijski sistemi so nastali že v antičnem času. Prvi odvajalni sistem je bil najden na Bližnjem vzhodu v Iranu. Prvi kanalizacijski sistem zgrajen iz glinenih cevi je bil na Kreti v Grčiji. In po 3000 letih še vedno deluje. V Indiji so že 2600 let pr. n. št. imeli kanalizacijo iz opek, na katero so že priključene školjke s splakovanjem. V 16. stoletju je izumitelj John Harrington izumil napravo v čast kraljici Elizabeti, ki je odpadne vode spuščala v greznice. Nekatera mesta pa so imela kar nadzemno kanalizacijo, ki je potekala vzporedno s cesto in je na nekaterih mestih imela urejeno drenažo. Vendar tak sistem ni zadoščal za vedno več ljudi, ki so živeli v mestih. Odplak je bilo veliko, mesta so bila onesnažena in ljudje so obolevali za kolero. Industrijska revolucija je povzročala vedno večje probleme z javno čistočo, zato so na začetku 20. stoletja v velikih mestih na veliko gradili kanalizacijske sisteme. Prvi celovit kanalizacijski sistem je bil zgrajen v Hamburgu v sredini 19. stoletja.

V Ljubljani je prva pitna voda pritekla v 606 ljubljanskih hiš 17. maja 1890, leta 1905 se pa začne zgodovina kanalizacije v Ljubljani.

Enajst let po Ljubljani je leta 1901 po vodovodnih ceveh v Mariboru pritekla prva pitna voda. To je bil zelo pomemben dogodek, skoraj tako kot tisti, ko je v mestu leta 1883 posvetila prva električna žarnica. Njegove otvoritve se je udeležil sam presvetli cesar Franc Jožef. V primerjavi z današnjim je bil tedanji vodovod seveda zelo skromen, obsegal je vodnjake na Tezmem, kjer je danes Vodovodna ulica, vodni zbiralnik na Kalvariji in 36 km cevnega omrežja. Izgradnja je stala 741.000 kron, kar je predstavljalo nekajletni mestni proračun. Meščani se najprej niso hoteli priključiti na mestni vodovod, ker se jim je zdel strošek za vodo previsok, ampak so še naprej pili onesnaženo vodo iz svojih vodnjakov. Ta je bila zaradi odplak tako onesnažena, da je mestu grozila epidemija. Zato so mestni veljaki preprosto ukazali zasipati vse vodnjake v mestu in s tem prisilili meščane, da so se priključili na mestni vodovod. S 1671 km omrežja, 49 vodnjaki, 130 vodnimi zbiralniki in 133 prečrpalnimi postajami je mariborski vodovod največji sistem za oskrbo z vodo v Sloveniji.

Hiter razvoj Maribora se je začel po prihodu železnice leta 1846, ko je mestno prebivalstvo v dobrih 50 letih naraslo s 4.000 na 30.000 ljudi. Naraščanju prebivalstva je sledila stanovanjska gradnja in nastanek novih cest in ulic, temu pa komunalni razvoj ni sledil. Šele župan Aleksander Nagy je spoznal, kako nujna je komunalna ureditev mesta, v njegovem času so zgradili prvo betonsko kanalizacijo, higienske razmere v mestu so se izboljšale, a fekalije in odpadki gospodinjev so ogrožali mesto. Konec 19. stoletja je tako bilo prepovedano prosto izlivanje odpadnih voda in fekalij v odprte jarke, ki so potekali na sredini vsake ulice. Meščani so si ob hišah morali urediti greznice, fekalije so na začetku odvažali kar na svoje njive in vrtove ter jih gnojili, kasneje so jih za nizko ceno odvažali kmetje na svoje njive.

Gradnja kanalizacije se je začela že leta 1862, ko so zgradili prvi kanal v Gosposki ulici, sodobne betonske kanale pa so začeli graditi ob koncu 19. stol. Hiše na desnem bregu reke Drave so priključili na kanal mestne kanalizacije leta 1912, leta 1915 pa so na levem bregu zgradili dva nova kanala, ki sta odvajala odplake iz stranišč in greznic v Dravo. Leta 1937 je že tri četrtine mariborskih cest imelo kanalizacijo. Danes ima mesto Maribor okoli 300 km kanalizacije, 98 % območja Maribora ima urejeno kanalizacijo. Centralna čistilna naprava Maribor se nahaja v

Dogošah, med staro strugo reke Drave in kanalom hidroelektrarne Zlatoličje. CČN Maribor je pričela obratovati 10. junija 2002.

Slovenski pregovor pravi, da je bolje biti tam, kjer je dobra voda, kot tam, kjer je dober kruh. Potruditi se moramo, da bo mariborska voda čista, bistra, da je bo dovolj za vse. Zato je potrebno skrbeti in posodabljeni vodovod in kanalizacijo in upam, da bo zelo kmalu 100 % območja Maribora imelo urejeno kanalizacijo.

VIRI IN LITERATURA:

- Kosi, M. (2013). Kanalizacija v Mariboru – diplomsko delo. Univerza v Mariboru, Fakulteta za gradbeništvo.
- Knibbe, R. (2. 9. 2009). Kanalizacija. <https://www.dnevnik.si/1042640415> (dostop 15.9.2022)
- Nigrad, zgodovina in mejniki. (b. d.). <https://www.nigrad.si/o-nas/zgodovina-mejniki> (dostop 15. 9. 2022)
- Vodovod, predstavitev podjetja. (b. d.). <https://www.mb-vodovod.si/o-podjetju/predstavitev-podjetja/> (dostop 15.9.2022)

*Jakob Buček, učenec 8. razreda OŠ Draga Kobala Maribor, mentorica: Marjetka Berlič.

FRAMSKI MLINI

Brina Helbl, Žana Papež, Gaja Plajh Štrman*

Voda je bila v službi človeka že v tisti davnini, do katere ne segajo naše zaznave. Dela, ki jih je opravljal, je prevzela namesto njega, brž ko je spoznal, da jih ne more opravljati več sam. V ta namen je vodo, ki jo je včasih le s težavo ukrotil, navračal na vodna kolesa, da bi mu gnala mline, oljarne. Framski kronist Oskar Štern, dober poznavalec krajevine zgodovine, je popisal naprave, ki jih je poganjala voda na framskem svetu. Voda na framskem področju je gnala 45 domačih kmečkih mlinov, 9 obrtnih mlinov, 4 oljarne, 23 domačih kmečkih žag, 4 obrtne žage, 3 stope (bile so v mlinih), 1 kladivarno. Vse popisano je gnalo 93 vodnih koles.

Na izbiro lokacij za mline je vplivalo mnogo dejavnikov, na primer pretok vode vse leto. Mline so zgradili tudi tam, kjer je mlinščico lahko dodatno napajal kakšen močnejši izvir in s tem zagotavljal dokaj stalno obratovanje mlina. Nekateri mlini so bili na takih krajih, kjer je bilo mogoče napeljati mlinščico še v bližnji hudourniški potok. To je bilo pomembno zlasti poleti, ko so se ob kratkih nalivih zaradi dodatne vode hitro polnile akumulacijske mlinščice. Da bi se izognili poplavam, so mline gradili tam, kjer se je dolina širila.

Mlinščica je ime za potok, ki teče na kolo, prekop do mlina, odtočni jarek, žleb ali prekop, po katerem se voda vrača v strugo ali pa je bila napeljana na kolo pri "spodnjem" mlinu. Mlinščica se je od potoka odcepila pri jezu, mlinski graji, s katerim je bila voda pregrajena in nato odtekla skozi groblje in zapornico naprej proti mlinu.

Na Framskem je bilo leta 1542 popisanih 6 mlinov.

Poleg Framskega potoka je še v krajevni skupnosti Fram tudi potok Burnik, ki izvira v Planici in teče skozi Loko, kjer se izliva v Polskavo. Tudi za tega so podobno kot za Framski potok bili značilni številni mlini. Na tem potoku jih je bilo okoli petnajst. Eden izmed njih je Mlinarjev. Ta mlin je bil v zadnjih letih namenjen večinoma samo za lastne potrebe, včasih pa so mleli tudi za bližnje sosesde in kmete na Pohorju. Domačija se imenuje pri Mlinarju, rekli pa so ji tudi Freglov mlin, saj je bil nekdanj sto metrov nižje ob potoku še en mlin. Ta se je imenoval Kokolov mlin, ki pa so ga poplave odnesle. Ta mlin je deloval do leta 1935. Nato nekaj časa niso imeli mlina in so mleli pri sosedovem, Petkovem mlinu. Leta 1960 so zgradili novo stavbo, ki je bila namenjena samo mlinu. Jez in kanal, po katerem je tekla voda, sta ostala ista. Prvi mlin so postavili v isti zgradbi kot je bila tudi stanovanjska hiša. Vse je bilo precej utesnjeno, saj so bili poleg mlina še stanovanjski prostori in v nadaljevanju poslopja tudi manjši hlev. Kakšnih 400 metrov nad hišo so zgradili jez iz lesenih hlodov. Po hribu nad potokom so izkopal strugo, po kateri je voda tekla do mlina. Na ta način so pridobili približno šest do sedem metrov padca vode, kar je zadoščalo, da je mlin deloval vedno, tudi v najbolj sušnih obdobjih. Mlin je bil v celoti lesen, razen osi, na kateri se je vrtel kamen. Zunaj je bilo vodno kolo, premera okoli tri metre. Kolo je bilo na lesenem gredlju, znotraj pa je bilo podobno veliko leseno zobato kolo, ki je poganjalo drugo manjše kolo in navpično os, na kateri je bil mlinski kamen. Vodo so na kolo spuščali po lesenem žlebu, ki so ga lahko premikali iz notranjosti mlin in tako tudi uravnavali moč in hitrost. Osnovni del mlina je bil lesen podstavek, na katerem sta bila dva mlinska kamna, eden mirujoč, drugi pa se je vrtel na vrhu. Kamna sta bila obdana s posebnim lesenim valjem, zgornji kamen pa je imel v sredini približno 30 centimetrov veliko luknjo, skozi katero je padalo iz grota - lesen lij zrnje. Na spodnjem delu grota je bil poseben mehanizem, s katerim so lahko uravnavali količino zrnja, ki je padala med kamna.

Ko je bilo zrnje zdrobljeno, je padalo v pajtlkišto - leseno škatlo in sicer skozi sito v obliki cevi, pritrjeno na rogovili, ki je »> pajtl << neprestano tresla. Najbolj fini delci (moka) so tako ostali v »> pajtlkišti <<, ki je bila med mletjem trdno zaprta s stranskim pokrovom. Večji delci so ostali na situ in so padali v lesen »> škaf << - lesena posoda. To je bilo v primeru, ko so zrnje mleli samo v moko in otrobe. Lahko pa so v mlinu pridobivali tudi drob. To so naredili tako, da so namesto škafo, v katerega so padali večji delci, namestili zajberli - sito. Na njem so ostanke še enkrat presejali. Tako je v enem škafu ostal drob, v drugem pa otrobi. V mlinu so mleli največ rži in pšenice, včasih pa tudi oves, koruzo, ječmen in ajdo. Mlel je vedno samo gospodar, ki je sam tudi vzdrževal in popravljaj mlin, jez, strugo in vse, kar je bilo potrebno. Tisti, ki so pripeljali zrnje za mletje, so uslugo plačali z zrnjem. V mlinu so imeli posebno leseno posode - merico, s katero si je gospodar odmeril količino žita za plačilo. Pripadala mu je malo manj kot tretjina. Osnovna merska enota je od nekdanj mernik, prostorninska mera, ki drži

okrog 30l ali do 25kg žita. Manjše enote so polmernik, četrtjak, firkel in polič. Iz mernika pšenice so zmleli okrog 15 do 18 kg prave moke, 2 do 4 kg - druge, ostalo so bili otrobi.

Matekov mlin je še edini od nekdanjih mlinov na vodah Framskega Pohorja. Mlin je prej pripadal stricu sedanjega lastnika, Ferdinandu Lešniku, ki je bil rojen 1840 in je živel tukaj, kjer je sedaj mlin. Sedanji lastnik je Franc Pečovnik. Matekov mlin je domače ime. Mlin sta v preteklosti poganjali dve vodni kolesi, s pomočjo katerih so lahko obratovali posamezni deli mlina. Od 1969 ima mlin turbino, ki še zdaj obratuje. Bil je namenjen za potrebe širše okolice. Zato je bil temu primerno tudi grajen. Vse lesene dele so zaradi večje trajnosti in tudi čistoče zaščitili tako, da so jih prekuhali v loju. Poleg naprav za mletje, so kmalu izdelali tudi čistilni stroj. Z njim so oluščili in očistili zrnje, da so lahko dosegli boljšo kvaliteto mlevskih izdelkov. Ta stroj je bil izdelan iz lesa, čistilni deli so bili iz brusnega papirja. Imel je vgrajeno tudi posebno vetrnico, tako da je veter odpihnil smeti in lažje delce.

Mlin so v minulih letih večkrat obnavljali. Prva večja obnova je bila leta 1940. Takrat so kamnom prvič dodali tudi valje. Tako je postal valjni mlin. Prednost takšnega mlina je v tem, da lahko izdeluje več vrst moke in drugih mlevskih izdelkov, doseže pa tudi boljšo kvaliteto. Ohranili so tudi stari stroj, ki je star že več kot 70 let in še vedno deluje. Naslednja večja obnova je bila leta 1969. Takrat je mlinsko kolo zamenjala turbina. Ta bolje izkoristi vodno energijo, kot mlinsko kolo. Poleg tega pa turbina ni več direktno poganjala mlina ali drugih strojev, ampak je poganjala električni generator. Tako so v bistvu vgradili manjšo elektrarno, ki je proizvajala električno energijo.

Leta 1994 so mlin še enkrat v celoti modernizirali. Vgradili so nove mlinske naprave, skupaj jih je 12. Mletje se tako odvija v petih fazah. Zrnje postopoma drobijo v vedno manjše delce. Kapaciteta se je zelo povečala, saj sedaj zmeljejo 1000 kg v eni uri, prej pa 50 kg v eni uri. Zrnje, ki ga pripeljejo v mlin morajo tudi skladiščiti. Zato sta v mlinu dva silosa, ki sprejemata vsak 25 ton zrnja. Mlin deluje kot družinska obrtna delavnica, saj sta v njem zaposlena mož in žena. V zadnjem času pa pri delu pomaga tudi sin, ki se je izobraževal na srednji živilski šoli. Tudi danes mlin dela za potrebe širše okolice, saj je eden redkih na tem področju.

Na svoji poti po pohorskih grapah smo bili priča propadajočim ostankom nekdanjih mlinov. Pri pogledu na razvaline smo se vprašali, ali je to primer našega odnosa do preteklosti. Povsem se strinjamo s člankom »Kolesa pohorskih mlinov se ustavljajo«, ki je bil objavljen v Tedniku, ko avtor pravi: »Danes bomo s težavo našli mlin, ki bi imel žito na način iz pred 50 ali več ker. Takšni mlini so danes prava redkost, zato bi jih veljalo občudovati kot kulturno zgodovinske.

LITERATURA:

- Albert Struna, Vodni pogoni na Slovenskem, Gradivo za zgodovino, Ljubljana 1955.
- Slavko Osebik, Nekoč pri Bučarjevih v Kopivniku, Kopivnik skozi čas, 1997.

USTNI VIRI:

- Franc Pečovnik, 81 let, Fram, 10.9.2022.
- Slavko Osebik, 85 let, Zgornja Polskava, 8.9.2022

*Brina Helbl, Žana Papež, Gaja Plajh Štrman, učenke 9. razreda OŠ Fram, mentorica: Tanja Ajd Krampfl.

VODA V PRIPOVEDKAH O MARIBORU IN OKOLICI

Julija Bevc, Maruša Bosiljevac, Ajda Cizl, Katarina Korpič, Tina Zavec Stojanovič*

UVOD

Odločile smo se, da bomo v svoji nalogi predstavile z vodo povezane pripovedke z območja Maribora in okolice. Za to temo smo se odločile, saj smo želele predstaviti morda manj znano temo, povezano z vodo. Našle smo zanimiv članek avtorice Dragice Haramija z naslovom Mariborske vedute: razlagalne povedke o mestu in okolici (v: *Studia mythologica slavica*, 2010) in knjigo Mariborske vedute II (Založba Pivec, 2019). V Slovarju slovenskega knjižnega jezika smo prebrale, da je povedka redkeje uporabljeno poimenovanje za pripovedko, lahko pa pomeni tudi zgodba ali povest. Avtorica je zbrala pripovedke o Mariboru, ki so bile objavljene v različnih knjigah in revijah. Tudi same smo se odpravile v knjižnico in jih poiskale. Predstavile bomo najzanimivejše pripovedke, povezane z vodo.

TRIJE RIBNIKI

Trije ribniki so del mestnega parka in danes zelo priljubljena sprehajalna točka, v preteklosti pa so bili vodni rezervat za potrebe mestnega obrambnega jarka. Ohranjena je legenda o tem, kako je čevljarček rešil Maribor pred Turki. Pred petstotimi leti so v deželo prišli Turki in hoteli zavzeti naše mesto. Prebivalci so bežali v mesto, kjer so se počutili varne, saj je bilo obdano z mestnim obzidjem in globokim jarkom. Pravočasno so se uspeli skriti za mestno obzidje, ko so ugotovili, da so pozabili mestni jarek napolniti z vodo. Turška vojska je bila že pred mestnimi vrati, zato si nihče ni upal iz mesta do Treh ribnikov, da bi odprl zapornice in spustil vodo v jarek. Nakar se je javil neki pogumni čevljarček, ki se je preoblekel v Turka. Pretihotapil se je do zapornic in jih dvignil. Voda je prihrumela v mestni jarek in ga v trenutku napolnila. Zalila je vojake, ki so že stali v jarku, pri tem je skoraj dve tretjini Turkov utonilo, preostali pa so prestrašeni pobegnili. Tako je pogumni čevljarček obvaroval Maribor pred Turki. Obstaja tudi druga inačica te zgodbe, katere glavni junak ni čevljarček, temveč krojaček.

PRAVLJICA O DRAVI

Tudi z reko Dravo je povezanih več pripovedk. Nekatere so povezane s čarovništvom. V nekaterih zgodovinskih virih lahko zasledimo podatek, da so v starih časih ženske, ki so jih sumili čarovništva, utopili prav tukaj, v Dravi. Ena izmed zgodb, povezanih z reko Dravo, se imenuje Pravljica o Dravi. Dogaja se v času, ko pri nas še niso poznali pšenice in rži. Govori o ribiču, ki je v Dravi vsak dan lovil ribe. Nekega dne je Dravo vprašal: "Mamica Dravica, s čim naj ti povrnem dobroto?" Drava mu je povedala, da imajo v tujih deželah takšen kruh, kakršnega v naših krajih ni videl še nihče, in naj ji ga prinese. Ribič se, poln zanimanja, odpravi v eno izmed bogatih dežel, kjer Dravi v zahvalo za ribe vrže hleb pšeničnega in hleb rženega kruha. Drava nato poplavi, ko pa se voda umakne, začneta na tem mestu rasti rž in pšenica. Tako naj bi naši predniki dobili dve vrsti žita in dve okusni vrsti kruha. Povedko je priredil Saša Pergar, izšla pa je z ilustracijami Antona Buzetija, v slikaniški obliki.

DRAVA, SAVA IN SOČA

Še ena povedka, povezana s slovenskimi rekami, ima naslov Drava, Sava in Soča. Izdana je v knjigi Najlepši slovenski miti in legende (2004) in govori o karakterju teh treh rek. V zgodbi so te tri reke sestre in se pomenkujejo, katera bo prej prišla do morja. Sava in Soča zaspita, Drava pa se medtem na tiho potuhne in spusti svoje vode v tek do Črnega morja. Ko Sava to opazi, se tudi ona urno požene do morja na svoj način. Ko se prebudi še Soča, s silovito močjo predre gorske stene in se skozi skalnate soteske požene v najbližje morje. Tako je še danes: Drava teče tiho in umirjeno, Sava pa močno in deroče, vendar se obe izlivata v isto morje. Soča pa urno teče skozi ozke skalnate soteske v goriških gorah, izliva pa se v Jadransko morje.

VODNI MOŽ GESTRIN

V delu Pohorske bajke in povesti, ki je nastalo izpod peresa Josipa Brinarja (1933), se srečamo s še eno zanimivo bajko z naslovom Vodni mož Gestrin. Govori o vodnem možu s kuštravo glavo, brado in lasmi do pasu, na obrazu pa mu otožno sedijo sive ribje oči. Ko se na bližnjem bregu greje na soncu, nikoli ne pokaže svojih nog, saj ima namesto njih kot loparje velike plavuti. Gestrin prebiva v vodnih vrtincih v svojem steklenem gradu. Ujezi

ga, kadar kdo pluje nad njegovim domovanjem. Znano dejstvo pa je, da se mu splavar lahko odkupi tako, da v vodo vrže prstan, zavil v ruto. Zlatnina je še posebej pri srcu njegovim spremljevalkam, vodnim deklicam. V pripovedki avtor opiše primera srečanja Gestrina in splavarja. Prvi splavar svoje potovanje konča tragično. Vodnemu možu namreč ni hotel v vodo vreči prstana, ki ga je komaj dobil od svoje izbranke. Gestrin se zato razjezi in ga utopi. Drugi splavar se komaj izogne usodi predhodnika. Ta je v ruto namesto prstana zavil kamenčke. Gestrin pa je kaj kmalu uvidel prevaro, potopil prevarantov splav, splavar pa se je zadnji hip rešil in ušel na dravski breg.

DRAVSKI VODOVNIK

Jože Tomažič nas v Pohorskih bajkah (1990) seznanja s poetično zgodbo o zvesti ljubezni in maščevalnosti neuslišane ljubezni, ki povzroči tragično smrt. V uvodu bajke Dravski vodovnik avtor izrazi svojo očaranost nad naravnimi lepotami: "V starih časih je živel v divjih vrtincih srebrne Drave povodni mož, dravski vodovnik." Zgodba govori o treh vodovnikovih hčerah, ki se zaljubijo v tri zemeljske brate, splavarje. Ker pa imajo brati že izbrane zemeljske neveste, postanejo vodovnikove hčere užaljene in maščevalne. Vodovnik se skuša pogoditi s smolniškim drvarjem (očetom treh sinov), a dogovor ne uspe. Sledi maščevanje. Drvar se zaveda nevarnosti, ko se sinovi odpravijo na pot. Na dan poroke najmlajšega sina se vodovnikove hčere maščujejo še zadnjič, ko v dravske vrtince potegnejo ženina in nevesto.

PEKRSKA GORCA

Kar nekaj pripovedk govori o nastanku Pekrske gorce v Mariboru, povezane pa so tudi z reko Dravo. Najbolj znana pripoveduje, da se je hudič želel pogoditi z Bogom, da mu preda oblast nad Mariborom. Njegov namen je bil uničiti mesto, v katerem so živeli grešni Mariborčani in Podpohorci. Trije svetniki, Marija, sveti Areh in sveti Bolfenk, pa prosijo Boga, naj bo milosten do Podravcev, saj niso vsi razuzdani. Bog se jih usmili in hudiču da oblast, a samo do polnoči. Svetniki se trudijo, da bi zavarovali mesto pred tem, da bi ga hudič sredi Drave s skalo raztreščil. Delajo viharje, močvirja in močne vetrove, a hudiča nič ne ustavi. Marija nato naredi ščit iz solz meščanov. Hudič ugotovi, da čez to ne bo prišel, zato skalo, odtrgano z vrha Pohorja, vrže na slepo, a ta ne seže niti do mesta, kaj šele do dravskih bregov. Ura odbije polnoč in hudičeva oblast je končana. Skala, ki je pristala na ravnini, stran od mesta, postane romarsko središče, kjer v zahvalo postavijo cerkev, posvečeno Mariji. To je Pekrska gorca. Na mestu, kjer je hudič odlomil pohorski vrh, pa je nastalo jezero.

MARIBORSKI OTOK

Mariborski otok, otok, ki leži na sredini reke Drave pri Mariboru, je omenjen v več pripovedkah. Prva izmed teh je Dravska roža (1943), v kateri se omenja kot kačji otok. Zgodba pripoveduje o starem drvarju, ki je po smrti sinovom zapustil sekiro, žago in hlebček kruha. Po očetovi smrti sta starejša brata mlajšega opeharila za kruh. Šli so po svetu, čeprav jim je oče ukazal drugače. Kasneje sta starejša brata mlajšega oslepila, očetova duša pa je vse to gledala. Očetova duša je prosila Boga za pomoč in drvarčku je bil vid povrnjen. Najstarejši sin je šel na limbuški grad, kjer mu je graščakinja obljubila, da se bo poročila z njim, če ji prinese dravsko rožo. Prinesel ji je korenino rože, s katero ni bila zadovoljna in ga je vrgla za zapahe. Ko je čez nekaj časa srednji sin prišel na limbuški grad, mu je graščakinja naročila, naj ubije dravskega zmaja. Očetova duša je srednjemu sinu povedala, kako naj zmaju odseka glavo, vendar to ni uspelo in sin je bil pogubljen. Tudi najmlajši sin se je odpravil na limbuški grad, a je bil v primerjavi z bratoma pošten in je ves svoj denar zaslužil s trdim delom. Temu je graščakinja naročila, naj ubije zmaja. Od črnega možaka, peklenskega zlodeja je dobil črna psa, ki sta bila njegova brata. Skupaj so premagali zmaja, graščakinja pa jim je naročila, naj ji prinesejo zlato kronico kačje kraljice s kačjega otoka. Kljub opozorilu očetove duše so se odpravili na kačji otok (Mariborski otok), ubili kačjo kraljico in ukradli krono. Najmlajši brat, ki je doslej bil pošten, se je spremenil v morilca in tatu. Kače so ga napadle in ga ubile, a mu je Bog naklonil ponovno življenje, saj je bil ves čas pošten. Dravska roža mu je vdihnila življenje, limbuška graščakinja je okamenela, najmlajši sin pa je začel novo, srečnejše življenje. Zgodba ima več različic, na primer Kačja kraljica (v: Josip Brinar, Pohorske bajke in povesti, 1933), Dravska roža (Jože Tomažič, 1993), Kačja kraljica na Mariborskem otoku (v: Elza Lešnik, Šumi, šumi Drava, 1925 in v: Paul Schlosser, Schlosserjeve Pohorske pripovedke, 2015), Gadja kraljica (v: Oskar Hudales, Zlati krompir, 1968), v katerih se otok ne omenja več kot Felberjev (po lastniku Felberju) ali kačji otok, pač pa že Mariborski otok.

ZAKLJUČEK

Ob prebiranju različnih pripovedk o Mariboru in okolici smo ugotovile, da je ljudem v preteklosti voda oziroma Drava veliko pomenila. Prav zaradi tega so nastale različne pripovedke o zakladih in skrivnostih, povezanih z vodo, ter o stvareh, ki si jih ljudje takrat niso znali razlagati. Z Dravo so povezana tudi bajeslovna bitja, kot so vodni mož Gestrin, dravski vodovnik in njegove hčere. S pomočjo vode je pogumni čevljarček rešil naše mesto.

LITERATURA:

- Josip Brinar, Vodni mož Gestrin, Založba Pivec, 2012.
- Maja Brodschneider Kotnik, Čevljarček, Založba KMŠ, 2009.
- Dragice Haramija, Mariborske vedute: razlagalne povedke o mestu in okolici, v: Studia mythologica slavica, 2010, str. 257-272.
- Dragice Haramija, Mariborske vedute II, Pripovedke o Mariboru in Pohorju, Založba Pivec, 2019.
- Oskar Hudales, Zlati krompir: pohorske pripovedke in pravljice, kakor jih je povedal Oskar Hudales, Založba obzorja, Maribor, 1968.
- Jakob Kelemina (ur.), Slovenska dežela v pripovedki in podobi, Mladinska knjiga, Ljubljana, 1991.
- Elza Lešnik, Šumi, šumi Drava, 1925.
- Schlosserjeve Pohorske pripovedke, Zavod Gremo na Pohorje, 2015.
- Jože Tomažič, Pohorske pravljice, Studio RO – Humar, 2011.

*Julija Bevc, Maruša Bosiljevac, Ajda Cizl, Katarina Korpič, Tina Zavec Stojanović, učenke 9. razreda OŠ Franceta Prešerna Maribor, mentorica: Mirjana Colnarič.

ŽIVLJENJE Z VODO

Lili Pacher*

Sladke vode na Zemlji ni v izobilju, čeprav je vir življenja in zato eden od naših najdragocenejših naravnih virov. Življenje ni le nastalo v vodi, ampak je voda glavni gradnik živih bitij in je osnova za delovanje vseh organizmov. Večina vode na našem planetu je slane, sladka voda predstavlja le 3 odstotke vodne mase, od tega je le en odstotek na razpolago za potrebe človeštva in drugih živih bitij.

Še danes so zelo vidni človekovi posegi v naravo, ki pričajo o tem, kako odvisni smo ljudje od vode. Potoki in reke so poganjali mline in žage. S tem se je olajšalo mletje žita in razrez lesa. V novejšem času smo reke začeli izkoriščati za pridobivanje električne energije s pomočjo hidroelektrarn. Na področju kmetijstva se uporabljajo tudi namakalni sistemi. Reke so že v preteklosti služile transportu lesa in drugega težkega tovora. Na rekah je potekalo tudi splavarstvo, ribištvo in potniški promet. Za svoje potrebe so gradili jezove, preusmerjali rečne struge, ustvarjali umetna jezera. Voda je najpomembnejši strateški naravni vir, ki ga imamo, zato je pomembno poglobiti svoje znanje o njej, sprotno spremljati dogajanje okrog sebe in prepoznati dejavnike, ki ogrožajo dobro stanje lokalnih voda. Z znanjem, ozaveščenostjo in informiranostjo je mogoče zmanjšati svoj vpliv na vodni krog. Omejevanje potrošništva, ko gre za stvari, ki jih v resnici ne potrebujemo, je poleg varčevanja z vodo in spremembe prehranjevanja v smer večjega uživanja hrane rastlinskega izvora najučinkovitejši način varčevanja z vodo. Preprečevanje čezmernega izkoriščanja vodnih virov mora postati naš osrednji cilj.

Reka Drava je do II. svetovne vojne, pod Mariborom pa vse do 60. let prejšnjega stoletja, tekla domala svobodno. Z ogromnimi količinami sedimentov je nasula obsežno Dravsko ravan in si skozi lastne nanose utrla današnjo pot. Še v 30. letih 20. stoletja je letno po Dravi plulo tudi po 2000 splavov, ki so prepeljali več kot 100.000 m³ lesa. Ljudje so s splavi prevažali deske, žagan les, strešne letve, okenske in vratne okvirje, vinogradniške kole, skodle in še in še. Splavarstvo ima verjetno začetke že v rimskem času. Z letom 1941 je bilo konec splavarstva na Dravi. Splavarjev na Dravi več ni zaradi dravske železnice. Pred splavarji so šajke uporabljali vojaki za hiter transport. Na reki ni bilo veliko mlinov in žag, saj je Drava prevelika in predivja za to.

Slika 1: Splavarjenje nekoč

Slika 2: Naseljenost ob vzpetinah

Graditev starih mest na vzpetinah in robovih rečnih teras ni zagotavljala samo strateškega položaja, temveč tudi poplavno varnost. Lega Ptuj, najstarejšega slovenskega mesta, ki se je razvil okoli Grajskega griča, zato ni naključna.

Drava je osrednja gonilna sila Podravja, dala mu je celo ime. Ob imenu reke se spomnimo na energijo, pitno vodo, les, ohranjeno naravo in možnost sprostitev. Ker je paleta koristi, ki jih imamo od reke, tako velika, reka pa je celosten ekosistem, moramo posebej paziti, da je ne izkoristimo prekomerno, saj lahko to ogrozi njene funkcije. Pretirano izkopavanje proda denimo povzroči padec podtalnice in s tem suhe vodnjake, zaraščenost struge pa lokalno večjo poplavno ogroženost.

Reka Drava na Ptuj vstopi v prav tako prodno in gosto poseljeno Ptujsko polje, se dotakne gričevnatih Haloz in se razlije v Ptujsko jezero, ki je največje umetno akumulacijsko jezero v Sloveniji. Ptujsko jezero se razteza na vodni površini 346 ha, ki ga polni reka Drava. Dolgo je kar 7,3 km in v svojem najširšem delu meri 1,2 km, njegova plovna pot je dolga celih 9 km, največja globina pa 12 m.

Eden najpomembnejših ciljev projekta je poiskati in testirati rešitve za zagotavljanje protipoplavne varnosti ob hkratnem ohranjanju ugodnega stanja narave. Trajnostno upravljanje z reko pomeni skrb za vse njene vidike.

Pred desetimi leti je bilo stanje populacije navadne čigre na Dravi kritično. Za ohranitev oziroma rešitev močno ogrožene navadne čigre je bil leta 2004 na Ptujskem jezeru izdelan večji gnezditveni otok.

Na tem otoku danes gnezdi okoli 30 parov čiger in prek 500 parov rečnih galebov, prvič v Sloveniji pa sta gnezdila tudi črnoglavi galeb in tatarska žvižgavka, kar daje otoku velik naravovarstveni pomen. 2014 sta bila na Ptujskem jezeru leta zgrajena dva nova gnezditvena otoka.

Slika 3: Pogled na Ptuj in ptice

Slika 4: Nova otoka za navadno čigro

Dinamika Drave se je bistveno spremenila: v ravninskem delu se po stari strugi večji del leta pretaka kar 20-krat manj vode kot pred posegi, saj je večina vode preusmerjena v kanale.

Omenjene spremembe so skupaj s krčenjem poplavnih gozdov, zložbami in izsuševanjem zemljišč omogočile razmah intenzivnega kmetovanja in urbanizacije v predelih, kjer to prej ni bilo mogoče. Nastale so povsem nove, velike umetne vodne površine, med katerimi zbuja pozornost zlasti Ptujsko in Ormoško akumulacijsko jezero.

Ptujsko jezero je največje slovensko umetno jezero, ki se nahaja na reki Dravi. Nastalo je z zaježitvijo reke Drave pod Ptujem (1978). Danes je uporabljeno tudi kot turistična atrakcija pod imenom Ptujsko morje.

Slika 5: Ptujsko morje nekoč

Slika 6: Ptujsko morje danes

SPLETNI VIRI IN LITERATURA:

- Lučka Kajfež Bogataj, Planet, ki ne raste, Cankarjeva založba, Ljubljana, 2016
- https://sl.wikipedia.org/wiki/Zgodovina_mlinarstva_v_Sloveniji (23. 9. 2022)
- <https://discoverptuj.eu/ptujsko-jezero-sredisce-za-rekreacijo-ptujcanov/> (23. 9. 2022)
- <https://discoverptuj.eu/bogastvo-narave-ob-reki-dravi/> (23. 9. 2022)

*Lili Pacher, učenka 6. razreda OŠ Hajdina, mentorica: Janja Vidovič.

VODA IN VODOTOKI

Julija Mohorič*

Voda je spojina H₂O, ki pokriva približno 71% zemljine površine. Poznamo tri agregatna stanja. To so plinasto, tekoče in trdno. V plinastem stanju je kot para. V prvotnem stanju je v tekočem stanju. V trdnem stanju pa je led. Voda je odlično topilo, ki je brez okusa, vonja in barve. Je zelo pomemben vir za življenje na zemlji. Obstajala je že pred življenjem na zemlji. V preteklosti je bila ljudem pomemben vir energije. Ima zelo pomembno vlogo v svetovnem gospodarstvu. Približno 70% sladke vode se porabi pri kmetijstvu. Ribolov v sladkih in slanih vodah je po nekaterih delih sveta najpomembnejša hrana za preživetje ljudi. Uporablja se tudi za prevažanje dobrin na drug del sveta po rekah, morjih in oceanih. V starih časih so si preko svetovnega trikotnika, tako prevažali dobrine iz celine v celino. Prevoz po vodi zelo olajša človeške potrebe.

VODOTOKI V SLOVENIJI

Kot po svetu se tudi pri nas pojavljajo vodotoki. V Sloveniji so v povprečju najbolj čisti v Evropi. Obenem pa se po skupni količini rečne vode na prebivalca uvršča med najbogatejše vodotoke med evropskimi državami, saj je povprečje preseženo za vsaj štirikrat. Slovenija spada med izredno hidrološko aktivne države, ker večina vodotokov v enem ali dveh dneh zapusti naše ozemlje po približno 100 km dolgem vodnem toku. V Sloveniji je registriranih 1271 stoječih voda (stalna jezera, nestalna jezera, mrtvice, mokrišča, umetne zbiralnike, manjše zbiralnike in ribnike, kakor tudi drugi jezovi nastali zaradi umetnih posegov v okolje).

V smislu varovanja vodnih in obvodnih organizmov je gradbeni poseg v vodotoke degradacija, tak poseg v vodotok zmanjša prostornino in površino reguliranih vodne pravilne regulacije, kamnometi brez možnosti za zavetišča vodnih organizmov, nepravilno izdelani pragovi, goloseki, ki bistveno okrepijo osončenost vodotokov, neprimerno odlaganje hribin, zemljin in odpadnega blata v bližino ali neposredno v vodotok, izpusti industrijskih, gospodinjstvih in kmetijskih odpadkov, ...dnih korit.

OBČINA HAJDINA IN VODE

Občina Hajdina leži na desnem bregu reke Drave, zato se tukaj nahajajo rodovitne prsti, kar je dobro za razvoj kmetijstva na tem območju.

Na območju današnje Hajdine, na prostoru, ki so ga stalno naseljevale mnoge kulture in civilizacije, je imela veliko vlogo Velika reka, ki so jo poimenovali reka Drava. Tukaj je potekala ena od križišč trgovskih poti in na obeh straneh reke je bilo vedno življenje. Ravnina je bila poplavna. So se pa v preteklosti ukvarjali na tem območju s poljedelstvom, gojenjem domačih živali, lovom in ribolovom. Proučevalci obdobja menijo, da se je na tem območju nadzorovala trgovina na dolge razdalje z bakrom, lončarstvom. Tukaj je bilo tudi središče trgovine s pohorskim marmorjem.

Plovna reka je omogočala njegov transport daleč do naročnikov v pomembnih in bogatih oddaljenih mest. V 3. stoletju je reka Drava spremenila svoj tok in odtrgala dovršen del desnega obrežja med Hajdošami in Zgornjim Bregom.

Dr. Vladimir Bračič v svoji knjigi Ptujsko Polje iz leta 1975, pove, da je najpomembnejša tekoča voda Drava, ki je tu še precej deroča reka. Omeni tudi, da reka s spreminjajočo aktivnostjo »tu erodira, tam akumulira – poglablja ali zasipava svoje rokave, zmanjšuje ali povečuje zasipne otoke. S tem stalnim spreminjanjem svoje struge je nagajala tudi splavarjem, ki so do druge svetovne vojne po njej plavili les s Pohorja do Donave in po njej. Pri Borlu je bilo znano splavarsko postajališče.« Avtor omeni tudi, da se je splavarstvo prekinilo z izgradnjo hidroelektrarn na reki Dravi.

Dr. Bračič omeni tudi za ta

predel Drave značilne plavajoče mline med Ptujem in Ormožem. Omeni tudi brodarstvo čez reko Dravo, ki je bilo ob visokih vodah težavno ali pa povsem prekinjeno. Posebej omeni brodarjenje, »ki so ga opravljali brodniki pri Markovcih in Gajevcih skozi dolga stoletja«.

Slika 1: Razglednica na kateri je viden plavajoči mlin, na bregu kostanj pred krčmo.

DRAVA DANES

Danes po Dravi vozijo turistične ladjice, ali pa je Drava priljubljena za vodne športe, tudi ribarite se da v reki. Ob nabrežjih Drave v Mariboru so marsikje urejene sprehajalne in kolesarske poti. Od Starega Lenta in do Mariborskega otoka speljana tudi splavarska učna pot, ki zna biti zanimiva. V reki Dravi je možnost ribolova (klen, mrena, ploščič, smuč, som, ščuka,...).

Še danes delujejo ribogojnica Šturmovci, Hrga s prodajo postrvi in ribogojnica Berlek. Rečni promet po reki Dravi je omenjen v Leksikonu Dravske banovine iz leta 1937 v sklopu opisa srez Ptuj. »Brodarstvo po Dravi, ki je bilo razvito že v srednjem veku, se je deloma ohranilo do danes.« Na strani 659 je v opisu veleposestva in gradu Zavrč opredeljeno še natančneje: »Tu je bila nekdanja važna postaja in mitnica za brodarje in splavarje po reki Dravi.« [19]

Naslednji vir, ki ga pri prikazu splavarjenja uporabim, je knjiga Drava nekoč in danes, zemljepisne, zgodovinske in etnološke značilnosti sveta ob Dravi; splavarstvo in energetika iz leta 2000.

Tako izvem, da je reka Drava bila pomembna za rečni promet že v rimskih časih »Posebno težo ji je dajalo mesto Petovio, ki je bilo tudi rimski vojaški sedež in je imelo svojo rečno floto.« Kakšna so bila rečna plovila v rimskih časih ne vemo, ker »...ni na voljo materialne zapuščine, ki bi dokazovala videz rimskih rečnih plovil...«

Slika 2: Splav na reki Dravi 1912 (Foto: Ptuj in okolica na razglednicah 1891 – 1945, str. 56.)

ČRPALIŠČE V SKORBI

Med največjimi ravnimi bogastvi občine je vodovodno črpališče v Skorbi, ki je eno največjih v Sloveniji in, ki s pitno vodo poleg gospodinjstev v občini Hajdina oskrbuje še 21 okoliških občin. V tem pogledu gre smernica prihodnosti v projektih, ki so usmerjeni izrazito ekološko varstveno naravnani. Občane naravovarstveno osveščajo, saj želimo ohraniti dragoceno pitno vodo. Površinskih pritokov z Dravskega polja reka Drava nima, saj pohorski potoki na ravnini kmalu poniknejo v dravskopoljski prod.

Slika 3: Črpališče v Skorbi

KOROŠČEV MLIN

Na potoku je v preteklosti delovalo več mlinov (Koroščev mlin, Pinčarjev mlin).

Na poti od Ptuja proti Markovcem, v Zabovcih, ga ni mogoče zgrešiti, saj se 35 metrov visoki silosi vidijo daleč naokoli po Ptujskem polju. Z mlinarstvom se pri družini Korošec ukvarjajo že 200 let. Do leta 1939 so imeli plavajoči mlin na Dravi, ko je prišla elektrika, pa je Josip, oče Vladimirja Korošca, najstarejšega slovenskega obrtnika v lanskem letu, zgradil mlin na mestu, kjer je še danes.

Včasih je bil to kmečki mlin, potem so začeli mleti tudi za večja podjetja. Po osamosvojitvi Slovenije pa se je čez noč spet vse spremenilo. Mlin nenehno obnavljajo, dograjujejo in modernizirajo, pred četrto stoletje pa so dejavnost razširili s trgovino in gostinstvom.

Slika 4: Koroščev mlin 1946

Slika 5: Mlin danes

POTOK STUDENČNICA

Edini površinski vodotok, ki na območju občine odteka v Dravo je Studenčnica, ki se pri Koroščevem zgornjem mlinu steka v hajdinsko Studenčnico, ki izvira pod stavbo OŠ Hajdina. Je eden redkih še ohranjenih nižinskih potokov, ki se napajajo izključno iz podtalnice. Voda v njej je izrazito čista in hladna. Ob potoku Studenčnica na Bregu je nastal največji mitrej. V rimskem času so izpod spodnjega roba dravske terase izvirali nešteti studenčki,

ki so bili nepogrešljivi ob postavitvi Mitrovega svetišča, skozi katerega je tekel tekoči vir življenja – sveti ali večni studenec.

GRAD TURNIŠČE

Slikoviti grad Turnišče je kulturni spomenik državnega pomena. Nahaja se v manjšem naselju Pobrežje pri Ptujju ob glavni cesti Ptuj – Videm. Grad je bil nekaj časa zapuščen, zadnja leta pa so se začela obnovitvena dela pod vodstvom Zavoda za kulturno dediščino. Zgodovina turniškega gradu sega v leto 1441, ko se omenja kot graščina Tuernes, kar kaže na obliko stolpastega dvora.

Grad Turnišče stoji na robu prve dravske terase, ki je nastala nad aluvialno obdravsko ravnino. Izpod te terase izvira v številnih drobnih izviroh turniška Studenčnica. Ti izviri so svojevrstna posebnost Dravskega polja, saj tukaj prihaja na dan talnica. Izviri talnice v dnu potoka ali pod robom terase so narivali peske in odrinili mulj. Izviri so tako številni, da je takoj na začetku širina Studenčnice že preko dva metra. Del potoka so nekoč zajezili za ribnik in mlin.

V začetku 20. stoletja, ko so na graščini še domovali zadnji lastniki, so okrog ribnika speljali pot in se po ribniku vozili s čolnom. Danes je ribnik žal popolnoma zamuljen in zaraščen.

Slika 6: Turniški ribnik, ki ga polni Studenčnica

Slika 7: Turniški ribnik in povirje Studenčnice

SPLETNI VIRI:

- <https://www.ribiskekarte.si/blog/slovenski-povrsinski-vodotoki-v-vse-slabsem-stanju/> (23. 9. 2022)
- <https://www.travel-slovenia.si/slo/vodotoki-v-sloveniji/> (23. 9. 2022)
- <https://sl.wikipedia.org/wiki/Voda> (23. 9. 2022)
- <https://www.vzajemnost.si/clanek/174897/ni-vec-romantike-v-mlinu/> (26. 9. 2022)

LITERATURA:

- Sašo Radovanovič, Polona Vidmar, ... Hajdina, Ostroga, Maribor, 2009.
- Vladimir Bračič, Ptujsko polje, Založba Obzorja, Maribor, 1975.
- Peter Machu idr., Drava nekoč in danes, Obzorja, Maribor, 2000.

*Julija Mohorič, učenka 9. razreda OŠ Hajdina, mentorica: Janja Vidovič.

MARIBORSKI MOSTOVI

Julija Cizl, Nina Grahovac, Filip Nežić*

UVOD

Za temo mariborski mostovi smo se odločili, ker smo opazili, da v Mariboru na reki Dravi gradijo novo brv, ki bo od Starega mostu oddaljena le nekaj metrov. Zanimalo nas je, koliko mostov je že zgrajenih, kdaj in zakaj so bili grajeni in ali so še vsi v uporabi. Skupaj se bomo sprehodili čez mostove, o katerih bomo predstavili različne zanimivosti: ali ste vedeli, da je prvi leseni most čez Dravo služil svojemu namenu več kot 700 let, da je po Starem mostu, ki mu včasih rečejo "rdeči most", potekala najpomembnejša državna cesta med Dunajem in Trstom, da je modri Železniški most največji in najstarejši ohranjen železniški most v Sloveniji?

Mostove, ki smo si jih tudi sami ogledali, bomo predstavili po času njihove izgradnje.

1. LESENI MOST

Leseni most je bil predhodnik današnjega Starega mostu, ki so ga zgradili leta 1220 ter je levi in desni breg Drave povezoval več kot 700 let. Postavili so ga nekaj metrov pred današnjim Starim mostom in je stal še nekaj let po tem, ko so že odprli Stari most. Porušili so ga med letoma 1920 in 1925.

2. ŽELEZNIŠKI MOST

Gradnja prvega železniškega mostu čez Dravo se je začela 1. junija 1844. Drava je bila na mestu gradnje mostu široka 190 metrov in zaradi gradnje so morali spremeniti tok reke. Temeljni kamen so položili 1. marca 1845. Načrt za most je izdelal Carl Ghega. 209 metrov dolgi most je gradilo 200 delavcev celih 13 mesecev. Zgradili so dvotirni leseni most na kamnitem podporniku. Most je bil končan 4. aprila 1846, le dva dni kasneje pa so mu odstranili podpornike, pri čemer je bil prav tako navzoč Carl Ghega. Gradnja tega odseka je zelo natančno prikazana v Muzeju Južne železnice v Šentjurju. Dvajset let po dokončanju del so leseni železniški most zaradi dotrajanosti zamenjali s tritirnim jeklenim mostom, ki ga je načrtoval inženir Ettl. Most so gradili tako, da prometa niso ustavili. Po obremenilnih preizkusih so ga 16. februarja 1866 predali v uporabo in tako je nemoteno služil vse do 7. aprila 1941, ko ga je minirala jugoslovanska vojska. Nekaj dni kasneje ga je nacistična uprava pričela popravljati. Ponovno je bil odprt 7. junija 1941. Proti koncu druge svetovne vojne je bil železniški most cilj več bombnih napadov, v katerih je bil le poškodovan, nikoli pa dokončno porušen. Popravili so ga po koncu druge svetovne vojne.

3. STUDENŠKA BRV

Studenška brv, imenovana tudi Dravska brv, ima kljub svoji majhnosti izredno pestro in zanimivo zgodbo. Zgrajena je bila leta 1885, z namenom, da bi delavcem, ki so na desnem bregu Drave gradili obrat Južnih železnic, skrajšali pot na delo in razbremenili stari leseni most. Brv je povezovala mestni del s Studenci. Zgrajena je bila iz treh železnih lokov, ki so stali na dveh lesenih stebrih sredi Drave. Visoka in deroča Drava je del brvi septembra 1903 odnesla s seboj, pri tem pa sta utonila mestna stražnika. Leto kasneje so zgradili močnejšo brv z zidanima stebroma sredi Drave in ojačanimi železnimi loki. Brv je jugoslovanska vojska 7. aprila 1941 nekaj po 16. uri razstrelila skupaj s Starim in Železniškim mostom, da bi okupatorju otežila prehod čez reko, vendar jo je nemška vojska obnovila in uporabljala do konca druge svetovne vojne. Ko so gradili elektrarno Mariborski otok, je Drava julija leta 1946 ponovno narasla in brv spet odnesla. Ponovno so postavili novo širšo in asfaltirano brv, ki so jo odprli 25. septembra leta 1948. Današnja Studenška brv je bila po obnovi odprta leta 2008 in s svojo novo, moderno podobo krasi reko Dravo. Še zmeraj je najmanjši most na Dravi v Mariboru, ki je namenjen le kolesarjem in pešcem.

4. STARI MOST

Stari most, nekdanj imenovan Državni most čez Dravo, je bil postavljen med letoma 1909 in 1913. Bil je nadomestilo za leseni most, ki je stal nekaj metrov zahodneje in je po njem potekala najpomembnejša prometna povezava v Avstro-Ogrski, državna cesta med Dunajem in Trstom. Stari most je oblikovno podoben Železniškemu mostu čez Dravo, ki leži vzhodno od njega. Most je sestavljen iz triločne jeklene konstrukcije s kovinsko ograjo in svetilkami. Za Maribor je bil most zelo pomemben, saj je povezoval levi in desni breg Drave in mesto se je začelo širiti proti jugu. Zaradi gradnje Starega mostu na tej lokaciji so morali podreti več zgodovinsko pomembnih stavb na Glavnem trgu. Jugoslovanska vojska ga je ob umiku iz mesta 7. aprila leta 1941 skupaj s Studenško brvjo in Železniškim mostom uničila. Konstrukcija se je zrušila 20 metrov globoko, vendar je Hitler ob prihodu v Maribor takoj naročil njeno popravilo.

Danes velja Stari most za enega najbolj prepoznavnih objektov v našem mestu, ki povezuje življenje na obeh bregovih Drave. O starem mostu je pesnik Janko Glazer leta 1934 napisal pesem z naslovom Z mosta.

5. MOST NA MARIBORSKI OTOK

Na letno kopaljšče Mariborski otok je sprva vodil lesen pontonski most, ki so ga zgradili leta 1930. Pontonski ali plavajoči most je bil sestavljen iz plavajočih delov, ki so bili med seboj povezani, in s pomočjo desk prirejen za prečkanje Drave, ki pa je leta 1933 močno narasla in je leseni most odnesla s seboj. Da bi obiskovalcem ponovno omogočili dostop na otok, so leto kasneje pričeli gradnjo masivnejšega železnega mostu. Med gradnjo mostu so naleteli na kačje gnezdo, v katerem naj bi bilo kar 230 gadov. Kar nekaj časa naj bi iskali delavce, ki se niso bali kač, tako da obstajata legendi, kako so lahko kljub kačam zgradili most (legendi o treh zlatnikih in o kačji kraljici). Ta most stoji še danes in ga trenutno obnavljajo.

Na Mariborski otok naj bi kmalu vodila nova brv, saj občina načrtuje ureditev dravske promenade na obeh bregovih reke Drave, ki bi ju povezovala nova 285 metrov dolga brv pri Dravskih elektrarnah Maribor in Mariborskem otoku.

6. DVOETAŽNI MOST

Dvoetažni most je znan tudi kot Meljski most, saj je leta 1985 nadomestil takratni stari Meljski most, ki je bil prav tako nadomestil most, saj so si med drugo svetovno vojno Nemci na tem mestu zgradili zasilni most čez Dravo. Dvoetažni most je v bistvu že tretji most na tej lokaciji. Pred drugo svetovno vojno je na tem mestu čez Dravo vozil pobeški brod in tako krajšal pot delavcem, ki so bili zaposleni v tovarnah v Melju. Dvoetažni most danes v spodnji etaži povezuje Pobrežje in mestno četrt Center, zgornja etaža pa je namenjena za tranzitni promet, s tem pa je razbremenjena Partizanska cesta oziroma mestno središče.

7. TITOV MOST

Ko je po drugi svetovni vojni mesto Maribor začelo rasti in se razvijati, se je večal tudi promet in nastala je potreba po dodatni povezavi levega in desnega brega Drave, tako so jeseni leta 1961 pričeli gradnjo novega mostu. Zgrajen je bil po načrtih Borisa Pipana in sodelavcev. Glavna dela so bila končana konec leta 1963, sklepna dela pa sredi leta 1964.

V most so vgradili 9152 kubičnih metrov betona, 225 ton žice in 464 ton betonskega železa. Po velikosti in razponu je spadal med največje tovrstne mostove v takratni Jugoslaviji. Poimenovali so ga komaj leta 1972 in od takrat nosi ime po nekdanjem jugoslovanskem predsedniku Josipu Brozu - Titu. Preko Titovega mostu poteka štiripasovna Titova cesta. Po izgradnji je pomenil novost v gradnji mostov, zato si je prav tako kot Stari most in Železniški most prislužil vpis v register kulturne dediščine Slovenije.

Gradnjo Titovega mostu so natančno dokumentirali. Zabeležena je na več kot 400 fotografijah, ki so shranjene v Pokrajinskem arhivu Maribor. Fotografije prikazujejo priprave na gradnjo, rušitev objektov, potek gradnje, odprtje mostu in magistrale ter sklepna dela.

8. MALEČNIŠKI MOST

Malečniški cestni most prečka kanal in strugo reke Drave pri Malečniku. Zgrajen je bil leta 1978, ko so zaradi plazu zaprli takratno cest med Mariborom in Malečnikom. Danes, ko je cesta pod Meljskim hribom ponovno prevozna, povezuje center Maribora, Malečnik in Pobrežje.

9. KOROŠKI MOST

Koroški most so pričeli graditi leta 1994, zgrajen pa je bil leta 1996, mestna občina pa naj bi že pred drugo svetovno vojno načrtovala gradnjo mostu na tem mestu. Most meri v dolžino 235 metrov in 110 metrov v širino. Med izgradnjo je sodil med projektantsko-tehnično in tehnološko-izvedbeno najzahtevnejše premostitvene objekte, izvedene v Slovenji. Povezuje mestno četrt Studenci z mestno četrtjo Koroška vrata in ima na severovzhodni strani razgledni stolp.

ZAKLJUČEK

Ugotovili smo, da je čez reko Dravo v Mariboru in bližnji okolici osem oziroma devet mostov, če štejemo še tako imenovani Slomškov most pri Malečniku, po katerem poteka avtocesta A1. Dodatno naj bi bili zgrajeni vsaj še dve brvi: gradnja prve že poteka in bo stala približno na mestu, kjer je stal prvi leseni most čez Dravo. Nastanek in razvoj Maribora sta tesno povezana z reko Dravi in mostovi, ki so in še vodijo čez njo. Skozi mesto je vodilo veliko trgovskih poti in tako so mostovi predstavljali vir zaslužka in s tem tudi razvoj obeh bregov reke Drave. Ugotovili smo tudi, da so bili mostovi med vojno pomembne točke napadov. Številni mostovi so olajšali prehod čez reko Dravo in skrajšali marsikatero pot, njihova gradnja pa je vplivala na podobo mesta.

Ohranjenih je veliko fotografij, ki prikazujejo gradnjo in pomen mostov – hranijo jih v Pokrajinskem muzeju Maribor, Pokrajinskem arhivu Maribor idr. –, prav tako pa so bili mostovi velikokrat motiv slikarskih in fotografskih upodobitev mesta in razglednic.

SPLETNI VIRI:

- Mariborski železniški most, 1846-1866-2016, Knjižno in likovno razstavišče Univerzitetne knjižnice Maribor, 8. 3.–11. 4. 2016, Univerzitetna knjižnica Maribor, 2016.
- zDravo, Maribor, Velike zgodbe o Mariboru in Mariborčanih, ki jih je zakrivila Drava, Aquasystems, d. o. o., Maribor, 2020.
- <http://martin.webapps.kainoto.com/poi-details.aspx?t=2608&p=14855> (Pridobljeno 19. 9. 2022)
- <http://www.mariborart.si/spomenik/-/article-display/stari-most-nekdANJI-drzavni-most-> (Pridobljeno 20. 9. 2022)
- <https://mariborinfo.com/novica/lokalno/mariborska-obcina-snuje-se-eno-brv-cez-dravo-ta-bi-povezala-levi-in-desni-breg-drave> (Pridobljeno 16. 9. 2022)
- <https://podatki.gov.si/dataset/register-nepremicne-kulturne-dediscine/resource/e6a390bb-8d31-4dc2-b0a2-387d83aa5940> (Pridobljeno 16. 9. 2022)
- https://sl.wikipedia.org/wiki/Koroški_most,_Maribor (Pridobljeno 17. 9. 2022)
- https://sl.wikipedia.org/wiki/Mariborski_otok (Pridobljeno 17. 9. 2022)
- <https://www.kamra.si/digitalne-zbirke/mariborski-stari-most-med-1913-2013/> (Pridobljeno 20. 9. 2022)
- <https://www.rtv slo.si/kultura/razstave/kako-so-v-mariboru-gradili-most/157451> (Pridobljeno 21. 9. 2022)
- <https://zemljevid.najdi.si/poi/POI41707/studentska-brv> (Pridobljeno 19. 9. 2022)

*Julija Cizl, Nina Grahovac, Filip Nežić, učenci 6. razreda OŠ Franceta Prešerna Maribor, mentorica: Lana Meglič Kovačič.

KMEČKI UPOR V STARŠAH LETA 1677

Taja Belovič Ornik, Laura Kovaček in Živa Kramaršek*

Uvod

Reka Drava je prebivalcem obrečnih vasi skozi stoletja predstavljala vir preživetja. Ukvarjali so se z dejavnostmi, povezanimi z reko, s splavarstvom, brodarstvom, mlinarstvom in ribištvom. Ob reki so bila perišča za pranje perila in napajališča za živino. Velikokrat pa je reka predstavljala tudi mejo med zemljiškimi gospodstvi.

Starše med 15. in 16. stoletjem

Starše se v pisnih virih prvič omenjajo v 15. stoletju, ko so spadale pod gosposčino Vurberk. Dravsko polje, ki se razprostira pod vurberškim gradom, je bilo sredi stoletja gosto poseljeno. Leta 1487 pa je Paolo Santonino v svoji popotni dnevnik zapisal, da je skoraj popolnoma pusto in mokrotno.

Vischerjeva upodobitev dvorca sv. Janeza v Staršah v
Topographii Ducatus Stiriae iz leta 1681 (Starše, 2004, str. 88)

S smrtjo Friderika IX. leta 1438 se je zaključilo gospodovanje Ptujskih na Vurberku. Nasledili so jih Stubenbergi. Najbolj so kmetje v Staršah trpeli, ko so bili podložniki vurberškemu grofom Herbersteinom. Podložni kmetje so bili povsem odvisni od gosposčine. Fevdalci so dajatve spreminjali v svojo korist. Odločali so tudi o družinskih zadevah podložnikov, zato ni čudno, da je prišlo do upora kmetov.

Kmečki upor v Staršah

Leta 1642 so Starše pripadle gosposčini Ravno polje. S tem se vurberški grof Jurij Herberstein, ki je zelo kruto ravnal s podložniki, nikakor ni mogel sprizniti. Ker si je lastil lovne in ribolovne pravice v Staršah, je sredi 17. stoletja prišlo do spora glede ribolovnih pravic na desnem bregu reke Drave med Herbersteini in Gallerji, lastniki gosposčine Ravno polje. Smrt grofa Jurija Herbersteina leta 1677 ob jezcu na Loškem potoku je bila vrhunec tega spora.

V sporu zaradi ribolova v reki Dravi in njenih pritokih je bilo odločeno, da pripada ribolov v Dravi grofu Herbersteinu, v njenih pritokih, do koder priplavajo dravske ribe, pa Gallerjem, vendar se grof s tem ni strinjal in je nameraval urediti desne dravske pritoke v svojo korist. Tako je maja leta 1677 začel rušiti prvi jez na Loškem potoku. To pa grofu še ni bilo dovolj in je istega meseca vdrl na posest gosposčine Ravno polje z oboroženimi možmi. Polovil je vse ribe in uničil jezove, tako da je voda prosto tekla. Kmetje so se temu uprli in takrat je grof naredil usodno napako. Ustrelil je enega od kmetov, zato so drugi kmetje napadli njega in njegovo spremstvo. Ker so bili kmetje v premoči, so dobesedno pometli z grofovimi služabniki. Grof Jurij Herberstein je poskušal pobegniti, vendar mu ni uspelo. Kmetje so ga 31. maja 1677 ubili.

Jez na Loškem potoku na zemljevidu iz leta 1682
(Starše, 2004, str. 34)

Kmetje so si z uporom nakopali velike težave. Oblast je ukrepala tako, da je v Gradcu zaprla šest podložnikov, ki so sodelovali v spopadu. Glavni obtoženci so bili Andrej Zupanič, Jurij Krojzl in Matija Golob, oskrbnik dvorca v Staršah, ki se upora ni udeležil, je pa spodbujal kmete k uporu. Andrej Zupanič, ki je s sekuro umoril grofa, in Jurij Krojzl, ki ga je prebodel s helebardo, sta bila glavna krivca za umor. Sodišče je sprva razsodilo, da naj bi Zupančiču, ki je prvi dvignil roko nad grofa, odsekali desnico. Ker pa je ta v času sojenja v zaporu umrl zaradi kuge, je sodišče menilo, da je dobil pravično kazen. Pri kazni za Jurija Krojsla in Matijo Goloba je upoštevalo, da grofa nista napadla po svoji volji, temveč po ukazu njune gosposčine, zato naj bi oba izgnali iz dežele. Mnenje sodišča je bilo, da podložnikov ne smejo preveč kaznovati, saj so ti le ubogali ukaze gosposčine in jo branili.

Leta 1681 je gosposčino Ravno polje kupil grof Erazem Sauer in z gosposčino tudi spore z Vurberkom. Ker so v Gradcu po številnih medsebojnih obtožbah med grofom Sauerjem in grofico Herbersteinsko sklenili, da nočejo ponovnih izgredov, so poslali komisarja, da bi preučil pritožbe. Komisar si je ogledal sporne kraje in predlagal, da bi zaokrožili posesti ob Dravi, vendar do tega ni nikoli prišlo in spori so se vlekli še v 18. stoletje. Dokončno so bili odpravljene šele v 19. stoletju z regulacijo reke Drave.

Zaključek

Na kmečki upor v Staršah leta 1677 nas še danes spominja domačija s hišnim imenom »pri Krojslovih«, na kateri je spominska plošča. Občina Starše pa je v spomin nanj 31. maj izbrala za svoj občinski praznik.

VIRI IN LITERATURA:

- Kacjan, Franc: Kmečki upor v Staršah. V: Glasilo občine Starše, številka 18, 2000, str. 6-7.
- Starše. Maribor: Kapital, 2004.
- Starše skozi čas: zbornik občine Starše. Maribor: Ostroga, 2010.

*Taja Belovič Ornik, Laura Kovaček in Živa Kramaršek, učenke 9. razreda OŠ Starše, mentorica: Leonida Babič.

ŽIVLJENJE Z DRAVO

Hana Špičko, Julia Bratkovič in Mojca Belec Drenik*

Uvod

Reka Drava je prebivalcem obrečnih vasi skozi stoletja predstavljala vir preživetja. Ukvarjali so se z dejavnostmi, povezanimi z reko, s splavarstvom, brodarstvom, mlinarstvom in ribištvom. Ob reki so bila perišča za pranje

DRAVA

Drava je ena najbolj vodnatih slovenskih rek, saj je večina vode iz ledenikov v Visokih Turah. Izvira v Italiji. Drava je življenjskega pomena za ljudi, živali in rastline ob njej. Daje nam hrano, energijo in sprostitvev. Nekdaj pa so jo uporabljali tudi za splavarstvo.

RIBIŠTVO

V Dravi in dupleški gramozni jami lahko srečamo veliko vrst rib.

V Dravi so predvsem: krap, amur, som, ščuka, smuč, ostrž, postrvi ostrž, mrena, podust, ploščič, zelenka, rdečoperka, jezerska postrv, menek in ogrca. To so najbolj znane ribe iz Drave.

V gramozni jami pa so: krap, amur, som, ščuka, ploščič, zlati, srebrni in oranžni koreselj, koi krap in naša poznana zlata ribica. Zlata ribica in koi krap nista avtohtoni vrsti rib. Najdemo jih zaradi nemarnosti ljudi.

Včasih so bili pogoji za ulov veliko boljši kot so sedaj. Podnebni pogoji so bili boljši oz. poletja so bila topla, zime pa mrzle. Pred leti je bilo manj kormoranov, ki se hranijo z ribami in veljajo za škodljivca v ribištvu. Takrat so lovci z odstrelom lahko uravnavali njihovo število. Dan danes so kormorani zaščitena vrsta ptičev in jih je več. Zaradi tega povzročajo večjo škodo.

Danes so slabši pogoji v ribištvu. Podnebje se prehitro segreva, da bi se lahko ribe prilagodile. Imamo prevroča poletja in tople zime, kar pa zelo škodi ribam. To se tudi zelo kaže pri ulovu, saj ga je vedno manj.

VPLIV POPLAV NA RIBE

Poplave v Dupleku leta 2012 so prizadele veliko ljudi in njihovih domov, ampak niso prizadele samo njih, temveč tudi veliko drugih živih bitij. Veliko rib iz Drave in dupleške gramozne jame se je izmenjalo npr. krap in amuri so šli iz gramozne jame v Dravo, somi pa iz Drave v gramozno jamo. Kar nekaj mren pa je tudi prišlo v gramozno jamo, ker pa je to stoječa voda, so vse poginile. Ščuke je odneslo na kopno in zato so poginile, prisotno pa je bilo tudi poginjanje smnjadi in druge divjadi, zaradi vode. Zaradi poplav so leta 2012 zgradili nasip, ki služi kot zaščita pred poplavami.

SPLAVARSTVO NA DRAVI

Drava je od nekdanj veljala za povezovalno žilo obdravskih krajev s svetom in vse od rimskih časov je pomembna za gospodarstvo.

Splavarstvo v Dupleku sega v 14. stoletje. Izumrlo je po drugi svetovni vojni.

Sezona splavarjenja se je začela meseca marca. Splavarji so imeli določene naloge in funkcije. Kormoniš je imel najbolj odgovorno vlogo na splavu. Za uspešno vožnjo so se morali vsi ravnati po njem. Kormoniši, torej vodje splavov so preverili tok Drave, da bi videli, ali je spust s splavom sploh možen. To so preverili z manjšim splavom imenovanim »cizek«. Njegova naloga je bila preizkušati tok Drave, da bi se na kasnejših vožnjah izognili nevarnostim. Poznati je moral vodni tok, vrtnice, tolmune, čeli, sipine, povodne skale ... Prav tako je moral poznati najugodnejše prehode pod mostovi in mimo mlinov. Po funkciji je kormonišu sledil admiral. Njegov položaj je bil zadaj na desni, kormonišev pa spredaj na levi strani splava. Splavar ravnjak je skrbel, da je imel splav pravilno smer. Prednjek je bil odgovoren za varno pristajanje splavov in njegov privez.

Splavarji so bili izpostavljeni vremenskim razmeram, saj se niso mogli izogniti nevihtam in vročemu soncu. Na srečo so imeli na splavu tudi huto – kolibo, v katero so se lahko zatekli v primeru slabega vremena. Na svoji poti so se ustavljali v pristaniščih – lentštatih, kjer so prenočili. Po večini so spali na splavih ali pa v gostilnah. Splav pa nikoli ni smel ostati prazen. Vedno je bil nekdo določen, da pazi nanj. Na splavarski vožnji (po splavarskem žargonu imenovana »rajža«) so za prehrano skrbeli sami. Pogoste jedi so bile slanina, polenta in kava, katera se pa bistveno razlikuje od današnje. Hrano so hranili v nahrbtnikih, ki so bili v kolibi.

Prevažali so deske, žagan les, strešne letve, okenske in vratne okvirje, vinogradniške kole, skodle ...

FLOSARSKI KRST

Ko se je med starejšimi nahajal mlad flosar, ki se je prvič vozil po rajži, ga je čakal flosarski krst. Odvijal se je v gostilni, kjer je potekal obred. Kormoniš je bil odet v haljo s kučmo in s knjigo v rokah, v spremstvu mlajšega flosarja – ministranta, vstopil za mizico, krščenec pa je med tem zaprosil kormoniša za botra. Kormoniši in starejši flosarji so postavili mladeniču razna vprašanja in poskrbeli za obilen smeh. Na mizo so postavili vrč vina in vrč vode, krstitelj je počasi krščenca in navzoče s primernim nagovorom vprašal, s čim hoče biti krščen. Če je odgovoril z vodo, so ga polili po glavi, če je odgovoril z vinom, ga je moral zvaliti do dna.

NEZGODE SPLAVARJEV

Na Dravi je bilo veliko nevarnosti, kot so skale, brzice, nasipine, vodni mlini in še ostale nevarnosti. Poročilo, iz leta 1842, priča o tem, da je bila Drava večino leta nemogoča za plovbo. Plovbo so najbolj ovirale skale, ki so bile pasti za nasedanje splavov. Največjo nevarnost je predstavljala vurberška skala, pod katero je bil vrtinec, ki se mu je bilo težko izogniti. Zaradi teh skal je bila plovba mogoča le, ko je gladina Drave bila visoka. Skale so dopuščale, da je splavarska sezona trajala le nekaj mesecev. Če pa teh skal ne bi bilo, bi sezona trajala do 7 mesecev. Mnogo teh skal so razstrelili, da je plovba bila sploh mogoča. V 19. stoletju je bila Drava zelo deroča in nevarna reka. Nevarne ovire so povzročile mnogo nesreč z ogromno škodo. Nekatero nesrečo so bile tudi usodne. Prav tako je vožnja med stebri ptujskega mosta zahtevala veliko spretnosti. Splavarji so morali natančno zapeljati skozi stebre. Dogajale pa so se še druge nezgode. Najpogostejše so bile utopitve, ki so se dogajale pri opravljanju potrebe. Vzroki so bili vinjenost in nepazljivost, mnogi splavarji tudi niso znali plavati.

ZASLUŽEK

Veliko splavarjev je zapravilo ves svoj denar, ko so hodili okoli. Nekateri si niso upali domov, saj so vedeli, da je to bilo veliko premoženje in jih doma nič dobrega ne čaka. Skrivali so se po vasi in upali, da jih žena ne bo dobila.

ZAKLJUČEK

Splavarstvo je v Dravski dolini pomenilo zaslužek večini tukajšnjega prebivalstva. Zamrlo je zaradi gradnje hidroelektrarn. Leta 1997 so »Dravski splavarji« prišli z obujanjem splavarske tradicije v Dravski dolini za turistične namene.

LITERATURA:

- Maja Kanop, Drava nekoč in danes, Zemljepisne in etnološke značilnosti sveta ob Dravi, splavarstvo in energetika, Drava-nekdaj plovna reka, Založba obzorja, Maribor, 2000
- Vili Vuk, Dravski splavarji (poročilo o delu za leto 1989), Raziskovalni inštitut, Pedagoške fakultete in Pokrajinski muzej Maribor
- Franjo Pahernik, Šajke in splavi na Dravi, samozaložba, Maribor 1962
- V ogledalu časa: zbornik občine Duplek, Občina Duplek, 2006

USTNI VIR:

- Taj Dobaja, 2009, Dupleški Vrh 14

*Hana Špičko, Julia Bratkovič, Mojca Belec Drenik, učence 8. razreda OŠ Duplek, mentorica: Marjetka Bezjak.

VODNI MLINI V RAZVANJU

Aljaž Bergauer*

Razvanje je majhno primestno naselje oz. vasica z dolgo in bogato zgodovino, je geografsko vpeta med predalpski svet s Pohorjem na eni strani in panonski svet z Dravskim poljem na drugi strani. Natančneje Razvanje leži na jugovzhodnem delu občine Maribor.

Bogata arheološka najdišča so priča, da so se prvi ljudje tod naselili najbrž že ob koncu mlajše kamene dobe pred 4000 leti. Najdeni so bili ostanki kamnitega orodja (sekire, kopače, kladiva, dleta) in bronasti predmeti (sekire, sulične osti, meči).

Prva omemba Razvanja sega v leto 985. Danes Razvanje še vedno daje podobo mirnega naselja, kar prepoznamo po kmetijskih zemljiščih, gozdovih in individualnih hišah z vrtovi. Tukaj ni industrije in mestnega vrveža, ljudje so navezani na svoj kraj in z njim tudi živijo. V kraju je šola, vrtec, cerkev, delavnice z različnimi obrtmi ter le en industrijski obrat.

Skozi kraj teče Razvanjski potok, ki izvira na Pohorju in se tako del potoka od izvira tudi imenuje Pohorski potok. Tako so že od nekdaj bile v kraju kmetije, ki so bile že od samega začetka postavljene v bližini Razvanjskega potoka, da so ljudje izkoriščali bližino vode, ki je potrebna za življenje ljudi in živali.

Ljudje so skozi zgodovino hitro ugotovili, kako si olajšati vsakdanje življenje in tako so že od nekdaj znali izkoriščati vodo in njeno moč. Potok so najprej uporabljali za pitno vodo, pranje perila in napajanje živine, kaj kmalu pa so pričeli postavljati tudi mline.

Mlini v Razvanju so se skozi stoletja zelo spreminjali.

Prva pisna omemba dveh mlinov v Razvanju je bila že leta 1335.

Na najstarejšem zemljevidu Razvanja iz 17. stoletja so bili prikazani samo 3-je mlini, medtem ko je bilo kasneje okoli leta 1880 na starem zemljevidu narisanih kar 14 mlinov.

Zadnji znani mlini v Razvanju, kot sem govoril z dedkom in nekaterimi še starejšimi sosedi, so bili:

- Kerherjev mlin (Lipušov mlin)
- Mlakarjev mlin
- Grubarjev mlin
- Kralov mlin (slika mlinskega kamna na plakatu)
- Rothov mlin
- Gregičev mlin
- Florjančičev mlin
- Černčičev mlin, kjer je kasneje bila tudi kovačija

To so zgolj tisti, ki so se ohranili do časov okoli druge svetovne vojne, sicer pa jih je bilo še več. Naj omenim še tiste, ki so bili nad Razvanjem v gozdu, in sicer Bergauerjev ter Vauharjev mlin, ter še pred tem Potnikov mlin, ki ga kasneje ni bilo več.

Lastnosti vodnega mlina:

Glavna značilnost vodnega mlina je vodno kolo. Odvisno od tega, kako na kolo teče voda, ločimo kolo na spodnjo vodo, srednjo vodo in zgornjo vodo. Na Razvanjskem potoku so tako vsi mlini imeli pogon na zgornjo vodo, predvsem zaradi višinske razlike.

Vodno kolo je običajno veliko leseno kolo z lopaticami ali vedri, katere nato voda spravi v vrtenje.

Vodno kolo žene preko pogonov zobnike, ki vrtijo mlinske kamne. Kamni so tisti, ki iz zrnja drobijo moko. Moka se nato zbira v zabojih za moko ali kar v vrečah.

Vodno kolo pa se ni uporabljalo zgolj v mlinih. Marsikje so ta pogon uporabljali tudi za žage in v kovaških delavnicah, pa tudi v rudnikih in fužinah.

Da se je kolo enakomerno vrtelo, so vodo uravnavali s kanali in zapornicami.

Razvanjski potok je hudourniški potok, kar pomeni, da je ob večjem dežju imel zelo veliko vode, zato so bili jezi in zapornice tukaj zelo pomembni.

S prihodom elektrike so vodne mline pričeli opuščati, tako po drugi svetovni vojni ni več nobeden delal. Sčasoma so se porušile tudi pregrade in jezovi, zato so bile v spodnjem delu vasi vedno bolj pogoste poplave. Da bi jih preprečili, so nato okoli leta 1970 naredili na potoku 3 pregrade (slape), ki so deročo vodo tudi ustavljali.

Danes na žalost ni vidnega več nobenega mlina v Razvanju. V spomin na zgodovino je tako poimenovana ena izmed ulic – K mlinu, prav tako so še vedno ohranjeni mlinski kamni, ki danes služijo za okras po vasi. Delujočega vodnega mlina v Razvanju, pa tako ne bo nikoli več, v spomin na neke stare čase in drugačen način življenja pa ostajajo pričevanja starejših prebivalcev in nekaj starih fotografij.

LITERATURA:

Franc Tobias: Mlini (članek)

Publikacija Razvanje skozi čas, 2005

Stran 23

USTNI VIRI:

Silvo Bergauer (60), Razvanje, 16.9.2022

Rado Pipenbaher (79), Razvanje, 16.9.2022

Lastne fotografije

ZGODOVINSKI ZEMLJEVIDI:

<https://maps.arcanum.com> (datum pridobitve 17.9.2022);

*Aljaž Bergauer, učenec 5. razreda OŠ Franceta Prešerna Maribor – PŠ Staneta Lenardona Razvanje, mantorica: Vesna Tampuš.

